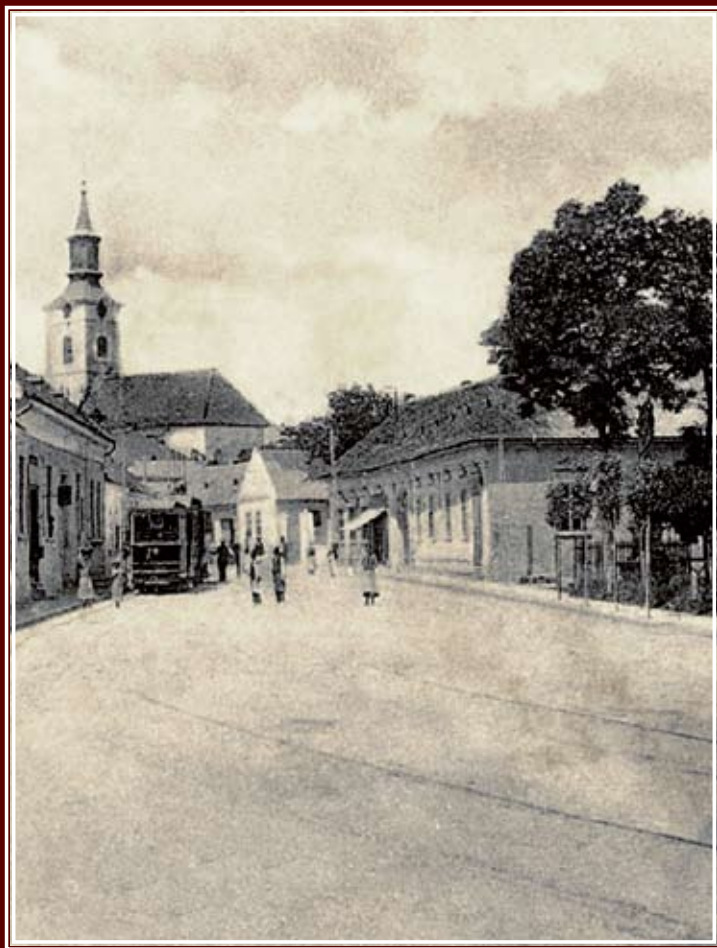

DINDI ISTVÁN

NAGYTÉTÉNY AZ 1930-AS ÉVEKBEN

HELYTÖRTÉNETI KRÓNIKA ÉVRŐL ÉVRE

Budapest, 2013

DINDI ISTVÁN

NAGYTÉTÉNY
AZ 1930-AS ÉVEKBEN

HELYTÖRTÉNETI KRÓNIKA ÉVRŐL ÉVRE

Budapest, 2013

Nagytétény
az 1930-as években
Helytörténeti krónika évről évre

Nagytétényi Ember és Érdekvédő Környezetvédelmi Egyesület,
Nagytétényi Polgári Kör ©
Budapest, 2013

Közreműködött: Bilicsi Erika

Készült a Szerif Kiadói Kft. gondozásában.

ISBN 978-963-08-6095-6

A címlapon Nagytétényi Fő-utca. Régi képeslap részlete,
a hátsó borítón Régi nagytétényi képeslapok láthatók.

TARTALOMJEGYZÉK

I. Nagytétény történelme dióhéjban	5
II. A Nagytétényi Ujság	8
III. Nagytétény és a miniszterelnök (1933)	9
IV. A Hősi Emlékmű avatásának éve (1934)	15
V. Országgyűlési és képviselő-testületi választások a községben (1935)	21
VI. A Polgári Kör jubileumi éve (1936)	30
VII. Emléktáblák és örökmécses állítása a községben (1937)	40
VIII. A visszatért Felvidék tétényi ünneplése (1938)	50
IX. A Nagytétényi Ujság utolsó éve (1939)	62
X. Utószó	71
XI. Függelék	
A krónikában szereplő utcanévek változásai az 1930-as évektől napjainkig	72
Az 1930-as évek iparosai, kereskedői, szórakozóhelyei	73
Apróhirdetések a Nagytétényi Ujságban	74
Felhasznált irodalom	76
Képek jegyzéke	77
Tárgy- és névmutató	79

I. Nagytétény történelme dióhéjban

Nagytétény múltja, történelme, az itt letelepedett, s a területet alakító, építő őseink élete bővelkedik izgalmas és érdekes eseményekben. Az 1930-as évek krónikájának, eseményeinek részletes bemutatása előtt tekintsük át röviden lakóhelyünk közel kétezeréves történelmét.

A terület természeti adottságai: a Duna, a Tétényi-fennsík alkalmasak voltak letelepedésre már az őskor idején is. Nagytétény egykori területén az újkőkorszakban telepedett meg a termelő életmódra áttért ember. Ezt a Kastélymúzeum közelében talált leletek bizonyítják. A római korban jelentős szerepe volt Pannónia tartományban lakóhelyünknek. Aquincum (Óbuda) és Matrica (Százhalombatta) között félúton helyezkedett el a nagytétényi katonai tábor, Campona, melyet az első században Traianus és Hadrianus császárok idején alapítottak. A tábor fontos volt számukra, hiszen a limes (védőrendszer) mentén haladó főútvonalat őrizte a Duna partja mentén. 322-ben szarmaták törtek be a területre, s Camponát vették ostrom alá. A támadást Constantinus császár vezetésével verték vissza a rómaiak. Az V. fejezetben a római kori ásatások eredményeiről is beszámolunk.

Anonymus 1200 körül írt művéből tudjuk, hogy honfoglaló Árpád fejedelem e vidéken választott magának szálláshelyet. Egyik vezérének, Töhötömnek a mai Nagytétény területén volt a téli szállása. Ő volt a Tétény nemzetség őse, aki fejedelmi vő vagy sógor lehetett, s a hadvezéri tisztet is betöltötte. Tétény falu neve a település birtokosának nevéhez fűződik, s egy 1228-ban kelt oklevél említi először Thethen néven. A 13. században két erődjellegű kastély állt a faluban. Az egyik, a mai kastély elődépülete a Héder család udvarháza volt, a másik, a Kutjavárnak is nevezett épület a Tétényi családé, mely a mai általános iskola helyén állt. Az 1270-es években többször is járt Tétényben a király, IV. (Kun) László. 1279 nyarán országgyűlést tartott itt a kun kérdés ügyében. A IX. fejezetben olvashatnak erről bővebben. Jelentős területek voltak a középkorban a király birtokában is. Nagy Lajos 1373-ban titkos pecsétörének, Király Miklósnak adományozott tétényi birtokot. Luxemburgi Zsigmond pedig feleségét, Cillei Borbálát ajándékozta meg itteni birtokkal. A település rohamosan fejlődő mezőgazdasági ágazata ebben az időben a szőlőművelés volt. A falu virágkora a 15. század közepére esik, mely ekkor a Hédervári család tulajdonában volt. Tétény jobbágyfalu életében jelentős fejlődés történt a század második felében. Egy 1461-es oklevél bizonyítja, hogy „rangosabb” település, mezőváros lett. A fiatal II. Lajos király 1521-ben tíz napot töltött Tétényben, s innen szólította fel a soproni nemeseket, hogy segítsenek az ország megmentésében, a törökök elleni harcban. A 16. század elején a falu, s a környék földesura Ákosházi Sárkány Ambrus volt, aki 1524–25-ben az országbírói méltóságot töltötte be. A törökök elleni harcban, a mohácsi csatában veszítette életét. Mohács után is lakott település volt Tétény.

A török kincstári hivatal 1580. évi adójegyzéke szerint a falu nagyobb település, ahol 41 ház volt adóköteles. A település a 17. század végén, a törökök kiűzésével kapcsolatos harcok idején néptelenedett el, épületei romokká váltak.

A falut új földesurai, a Száraz, majd a Rudnyánszky család népesítették be 1711 után német telepesekkel és az 1740-es évektől magyar jobbágyokkal is. 1711-ben 7, 1744-ben 52, 1760-ban már 60 család élt Tétényben. Egy 1778-as egyházi vizsgálat 593 katolikus lakost említett. A II. József rendeletére 1785-ben végrehajtott első magyarországi népszámlálás szerint 843 lakosa volt a településnek, mely a 18. század végére benépesült. A lakók többsége jobbágy volt, s jobbágyi viszonyban éltek az uradalom alkalmazásában álló mesteremberek és cselédek is. Kereskedéssel foglalkozó idetelepült zsidók is laktak Tétényben, mely vegyes összetételű község volt, német többséggel. A jobbágyok házai a kastély és a templom körül álltak, a kézművesek a mai Angeli utca magasabban fekvő részein építkeztek. A település fő gazdasági ágazata továbbra is a szőlőművelés volt. Hédervári Lőrinc 15. századi gótikus udvarháza maradványainak felhasználásával Száraz György egyemeletes kastélyt építtetett, majd azt Rudnyánszky József nagyszabású barokk kastéllyá alakíttatta át, mely 1751-ben már lakható volt. A kastély mai arculata a 18. század végére alakult ki. Rudnyánszky József a középkori romok felhasználásával megépíttette Tétény új templomát, melyet 1755-ben szenteltek fel Nagyboldogasszony tiszteletére. A krónika fejezeteiben több érdekesség is olvasható a plébániatemplomról.

Egy 19. századi egyházi vizsgálat jegyezte fel, hogy 1804-ben a község iskolát épített. A kénosztályos iskolában német nyelven folyt a tanítás. 1813-tól heti három órában a magyar nyelvet is oktatták. Az épületet 1827-ben tűzvész pusztította el, újjáépítése során tetőzetét cseréppel fedték be. Az iskola épületében volt a község előljáróinak tanácskozó terme is. Ez a paraszt-barokk stílusú épület a Nagytétényi út 273. szám alatt ma is áll, falán emléktábla őrzi a régi idők emlékét.

Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc idején lakóhelyünk környékén is fontos események történtek. A pesti forradalom hírére a település jobbágysága megtagadták a plébániái földek művelését, s több mint 150-en álltak be a nemzetőrségbe. Tétényben élt az ország első adófizető nemese, Rosty Albert. 1849. január 3-án, a tétényi csatában harcolt Zám belly Lajos, olasz származású tiszt, aki 1867 után a községben telepedett le, s itt élt haláláig. A két híres személyről a VII. fejezetben olvashatnak bővebben. Településünkön a polgárosodás és az ipar fejlődése a 19. század második felében indult meg. Az átalakulás egyik jelensége a lakosság számának növekedése volt.

Nagy-Tétény (1873-tól 1900-ig így írták a község nevét) népessége a 20. század elején megnőtt. 1910-ben 3924-en éltek a településen, 1920-ban már 5120-an. Megváltozott a lakosság nemzetiségi összetétele is. Az 1920-as népszámlálás adatai szerint az itt élők 75,5 százaléka magyar anyanyelvű, 21 százaléka német volt. Gyökeresen átalakult a gazdasági élet is. A hajdan virágzó szőlőkultúrát a filoxéra szinte teljesen kipusztította. Ezután fokozott figyelem fordult a gyümölcsstermesztésre. A század első felében az őszibarack szerzett hírnevet Nagytéténynek. Több, akkor jelentősnek számító ipari létesítmény is a 20. század elején kezdte meg működését a községben. Lossinszky Imre 1908-ban alapított színesfém-kohászati üzemét 1910-ben helyezte

át Nagytéténybe, s az üzem felvette a Magyar Ónművek nevet. 1935-ben a vállalat nevét Metallochemia Kohászati Vegyipari és Fémkereskedelmi Rt.-re változtatta. A gyár a környezet szennyezése, s a környéken élő emberek egészségének károsítása révén hírhedté vált. 1990-ben függesztették fel tevékenységét. Az 1914-ben épült, de már megszűnt Hizlalda „illatát” sokáig érezhették az itt élők, a vasúton utazók és az autósok. 1895-ben állították üzembe Rónai Izidor és Strobeecz Gusztáv gőzmalmát. Ennek helyén 1924-ben épült fel a Hungária Gumigyár, mely meg-megújulva, új nevekkel a 21. század elejéig működött. 1924-ben egy fegyvergyártással is foglalkozó vállalat települt Nagytéténybe, a Vadásztöltény-, Gyutacs és Fémárugyár.

Községünk életében sokat jelentett a közlekedés fejlődése. A Déli vasút átadása után, 1861-ben létesült Tétényben az első állomás, majd 1882-ben a pécsi vonal megnyitásakor ismét átadtak egyet. A helyi közlekedés is sokat javult, amikor 1899-ben átadták a HÉV első szakaszát a mai Szent Gellért tér és Budafok között, 1909-ben pedig megnyílt a HÉV nagytétényi vonala is. A HÉV-vel kapcsolatos problémákról több írás is foglalkozik a krónikában.

A vendéglátás a 18. század elejéig vezethető vissza. Tétény földesura a Duna-par-
ton építtetett vendégei számára mulatóházat, ebből később kedvelt vendéglátóhely lett, s még a 20. század első felében is működött. Nagytétény népszerű vendéglői, a Szelmann vendéglő, az Illés-vendéglő, a Halászcserda és a többi, a község köz-
életi és kulturális rendezvényeinek is helyet adtak. A település civil szervezetei, egyesületei (Polgári Kör, Iparos Kör stb.) is e vendéglőkben tartották összejöveteleiket, műsoraikat. E programokról sok érdekesség olvasható a krónika fejezeteiben. Az 1920-ban megnyílt filmszínház, az Apolló Mozgó filmbemutatóival kellemes órákat szerzett a lakosságnak.

A 20. század első felének legnehezebb időszakát az 1940-es években élte át településünk. A jegyrendszer bevezetése, a gazdaság háborús átalakítása, az infláció felgyorsulása, a deportálások, a háború közvetlen hatása az itt élőket sem kímélte. 1944. december 23-án és 24-én elkeseredett tűzharc folyt Nagytétény térségében. A lakosság ezeket a napokat pincékben töltötte, s várta a harcok végét. A bombázások során megsérült a templom tornya és bejáratú csarnoka, és a kastély épülete is súlyos károkat szenvedett. A háború végén a település Nemzeti Bizottsága kezdte meg a közigazgatás helyreállítását, a közrend megteremtését. 1945 nyarától pedig már az újjászervezett képviselő-testület irányította, szervezte az élet további normalizálását. A háborús sebek lassan begyógyultak, de sajnos újabbak is keletkeztek: kitelepítések, B-listázás, államosítások.

Lakóhelyünk 1949. december 31-ig volt önálló település. 1950. január 1-jétől kezdve Nagytétény többé nem nagyközség, hanem Budatéténnel és Budafokkal együtt a főváros XXII. kerületét alkotja.

II. A Nagytétényi Ujság

Nagytétényi történelmének egyik fontos forrása a *Nagytétényi Ujság*, amelynek első száma 80 évvel ezelőtt, 1933 áprilisában jelent meg. Először havonta számolt be a község fontosabb eseményeiről, a helyi a polgárok életéről, majd 1934 júliusától havonta két alkalommal jelent meg, változó terjedelemmel. A lapot Tessely Károly szerkesztette, a szerkesztőbizottságban a község közéletének ismert személyiségei találhatók, s gyakran ők írták a lap egyes cikkeit is. Az újság szerkesztősége a Templom-téren, később a Március 15. utca 12. szám alatt működött, a kiadóhivatal a Templom-téren, majd a Fürdő-utca 6. szám alatt, 1934 novemberétől a Fő-utca 1. szám alatt volt.

A társadalmi és szépirodalmi folyóirat a nagytétényi közélet eseményeiről számolt be, de gyakran tájékoztattott az országos történekekről is. A község életének krónikása, tükröképe volt, a település kulturális értékeit kívánta szolgálni, s a helyi lakosság érdekeit védte. Az első szám beköszöntője szerint „...a helyi sajtó erős apostola kíván lenni minden közügynek, és minden nemes eszmének felkarolását tűzte ki céljául.” Sok rovat olvasható a lapban: közélet, politika, egyházi krónika, kulturális élet, szórakozás, sport, gazdasági problémák, civil szervezetek tevékenysége. Gyakran jelent meg vers, helyi szerző által írt novella is. Az Ujság stílusa a mai olvasó számára szokatlan. A különböző események leírásai, megfogalmazásai érzelmeiktől túlfűtöttek, dagályosak.

Alapvetően a helyi értelmiségi elit és a középrétegek élete, tevékenysége jelenik meg a lapban, de az egyszerű, szegényebb rétegek sorsa, problémái is olvashatók benne. 1938-ban a lap főszerkesztője, Tessely Károly elhunyt, ezután a lap szerkesztője Kutassy Gyula, a község református lelkésze lett. 1939 februárjától Marastoni László neve alatt működött a folyóirat, melynek utolsó száma 1939. április 16-án jelent meg.

A helytörténeti krónika megírásakor a *Nagytétényi Ujság* közel 120 megjelent számának cikkeire, és más dokumentumok írásaira támaszkodtam. A krónikából megismerhetik lakóhelyünk történelmének ezt a rövid, de eseményekben gazdag, érdekes és izgalmas időszakát. A harmincas évek tanulmányozása közben időnként visszapillanthatnak községünk évszázados, kevésbé ismert eseményeire is.

Budapest, 2013. január

Dindi István

III. Nagytétény és a miniszterelnök (1933)

Hazánk külpolitikáját a két világháború között a *revízió* elmélete és gyakorlata határozta meg. A trianoni békeszerződéssel a történelmi Magyarország jelentős területeket veszített el, s ezek visszaszerzése kérdésében teljes társadalmi összhang alakult ki. Így volt ez az 1930-as években is, amikor a külpolitikai és belpolitikai tevékenység egyik legfontosabb eleme a hazánk számára elfogadhatatlan európai helyzet revíziója volt. A területrevízió megvalósítását a Dunától délre olasz, a Dunától északra német szövetség segítségével képzelték el.

Fáy Ignác, a Nagytétényi Polgári Kör elnöke Trianon 13. évfordulóján vezércikkben emlékezett meg a gyászos napról. Írása szerint a trianoni gazság nem lehet örökéletű, hiszen már vannak barátaink is. Rothermere lord és Mussolini véleménye is az, hogy meg kell változtatni a határokat. Cikke végén kijelentette, hogy a Gömbös-kormány programjának egyik sarkalatos pontja a revízió, s hogy hinni kell az „Isteni örök igazságban.”¹

1932 és 1936 között Gömbös Gyula volt hazánk miniszterelnöke. Kormányának működése idején Magyarország szerepe a 30-as évek közepétől felértékelődött Európában, ez részben a belső gazdasági fejlődéssel és a sikeres külpolitikával magyarázható. A gazdasági válságból lassan kilábal az ország és mérsékelt konjunktúra kezdődött. Az 1932-ben létrejött kormánypártot, a Nemzeti Egység Pártját (NEP), amelynek programja a Nemzeti Munkaterv 95 pontja volt, Gömbös tömegpárttá akarta szélesíteni. Megkezdték a párt megyei, városi, községi szervezeteinek kiépítését, melyek élén „élharcosok” álltak, akik vezérüknek Gömböst tekintették.

Nagytétényben 1933. június 18-án volt a Nemzeti Egység Pártjának zászlóbontó díszgyűlése. Keller Béla körzeti pártelnök kijelentette: „*Kedvez nekünk az a szerencsés véletlen, hogy vezérünk, Gömbös miniszterelnök Nagytétény község polgára.*”² A párt helyi elnöke Fáy Ignác, vezető-titkára ifj. Höflinger András lett. A párt irodája a Molnár utca 28. szám alatt működött.

Gömbös Gyula évekig élt Nagytétényben, s a legnagyobb közvetlenséggel érintkezett a községben élő egyszerű emberekkel is. Itt járt 1933-ban is, amikor elhunyt

1 *Nagytétényi Ujság*, I. évfolyam 4. szám, 1. oldal.

2 *Nagytétényi Ujság*, I. évfolyam 4. szám, 3. oldal.

a felesége, s a miniszterelnök Nagytétényben, az édesanyjánál keresett enyhülést és vigaszt. Szeptemberben tétényi villájába költözött, s innen járt be autóval a miniszterelnökségre.³

Gömbös Gyula háromszor házasodott meg. Első házassága válással végződött. 1926-ban házasodott meg újból. Második felesége halála után, a gyászév leteltével, 1934-ben ismét első feleségét, Reichert Margitot vette el, aki a következő években gyakran bekapcsolódott Nagytétény közéletének eseményeibe.

Községünk képviselő-testülete az 1933. szeptember 7-én tartott rendkívüli közgyűlésén Gömbös Gyula miniszterelnököt Nagytétény díszpolgárává választotta. Keller Béla képviselő-testületi tag indítványában kiemelte, hogy hazánk újjáépítése és határaink visszaszerzése érdekében kifejtett munkájáért, valamint a község érdekében és javára tett támogatásaiért érdemelte ki Gömbös Gyula a díszpolgári elismerést.⁴

Nagytétény lakossága minden évben megemlékezett az első világháborúban elesett katonákról. Ebben az évben az elemi iskola udvarán emelt Országzászló előtt tartották a hősök emlékűnnepét. Az ünnepségen közreműködött a leventezenekar, az Iparos Kör dalárdája és az iskola gyermekkórusa. Beszédet mondott vitéz Barotányi Ferenc, az iskola igazgatója is. Az ő javaslatára állították fel 1932-ben az Országzászlót, mely az elveszett országrészek feletti fájdalomt fejezte ki.

A Horthy-korszakban községünk élén a főjegyző állt, aki mellett adóügyi jegyző, segédjegyző, bíró és pénztáros tevékenykedett. Az 1930-as évek első felében Marastoni László volt a főjegyző, aki 1924 óta vezette a képviselőtestület munkáját. Alelnöke volt a Nagytétényi Polgári Körnek, s elnöke a *Nagytétényi Ujság* szerkesztőbizottságának. Az ő tervei alapján készült a Hősi Emlékmű. A készülő szoborról 1933. július 27-én a lap riporterének nyilatkozott a főjegyző: „A hősök szobrának nagy, hatalmas sziklatömbökből összeállított alapzata lesz... A magas sziklafal közepén lesz elhelyezve a márványtábla, elesett hőseink neveivel... Tetején pedig egy szárnyát kiterjesztő turulmadár lesz látható. A szobrot Benti Rezső helybeli szobrászmester készíti.”⁵

Az egyházak társadalmi, szociális és kulturális tevékenysége fontos szerepet játszott községünk életében, a lakosság magatartásának, életvitelének alakításában. Az 1930. évi népszámlálás adatai szerint Nagytétény 7180 fős lakosságának 81,5 százaléka katolikus, 12 százaléka református, 2,2 százaléka izraelita vallású volt.⁶

3 *Nagytétényi Ujság*, I. évfolyam 5. szám, 2. oldal.

4 *Nagytétényi Ujság*, I. évfolyam 6. szám, 1. oldal.

5 *Nagytétényi Ujság*, I. évfolyam 5. szám, 1. oldal.

6 *Tétény-Promontor*, Budapest, Budapest Főváros XXII. Kerület Tanács VB, 1988. 314. oldal.

A katolikus egyház a vallásos élet megerősítésére törekedett. A katolikus férfiak hitbuzgalmi szervezeteként működött a Credo-egyesület, amelyet a kor neves hit-szónoka, Böle Kornél dominikánus atya alapított. Az egyesület tagjai ígéretet tettek arra, hogy vallási kötelezettségeiket teljesítik, és igyekeznek jó katolikusként élni.

1933. május 21-én a nagytétényi templomban 63 férfi tett fogadalmat, hogy a Credo-egyesület tagjaként igaz és jó keresztényként fognak élni. Az ígértétel után megválasztották a világi elnökséget: elnök dr. Fazekas Alajos ügyvéd, alelnök pedig Kiss Sándor községi bíró és Szakály Károly lett.⁷

Június 15-én szervezte meg az egyházközség hagyományos Úrnapi körmenetét a település feldíszített utcáin.

A templom búcsúnapiját minden évben augusztus 15-én tartotta az egyház. Amikor elődeink 1752-ben a templomot építették, községünket hazánk nagyasszonyának oltalmába ajánlották. Nagytétényi katolikus lakosai e napon emlékeztek meg templomépítő elődeinkről, s megünnepelték Nagyboldogasszony napját, a katolikusok egyik legfontosabb Szűz Mária ünnepét.

Baross Gábor-telepen 1930-ban alakult meg az egyházközség, mint a nagytétényi plébánia fiókegyháza. 1933. május 7-én ünnepélyesen helyezték el az épülő templom alapkövét, melyen részt vett dr. Büttner Ferenc pápai kamarás és Marastoni László községi főjegyző is. Az esemény részeként ősi hagyomány szerint minden jelenlévő egy kalapácsütést tett az alapköre, az erre az alkalomra készített kalapáccsal.

Szeptember 4-én Shvoy Lajos megyéspüspök szentelte fel az Irsy László tervei szerint, és a hívek áldozatkészségéből épült Baross Gábor-telepi Jézus-szíve templomot.⁸

A régi, megkopott képen a résztvevők egy része látható a templomszentelés után.

A nagytétényi református gyülekezet az 1930-as évek végéig a budafoki református egyház fiókegyházaaként működött. Felszentelt templomát 1929 nyarán adták át. A gyülekezet lelkésze Kutassy Gyula lett.

Az Ortodox Izraelita Hitközség rabbija Ungár Rezső volt, a kántori és sakteri feladatokat (ő végezte az állatok rituális előírás szerinti levágását) Trüger Ábrahám hittanár látta el. A nagytétényi hitközség imaháza a közelgő pünkösdi ünnepek alkalmából megszépült, „új köntöst” kapott. A katolikus és a református egyház harmonikus kapcsolatot ápolt az izraelita egyházzal községünkben. A katolikus plébános, Ferschich János és a rabbi, Ungár Rezső személyes jó barátok voltak.⁹

A civil szervezetek, egyesületek tevékenysége meghatározó ezekben az években, hiszen a lakosság jelentős részére hatással voltak. A kulturális és közélet fontos szereplőiként működtek.

7 *Nagytétényi Ujság*, I. évfolyam 3. szám, 1. oldal.

8 *Nagytétényi Ujság*, I. évfolyam 3. szám, 2. oldal. és 7. szám, 1. oldal.

9 *Tétény-Promontor*, Budapest, Budapest Főváros XXII. Kerület Tanács VB, 1988. 319-320. oldal.

A Nagytétényi Polgári Kör elnöke Fáy Ignác, titkára Knapp Béla volt. Hetente két alkalommal családi összejöveteleket szerveztek, havonta egyszer társasvacsorát tartottak a Halászcserében, s a tagok állandó találkozóhelye az Illés-vendéglőben volt. A Kör szalonzenekarral rendelkezett, mely nagy sikert aratott a község különböző rendezvényein.

A Baross Gábor-telepi Polgári Kör elnöke vitéz Pusztay János volt. Az Ifjúsági Vöröskeresztrel közösen az év folyamán több száz ebédet osztottak szét a rászorulóknak. A Kör 1933 nyarán hetente zenés összejöveteleket tartott, melyeken a zenét az ifjúsági csoport zenekara szolgáltatta.

A Nagytétényi Iparos Kör elnöke Kiss Sándor volt. A Kör és Sportegylete októberben nagyszabású és sikeres szüreti bált rendezett a Szelmann vendéglőben. Az Iparos Kör vegyeskara, dalárdája népszerű volt a községben, fellépéseivel színesítette a különböző rendezvényeket, ünnepségeket. Július 16-án meghívásos dalos ünnepélyt rendeztek, melyen 14 dalárda 478 énekese vett részt. A lakosság körében a színvonalas rendezvény nagy sikert aratott.¹⁰

A község legnagyobb ifjúsági egyesülete a 350 tagot számláló Levente Egyesület volt. A szervezet főoktatója ifj. Höflinger András és vezetői azon fáradoztak, hogy a *„házának olyan hasznos polgárokat neveljenek, akik valamikor hivatva lesznek a szebb jövőt megteremteni.”*¹¹

A Nagyboldogasszony Cserkészcsapat műsoros estjei sok örömet szereztek a szülőknek és az érdeklődő közönségnek.

A Mátyás Király Polgári Lövész Egyesület a Levente lőtérén tartotta lögyakorlatait és lövészversenyeket.

Községünkben Önkéntes Tűzoltó Egyesület is működött.

Az ország gazdasági gondjai, problémái Nagytétényben is megjelentek. Az 1929–1933-as gazdasági világválság idején községünkben is nagy volt a munkanélküliség. Sok család maradt kereset és kenyér nélkül. A képviselő-testület a munkanélküliség enyhítésére közmunkáról hozott határozatot 1932-ben. Az 1927-ben átadott új elemi iskola még bekerítetlen volt, ezért úgy döntöttek, hogy a kerítés elkészítése a munkanélküliek közmunkájával történjen. A munkára jelentkezők családtagjaik létszáma arányában lisztért dolgozhattak.¹²

Az 1930-as évek elején Nagytétényt és a környékbeli településeket a Budafoki Villamossági Rt. indokolatlanul magas villanyszámlával sújtotta. A közeli városok és községek bojkott alá vették a villamossági társaságot: *„A házakban egyöntetűen a régmódi petróleumlámpákat gyújtották meg és mindaddig nélkülözni kívánják a villanyt, ameddig a társaságot jobb belátásra nem bírják.”*¹³

A lap decemberi száma beszámolt arról a gyűlésről, melyen Nagytétény lakói a budafoki villamostársaság igazgatójától a villanydíj leszállítását követelték.

Gondot jelentett községünk lakóinak a drága közlekedés is. A *Nagytétényi Ujság* áprilisi számában a település lakói követelték, hogy a BESZKÁRT (helyi villamos-

10 *Nagytétényi Ujság*, I. évfolyam 5. szám, 3. oldal.

11 *Nagytétényi Ujság*, II. évfolyam 1. szám, 2. oldal.

12 BFL. V. 707.a. *Képviselőtestületi jegyzőkönyvek*, 8. kötet, 321-323. oldal.

13 *Nagytétényi Ujság*, I. évfolyam 3. szám, 1. oldal.

vasút) szállítsa le kibírhatatlanul magas tarifadíját. Egy októberi olvasói levélből is kiderül, hogy a HÉV lassan és drágán szállította a község utasait. A 12 kilométeres távolságot 50 perc alatt szinte dőcögve tette meg. Egy pesti polgár ekkora távolságú utazásért csak 34 fillért fizetett, a „kültelki” nagytétényi utas viteldíja viszont 90 fillér volt. Ez nagy összeg volt akkoriban.¹⁴

A Nagytétényi Öszibarack Termelők Egyesülete a kistermelők érdekeit védte. Az 1933-as esztendő nehéz helyzetet teremtett a baracktermelők számára, mert az eladási, átvételi árak nagyon alacsonyak voltak, az 1932-es árakhoz képest 50 százalékot estek. Ebben közrejátszott a rossz időjárás és a gyengülő exportlehetőség is. A képviselő-testület a kistermelők segítése érdekében több intézkedést is hozott ezekben az években. 1933-ban négy és fél kilométeres út készült el a községben, a gyümölcsös hegyoldalon. Ez a gyümölcstermelés és a gyümölcsszállítás szempontjából volt nagy jelentőségű. Az Egyesület a téli hónapokban közismert szakemberek meghívásával előadássorozatot tartott a gazdák számára.¹⁵

A képviselő-testület december eleji ülésén elhatározta, hogy a munkanélküliek számára ismét közmunkát biztosít (hó eltakarítása, földmunkák), s a rászoruló személyeket természetbeni karácsonyi segélyben részesíti.

Nagytétény egyik jól működő vállalata, a Hungária Gumigyár karácsony előtt a munkásgyerekek részére bensőséges karácsonyi ünnepséget rendezett. A hangulatos műsor után minden dolgozó gyermeke ajándécsomagot kapott.¹⁶

A gondok és problémák mellett fejlődött is lakóhelyünk. Szép új házak épültek a községben 1933-ban. A Főúton a Foidl Elemér tervezte két ház közül az egyik Pentz István hentesmester új üzlete és lakása lett, a másik modern épületet Schwarcz Miksa kereskedő vette birtokba.

Nagytétényben sok ismert, kedvelt iparos és szolgáltató működött. Íme néhány, a teljesség igénye nélkül az Ujság apóhirdetéseiből:

Skrbek Arthur cipész különleges és olcsó gyermekcipőket, szandálokat készített a Duna utca 3. szám alatt. Bosch Mihályné fűszer és csemege üzletében (Duna utca 7.) pontos kiszolgálás és szolid árak várták a vásárlókat. Grosz Ferenc pékségében (Fő-út 62.) mindig ízletes házikenyeret lehetett kapni. Bleyer Ernő szén- és fakereskedőnél olcsó fűtőanyag várta a vásárlókat az Ó-utca 27. szám alatt. Fehér Lajos kalapos mester a Fürdő utca 10. számban kínálta divatos portékáit. Papp Rezső fényképész fotóiról volt híres. A férfiakat és a hölgyeket Schön Armin fodrászüzletében előzékeny kiszolgálás fogadta.

Érdekes és színes kulturális programok várták, csalogatták az érdeklődő polgárokat, a szórakozni vágyókat. Szép művészi és társadalmi esemény volt a *Nagytété-*

¹⁴ *Nagytétényi Ujság*, I. évfolyam 7. szám, 4. oldal.

¹⁵ *Nagytétényi Ujság*, I. évfolyam 5. szám, 1. oldal. és 7. szám, 7. oldal.

¹⁶ *Nagytétényi Ujság*, II. évfolyam 1. szám, 5. oldal.

nyi Ujság júliusban megrendezett Művész-estje. A zsúfolásig megtelt Apolló Mozgó közönsége remekül szórakozott. A műsorból kiemelkedett az akkoriban Nagytétényben élő Kutassy Gyuláné énekesnő és Somody Pál híres színész szereplése. A lap következő művésztétjén – többek között – Serafin György hegedűművész és az országos híró slágerénekes, Weygand Tibor lépett fel a Szelmann vendéglő színháztermében.

Nyáron a községben működött Szalay Károly művészgárdája, élvezetes estéket szerzett a lakosságnak.

A 300 főt befogadó Halászcseréde kellemes teraszán szombat esténként ingyenes kabaré előadásokat tartottak, melyet sokan látogattak. A másik Duna-parti vendéglő, a Lux Strandvendéglő is népszerű volt a községben. A módosabb polgárok életébe pillanthatunk be egy helybeli úriasszony levelének segítségével, melyet pesti barátnőjéhez írt: „*Délelőtt a Sport Egylet fiataljai értem jönnek és teniszzen vagyunk. Délután csónakázni megyünk, este a Halászcserédébe hívnak és ott szórakozunk a helybeli úri társaság tagjaival... Elegáns ruhámat a Duna utcában levő Boros női divatszalonban csináltatom, ahol a legújabb párisi modellek szerint dolgoznak...*”¹⁷

A község kulturális életében fontos helyet foglalt el a film. Az 1920-ban megnyílt mozi, az Apolló Mozgó minden héten új filmekkel várta a lakosságot.

A Nagytétényi Polgári Dalkör és a Polgári Kör szalonzenekara is kellemes estét szerzett a község lakóinak. Októberben helytörténeti sétán vehettek részt az érdeklődők a nagytétényi kastélyban, ahol Dáni Géza művészettörténész a kastély kincseinek bemutatása mellett a község kialakulásának történetével is megismertette a látogatókat.¹⁸

Decemberben népművelési előadások kezdődtek vitéz Pusztay János iskolaigazgató szervezésével. Az ingyenes előadásokra keddenként az Apolló Mozgóban került sor.

17 *Nagytétényi Ujság*, I. évfolyam 5. szám, 7. oldal.

18 *Nagyttényi Ujság*, I. évfolyam 7. szám, 3. oldal.

IV. A Hósi Emlékmű avatásának éve (1934)

Az 1934-es esztendő is érdekes, színes és felemelő eseményeket tartogatott a nagytétényi polgárok számára.

A Nemzeti Egység Pártjának ekkor már több mint 660 tagja volt. A párt ülésin és népgyűlésén gyakran méltatták Gömbös Gyula érdemeit. Február 4-én, a népgyűlésen a meghívott szónok szerint a miniszterelnök megállította az országot a lejtőn, s minden tétével a revíziót kívánta megvalósítani. Fáy Ignác elnök arra kérte Gömbös Gyulát, *„hogy továbbra is küzdjön igazságunk mielőbbi diadalra jutásáért.”*¹ Májusban megalakult a Nemzeti Egység Pártja községi nőcsoportha, melynek elnöke dr. Sólyom Zoltánné lett.

Március 15-én több hazafias ünnepély volt községünkben. A Baross Gábor-telepi iskolában vitéz Pusztay János ünnepi beszéde után a diákok adtak műsort. A nagytétényi gyerekek az elemi iskola udvarán felállított Országzászló előtt emlékeztek a forradalom és szabadságharc hőseire. A lakosság részére a civil szervezetek részvételével rendeztek nagyszabású hazafias estet. Több műsorszám mellett bemutatták a *Lesz még tavasz* című irredenta színjátékot, melynek nagy sikere volt.

A képviselő-testület által megválasztott Országzászló-bizottság döntése alapján szeptember közepétől vasárnaponként leventék, cserkészek, majd frontharcosok álltak őrséget az Országzászló előtt.

1934-ben még hazánkban is lehetett tréfálkozni Hitlerrel. Bizonyítja ezt, hogy a Hungária Gumigyár bálján a jelmezek között nagy sikert aratott egy Hitler karikatúra.²

A 30-as években megnőtt a névmagyarosítási igény, melynek hátterében a „nemzeti egység” megteremtése és a területi revíziós törekvések felerősödése állt. Nagytétényben augusztusig 75 család magyarosította meg a nevét. Főleg MÁV, posta és egyéb állami alkalmazottak.

Augusztus 12-én megalakult az Országos Frontharcos Szövetség nagytétényi csoportja. Szeptemberben a Levente pályán seregszemlét tartottak, ahol a meghívott előadó az első világháborúban harcoló katonákról beszélt, akik *„A háborús évek miatt bizony kiszorultak a polgári élet pozícióiból. Ezért szervezkedünk mi frontharcosok, akik nem kívánunk mást, csak azt, hogy ugyanazon elbánást élvezhessünk, mint azok, akik a háborúból itthon maradtak.”*³

A *Nagytétényi Ujság* októberi számában közölte a fővárosi sajtó egyik cikkét, amely Gömbös Gyula nagytétényi birtokát mutatta be. A tudósításból községünk lakói is megismerhették a miniszterelnök 50 holdas kisbirtokát, ahol baromfitenyészet,

1 *Nagytétényi Ujság*, II. évfolyam 3. szám, 3. oldal és 8. szám, 1. oldal.

2 *Nagytétényi Ujság*, II. évfolyam 3. szám, 6. oldal.

3 *Nagytétényi Ujság*, II. évfolyam 13. szám, 7. oldal.

tehenészet és sertéshizlaló is működött. Gömbös az első világháború után vette meg az óhegyi birtokot, melyen hét hold volt beültetve őszibarackfákkal, amelyek nagy részét ő maga ültette. A gazdaság központja a fazsindelyes, zsalugáteres földszintes kúria volt, amely toronnyal és toronyszobával is rendelkezett.

A toronyszoba erkélye volt Gömbös Gyula kedvenc tartózkodási helye, amikor szabad idejét itt töltötte. Sokat tartózkodott óhegyi birtokán, amíg miniszterelnök nem lett. Azóta csupán hetente két-három alkalommal tudta meglátogatni kúriáját.⁴

Az 1934-es esztendő egyik legemlékezetesebb napja október 28-án volt Nagytétény életében. Ekkor avatta fel József főherceg a nagytétényi Hősi Emlékművet.

Hét órákor zenés ébresztővel kezdődött a program. Az emlékmű előtt a helyi Frontharcos Szövetség tisztikarának tagjai álltak őrséget. A főherceget és a miniszterelnököt a díszkapu előtt dr. Révész Béla főszolgabíró és Marastoni László, községünk főjegyzője köszöntötte. Az ünnepségen megjelent Rudnyánszky Gyula kegyúr is. A Szentháromság szobor előtti tábori szentmise után dr. Bálint Béla községi orvos felkérte József főherceget, hogy tartsa meg avatóbeszédét. A főherceg kiemelte, hogy „... a hősök nem haltak meg, az ő lelkük és hazaszeretetük tovább él utódaikban... Itt áll ez a szép emlékmű, bizonyosságul annak, hogy a tétényiek sohasem feledkeznek meg róluk.”

A katolikus, a református és az izraelita egyházak vezetőinek beszédei után Kiss Sándor községi bíró átvette az emlékművet, melyen először József főherceg és Gömbös Gyula miniszterelnök helyezett el díszes koszorút, majd a hősök hozzátartozói és a helyi egyesületek koszorúzták meg az átadott emlékművet. Délután díszebéd

volt az Illés-vendéglőben, este díszelőadást tartottak a Szelmann vendéglőben a Hungária Gumigyár Közművelődési Egyesületének rendezésében.⁵

Novemberben megyebizottsági választásokat tartottak az országban. A választás előtt a pártok élénk korteskedést folytattak, s a győzelem reményében indultak neki a küzdelemnek. Nagytétényben a választás irányítását Kovács József aljegyző végezte. A szavazati joggal rendelkező 1597 polgár a községházán és a régi iskolában adhatta le szava-

4 Nagytétényi Ujság, II. évfolyam 13. szám, 1-2. oldal.

5 Nagytétényi Ujság, II. évfolyam 15. szám, 1-2. oldal.

zatát. A községházán Oberhuber Alfréd, az iskolában Fáy Ignác elnökölt a szavazatszedésnél. A választás a nemzeti lista, a Nemzeti Egység Pártja nagy győzelmét hozta. A község főjegyzője, Marastoni László Pest vármegye törvényhatósági bizottságának megválasztott tagja lett.⁶

Németországban az év folyamán nagy változások történtek. Hindenburg birodalmi elnök halála után Hitler „vezér és birodalmi kancellár” címet vett fel, és saját kezében egyesítette az államfő és a miniszterelnök hatalmát. Ezután minden tekintetben Hitler akarata érvényesült az országban.

Egy Németországban, hangversenykörúton járt együttes vezetőjének beszámoló-jából a lap olvasói képet kaphattak a németek politikai helyzetéről, gondolkodásáról. A hangverseny előtt „szétnyílt a függöny és a mereven tisztelgő közönség sorfala között a Führer legkedvesebb indulójának (Badenweiler Marsch) ütemére felvonult a 30 zászlóvivő vörös horogkeresztes zászlóval... Az új Németország biztosítékát ki-zárólag a hitlerizmus szellemében nevelt új generáció-ban, a fiatalságban látják... Óriási lelkesedés, élni aka-rás és fanatizmus jellemzi őket.”⁷

A község katolikus hívei számára emlékezetes nap volt május 6-a. E napon látogatta meg egyházközségünket Shvoy Lajos megyéspüspök. Ebből az alkalmából helyre-hozták a templom és a régi iskola falazatát, újrafestették a torony alatti kápolnát, kijavították a kórus alatti meny-nyezetet, és rendbe hozták a templomteret.

A program ünnepi szentmisével kezdődött, amit a gyer-mekek bérmálása követett, majd egyházközségi gyűlés volt a templomtéren. Az egy óraker kezdődött szeretet-lakomán beszédet mondott a megyéspüspök, akit báró Rudnyánszky Gyula kegyúr is köszöntött. A délutáni hittanvizsga és a templomi ájtatosság után Shvoy Lajos el-búcsúzott tétényi híveitől.⁸

Augusztusban szenzációs esemény történt a nagytétényi templomban. Dáni Géza művészettörténész felfedezte a Szent József halálát ábrázoló mellékoltárképet, a 18. századi híres festő, Anton Maulbertsch alkotását. A festmény ma a Nemzeti Galé-riában található.⁹

A nagytétényi református fiókegyház június 24-én tartotta harangavató ünne-pélyét.

A község iparosai, kereskedői számára rossz esztendő volt az 1934-es év. A *Nagy-tétényi Ujság* felmérése, interjúi azt bizonyították, hogy 1933-hoz képest a forgalom, a bevétel 10-40 százalékkal esett vissza. Néhány példa: Foidl Elemér építésznek 50 százalékkal kevesebb munkája volt, mint tavaly, s akadt olyan építész is, akinek egész évben nem volt megrendelése. Horváth Ferenc cipész üzletmenete 40 száza-lékkal romlott le. Kludák József hentesmester forgalma 25 százalékkal esett vissza.

6 *Nagytétényi Ujság*, II. évfolyam 16. szám, 1. oldal.

7 *Nagytétényi Ujság*, II. évfolyam 18. szám, 14. oldal.

8 *Nagytétényi Ujság*, II. évfolyam május, rendkívüli kiadás 2. oldal.

9 *Tétény-Promontor*, Budapest, Budapest Főváros XXII. Kerület Tanács VB, 1988. 143. és 317. oldal.

A Hangya üzletében 15-20 százalékkal csökkent a bevétel. Szelmann Ignác vendég-lős így nyilatkozott: „Nagy forgalom, kevés haszon. Sokan járnak vendéglőmbé, de a rossz gazdasági viszonyok következtében kevés a fogyasztás.”¹⁰

A gazdasági válság súlyosan érintette a Nagytétényi Sertéshizlaldát, melynek fő részvényesei ekkor a főváros és a Földművelési Minisztérium voltak. A részvények értékének csökkenése miatt egyre kevesebb sertést hizlaltak. 1934-ben a Sertéshizlalda vesztesége 30 ezer pengő volt.

Akadott pozitív példa is. Hazánkban a gumiipar a 30-as években fellendülőben volt, s ez a Hungária Gumigyár működésére is igaz. A gyár folyamatosan fejlődött, bővült. Gyártottak már tornacipőt, gumicsizmát, hó- és sárcipőt, gumírozott anyagokat. A vállalat 1934-ben már több mint 30 országba szállította termékeit.¹¹

Az infláció miatt sok munkáscsaládnak nem volt annyi keresete, hogy az utazási jegyet megvegye, ezért sokan gyalog jártak a munkahelyükre.

Májusban a lap rendkívüli kiadásban számolt be a képviselő-testület üléséről, mely döntő rohamot indított a HÉV visszasságai ellen.

Júliusban a NEP szervezete, a Polgári Kör és más civil szervezetek a Helyi Érdekű Vasúttal kapcsolatos gondok megoldása érdekében népgyűlést tartottak, melyen több százan vettek részt.

A résztvevők a túlzottan magas viteldíj mellett a menetrenddel, az utasokkal való bánásmóddal és a kínosan hosszú menetidővel kapcsolatos panaszokat is jogosnak ítélték. Követelték azok sürgős megoldását, melyhez a főszoigabíró és a főispán segítségét kérték.¹²

Ebben az évben alakult meg Nagytétény - Baross Gábor-telep lakosainak Önszervező és Temetkezési csoportja. A csoport által nyújtott kedvező feltételek (csekély havi díj, a segély nagysága) miatt már a szervezés első napjaiban több mint 700-an léptek be a csoportba.¹³

A képviselő-testület két telefonautomatát állíttatott fel községünkben: az egyiket a községköháza előtt, a másikat Baross Gábor-telepen. Itt csak a VIII. utcáig volt villanyvilágítás. Ebben az évben a szépen fejlődő telep felső részének sötétsége is megszűnt, a villanyvilágítást kibővítették egészen a XIV. utcáig.

10 Nagytétényi Ujság, II. évfolyam 18. szám, 13. oldal.

11 Tétény-Promontor, Budapest, Budapest Főváros XXII. Kerület Tanács VB, 1988. 289. oldal.

12 Nagytétényi Ujság, II. évfolyam 7. szám, 1-2. oldal.

13 Nagytétényi Ujság, II. évfolyam 3. szám, 9. oldal.

Nagytétényben orvosi rendelőt hoztak létre, a községi orvos dr. Bálint Béla lett. Zilahy S. Ödön postamester áldozatos és szívós munkájának eredményeként októberben megnyílt az új, modern postahivatal.

Novemberben és decemberben a Nemzeti Egység Pártjának női csoportja karitatív munkát végzett, a növekvő inszéken próbáltak enyhíteni. Az úriasszonyok házról házra járva gyűjtöttek az éhező, fázó gyerekek számára. Teajegyet árultak, hogy minél több óvodásnak és iskolás gyermeknek tudjanak meleg ruhaneműt vásárolni.

November 17-én este a Szelmann vendéglőben a női csoport óriási érdeklődéssel kísért teaestélyt rendezett. A tiszta bevétel 600 pengő volt, melyet a szegény iskolás tanulók felruházására fordítottak.¹⁴

Szegények karácsonya volt december 23-án a Szent Imre Otthonban, ahol közel 100 gyermeket láttak el a hölgyek gyűjtéséből származó ruhával vagy cipővel.

A Hungária Gumigyár is szép karácsonyfa-ünnepséget rendezett munkásainak, ahol télikabátokat, hócipőket, tornacipőket, pulóvereket ajándékoztak a rászorulóknak.

Az 1934-es esztendő is bővelkedett színházi előadásokban, művelődési estekben. A Levente Egyesület áprilisban nagy sikerrel mutatta be Kellér Dezső *Érik a búza-kalász* című vígjátékát. Az Iparos Kör ugyancsak áprilisban Herczeg Ferenc *Gyurkovics lányok* című darabjával örvendeztette meg a közönséget. Mécs László, a híres papköltő a zsúfolásig megtelt Illés-vendéglőben lépett fel, s adta elő verseit. A költőt a közönség lelkesen ünnepelte. Májusban az Ujváry Árpád igazgató által vezetett Országos Kamara Színpad egy hétig tartó vendégjátékát élvezhette a lakosság.

Júliusban kezdte meg szezonzját a közkedvelt Szalay-szintársulat. A tíz előadásra szóló bérletet 10 pengőért lehetett megvásárolni. Bemutatták – többek között – a *Fehérvári huszárok*, a *Bál a Savoyban* és az *Ördöglovas* című operetteket. Mindegyik darabnak szenzációs sikere volt.¹⁵

Novemberben az Iparos Kör szintársulata Jakobi Viktor *Sybill* című operettjét mutatta be nagy sikerrel, decemberben pedig Tóth Ede *Falurossza* című 4 felvonásos színművét két alkalommal vitték színre zsúfolt ház előtt. December 2-án a Nagybaldogasszony Cserkészcsapat gárdájának előadásában a *Gyimesi vadvirágok* című 3 felvonásos színművet láthatta a Szelmann vendéglő közönsége.

Iskoláink életében a helyhiány jelentett gondot. A nagytétényi épület kezdett kicsinek bizonyulni. Volt olyan osztály, ahol 66 gyereket tanított a pedagógus. Baross Gábor-telepen még nagyobb volt a baj. Az iskolaépület mindössze két tanteremből állt, ezért sok diákot tanításra alkalmatlan magánházban oktattak a tanítók.¹⁶

Községünk lakosságának nagy része kisiparos, kereskedő és hivatalnok volt, az a társadalmi réteg, amely számára egy polgári iskola működése fontos lett volna. Nagytétényben azonban 1929 óta ilyen iskola nem volt. Egy lelkes 23 éves fiatalember, Pentz Endre 1934-ben szervezőmunkába kezdett egy polgári iskola létrehozása érdekében.¹⁷

14 *Nagytétényi Ujság*, II. évfolyam 17. szám, 1-2. oldal.

15 *Nagytétényi Ujság*, II. évfolyam 9. szám, 6. oldal.

16 *Nagytétényi Ujság*, II. évfolyam 6. szám, 2. oldal.

17 *Nagytétényi Ujság*, II. évfolyam 14. szám, 3. oldal.

A Credo-egyesület júniusi ülésén Dáni Géza tartott előadást *Egyház és művészet községünkben* címmel. Előadásában a 18. században felállított szobrok művészi értékéről beszélt. Kiemelten foglalkozott a képen látható Szent Flórián szobrával. Az előadás teljes szövegét a *Nagytétényi Ujság*-ban olvashatták a lap előfizetői.¹⁸

Az egyik decemberi cikk közölte, hogy kik voltak a nagytétényi asszonyok és lányok kedvenc írói, költői 1934-ben. A teljesség igénye nélkül néhány név: Bozzay Margit, Mécs László, Herczeg Ferenc, Harsányi Zsolt, Jókai Mór, Gulácsy Irén, Zilahy Lajos, Móra Ferenc, Mikszáth Kálmán.¹⁹

Rengeteg bál, táncmulatság, szórakozás várta a lakosságot ebben az évben is. A Polgári Kör kedélyes családi összejöveteleit, társasvacsoráit az Illés-vendéglőben mindig sokan látogatták. A Kör húshagyókeddi családi estje kitűnően sikerült a Halászcserdában. A márciusi Körbál a remek hangulaton túl 74 pengő jövedelmet hozott a Polgári Körnek. Október 6-án jól sikerült disznótoros vacsorát és bált rendeztek a Halászcserdában.

Az Iparos Kör május 20-án a Szelmann vendéglőben rendezett pünkösdi táncmulatságot. A reggelig tartó bálon a zenét a közkedvelt Levente fúvószenekar szolgáltatta. A Levente Egyesület szeptember 8-án az Illés-vendéglőben rendezte meg nagyszerű szüreti bálját, bizonyítva, hogy a szórakoztatás terén is helyt tudnak állni.

¹⁸ *Nagytétényi Ujság*, II. évfolyam 7. szám, 3-5. oldal.

¹⁹ *Nagytétényi Ujság*, II. évfolyam 18. szám, 8. oldal.

V. Országgyűlési és képviselő-testületi választások a községben (1935)

Az ország külpolitikai sikerei eredményeként 1935-re Németország és Olaszország piaci megnyíltak a magyar agártermékek előtt, s ez lehetőséget adott a válságból való kilábalásra. Megerősödött a kormánypárt, a Nemzeti Egység Pártja, mely modern propagandájával, helyi pártszervezeteivel arra törekedett, hogy befolyása alá vonja a társadalom valamennyi rétegét, csoportját.

Közigazgatási változással kezdődött községünkben az esztendő. 1935. január elsejétől megszűnt a Biai járás, s Nagytétény az újonnan létesített Pestvármegyei Budakörnyéki járáshoz tartozott Budaörssel, Törökbálinttal, Budakeszivel és Budaténnyel együtt.

Január 13-án a Spiller-féle vendéglő nagytermében a község német anyanyelvű polgárai megalakították a Magyarországi Német Népművelődési Egyesület helyi szervezetét. Ez a szervezet képviselte a magyarországi németiség érdekeit, kiálltak a németek kulturális lehetőségei mellett, s elutasították az asszimilációt.¹

Február 3-án a község küldöttsége óhegyi kúriájában felkereste Gömbös Gyula miniszterelnököt. Kiss Sándor községi bíró köszöntő és méltató szavai után Marastoni László főjegyző átnyújtotta a díszpolgári oklevelet Gömbös Gyulának, aki megköszönte az elismerést, a díszpolgári címet, majd vendégül látta a küldöttséget.²

A Polgári Kör februári ülésén méltató beszéd után tapsorkán közepette elbúcsúztatták a lemondott elnököt, Fáy Ignácot, s megválasztották a Kör új vezetőségét. Az új elnök dr. Fazekas Alajos, alelnök Oberhuber Alfréd, a titkár Mészáros Jenő lett.³

1935 elejére Gömbös Gyula és gróf Bethlen István közötti politikai ellentétek anynyira felerősödtek, hogy március 5-én Horthy Miklós kormányzó feloszlatta az országgyűlést, és új választásokat írt ki.

Nagytétény választókerületében a miniszterelnök javaslatára Marastoni László lett a Nemzeti Egység Pártjának hivatalos képviselőjelöltje. Megkezdődött a választási küzdelem. Az utcákon megjelentek a jelöltek hatalmas, színes plakátjai, kortesnóták születtek. A *Nagytétényi Ujság* március 15-i számának vezércikkében Marastoni László, a NEP jelöltje programjáról így írt: „*Híve vagyok egy Széchenyi-szellemében való, a valóság talaján álló, hazug ábrándok és divatos importeszmék után nem kalandozó reformkonzervatív átalakulásnak. Ez a szükséges reform nem frázisokban, hanem egyszerű, csendes munka becsületes tényeiben fog megvalósulni.*”⁴

1 *Nagytétényi Ujság*, III. évfolyam 2. szám, 6. oldal.

2 *Nagytétényi Ujság*, III. évfolyam 4. szám, 1. oldal.

3 *Nagytétényi Ujság*, III. évfolyam 5. szám, 2. oldal.

4 *Nagytétényi Ujság*, III. évfolyam 6. szám, 1. oldal.

Községünk polgárai örömmel és büszkeséggel fogadták a főjegyző jelölésének hírért. A vendéglőkben Marastont éltető kortesnótákat énekeltek. Az egyiket a lap is lejegyezte:

„Nem, nem, nem, nem, nem, nem
Más követ nem érdekel,
Nekünk Gömbös programmal
Marastoni László kell.”⁵

A kéthetes választási küzdelem során valamennyi községben sikeres volt Marastoni László szereplése, programkörútja. A választók mindenütt szívélyesen fogadták, s 7492 ajánlást gyűjtött össze, ellenfele, gróf Szécsen Miklós csupán 1369-et.⁶

A március 31-én lezajlott választáson Nagytétényben 2000 polgár adhatta le szavazatát. A választójogot ekkor magas életkorhoz, bizonyos iskolai végzettséghez és határozott idejű helyben lakáshoz kötötték. A mandátumokat nyílt választáson lehetett megszerezni (kivétel volt Budapest és a törvényhatósági városok).

A választókerület polgárai országgyűlési képviselőnek Marastoni Lászlót, a Nemzeti Egység Pártja jelöltjét választották meg. Ha megvizsgáljuk, hogyan oszlott meg a szavazatok száma Marastoni és gróf Szécsen között, megállapítható, hogy Budakeszin, Budaörsön és Törökbálinton gróf Szécsen kapott több szavazatot, míg Budatétényben és Nagytétényben Marastoni. Végso soron a nagytétényi hatalmas fölény döntött Marastoni László javára.⁷

Országosan a Nemzeti Egység Pártja 171 mandátummal 69 százalékos többséget szerzett a Parlamentben. A kormánypárt sikerét nem csupán a nyílt szavazásnak – és a visszaéléseknek – köszönhette. Az emberek változást vártak, jobb életet, s hittek abban, hogy ezt egy erős, nemzeti kormány biztosítja majd számukra.

A Nemzeti Egység Pártjának nagytétényi szervezete és a civil egyesületek a Szelmann vendéglőben bensőséges ünnepséget rendeztek március 15-én, a forradalom és szabadságharc évfordulója alkalmából. A műsort és egy hazafias színdarabot az Iparos Kör műkedvelői adták elő. Jól sikerült ünnepély volt az állami elemi iskolában is, ahol Zavagyák Cyrill tanító tartotta az ünnepi beszédet.⁸

Községünk lakói május 26-án tartották meg a Hősök napját. A tábori oltár előtt tartott szentmise után dr. Bálint Béla orvos ünnepi beszéde következett, melynek szövegét a lap vezércikkében is olvashatták az előfizetők.

5 *Nagytétényi Ujság*, III. évfolyam 6. szám, 2-5. oldal.

6 *Nagytétényi Ujság*, III. évfolyam 7. szám, 1-4. oldal.

7 *Nagytétényi Ujság*, III. évfolyam 9. szám, 5. oldal.

8 *Nagytétényi Ujság*, III. évfolyam 7. szám, 7. oldal.

A műsorban közreműködött a Baross Gábor-telepi Szeretet Dalkör és az Iparos Kör dalárdája is. A műsor után Kiss Sándor községi bíró megkoszorúzta a hősi halottak turulmadaras emlékművét.⁹

Az országgyűlési választások után a képviselő-testületi és előjárói választás tartotta lázban Nagytétény polgárait. Minden egyesület a maga jelöltjeit szerette volna bejuttatni a község házára. Tülekedés, törtetés folyt minden pozícióért. A lap szerkesztője szerint „Nagytétényt azoknak kell vezetni, akik itt születtek és őseikkel együtt itt éltek.”¹⁰

A cikkre egy levélíró reagált, s kifogásolta, hogy különbséget tesznek tétényi és östényi között. Véleményét így fogalmazta meg: „Aki arra rátermett, minden téren megfelelő, tekintet nélkül, hogy itt született-e ősapja vagy sem, az választassék meg.”¹¹

A június elején tartott községi képviselő-testületi tagválasztáson a Nemzeti Egység Pártjának listája aratott győzelmet. Nagytétény képviselő-testületének tagjai lettek: Fáy Ignác, a helyi NEP elnöke, Erdélyi Gábor, Domanits Ferenc, Szegő József, Behumi Ferenc, Halmos Gusztáv és Páll Ernő.

A június 27-én megtartott képviselő-testületi közgyűlésen tisztújításra került sor, s megválasztották a község új tisztségviselőit. Kiss Sándor lett újra a községi bíró, a törvénybíró id. Pencz Ferenc, a testület pénztárosa pedig Oberhuber Alfréd lett.¹²

Frontharcos Szövetség helyi csoportja július 26-tól minden hónap utolsó péntekén az esti órákban zenés takarodóval tisztelgett a Hősi Emlékmű előtt a világháborúban elesett katonák emlékére.

Októberben megalakult az Emericana nagytétényi szervezete, melynek az volt a célja, hogy segítse, felkarolja az ifjúságot. A képzett fiatalok számára kívánt munkát és tisztességes megélhetést biztosítani.¹³

December 5-én tartották meg a község házában a főjegyző megválasztását. Az állás betöltésére öt pályázat érkezett, közülük közfelkiáltással Mészáros Jenőt választotta meg a közgyűlés. Megválasztása után az új főjegyző dr. Schultz Gábor járási főszolgabíró előtt letette a hivatali esküt.

December 8-án a Szelmann vendéglő feldíszített színpadterme zsúfolásig megtelt. Az Iparos Kör 25 éves jubileuma alkalmából ünnepi közgyűlést tartott. A bensőséges program során a résztvevők hosszan ünnepelték Kiss Sándort is, aki a Körnek fennállása óta volt az elnöke.¹⁴

9 Nagytétényi Ujság, III. évfolyam 11. szám, 3. oldal.

10 Nagytétényi Ujság, III. évfolyam 8. szám, 5. oldal.

11 Nagytétényi Ujság, III. évfolyam 9. szám, 4. oldal.

12 Nagytétényi Ujság, III. évfolyam 13. szám, 4. oldal.

13 Nagytétényi Ujság, III. évfolyam 21. szám, 4. oldal.

14 Nagytétényi Ujság, III. évfolyam 24. szám, 2. és 4. oldal.

1935-ben újabb nagyszerű felfedezés történt a község plébániatemplomában. Dáni Géza az 1934-ben felfedezett Maulbertsch oltárkép mögötti simára meszelt falfelületen egy freskó nyomait találta. Böszörményi János festőművész restaurátor munkája nyomán ismét szenzáció született: egy 18. századi barokk freskó bontakozott ki a falon. A képen Szent József látható, aki jobb kezében a gyermek Jézust tartja.¹⁵

Áprilisban folytatódott a felderítő munka, amelyről filmfelvétel is készült. Dáni Géza tájékoztatója szerint: „Többszörös mész és festékréteg alól napfényre hoztuk a Szent Juliána freskót. Kétségtelen, hogy ez a falkép a templomalapító kegyasszonynak, Száraz Julianna bárónőnek megrendelésére, az ő védőszentjeként került az oltárfalra, mint-hogy nem vitás az sem, hogy a március havában feltárt Szent Józsefet ábrázoló freskó viszont férjének, a temploméptető kegyúrnak, Rudnyánszky Józsefnek védőszentjeként festetett a szemközti oldalfalra.”¹⁶

Dáni Géza művészettörténész, akinek a neve már többször szerepelt a lapban, a kastély résztulajdonosa volt. A II. világháború után az ő javaslatára lett kastélymúzeum a háborúban súlyos károkat szenvedett épület nagyobb részéből, melynek ő volt az első igazgatója. Halála után a budafoki temető adott számára nyughelyet. Az elmúlt években, miután nem voltak örökösei, sajnos a sírját felszámolták.¹⁷

Ebben az évben a Credo-egyesület rendezésében tartották meg a feltámadási körmenetet, melyen a frontharcosok formaruhában jelentek meg. Az iskolák, egyesületek, a csendőrség és a tűzoltóság is testületileg vettek részt az impozáns körmeneten.¹⁸

A templom védőszentjének ünnepét augusztus 15-én, Nagyboldogasszony napján tartotta az egyház. 18-án és 19-én a vásárt és a mulatságokat rendezték meg. Az Iparos Kör a Szelmann vendéglőben tartott vidám cigányzenés búcsú-táncmulatságot.¹⁹

Szeptemberben 23 éven át tartó lelkipásztorkodás után nyugdíjba vonult Ferschich János, a község esperes-plébánosa.

Báró Rudnyánszky Gyula kegyúr választása alapján, püspöki beiktatással Markó Gyula püspöki tanácsos lett a település új plébánosa. A tétényi kegyúri jogot Mária Terézia királynő adományozta a temploméptető Rudnyánszky Józsefnek, a hétszemélyes tábla elnökének. E kiváltság egyik eleme volt a mindenkori plébános személyének bemutatása (kiválasztása), s e jogot leszármazottai is örökölték.

15 *Nagytétényi Ujság*, III. évfolyam 6. szám, 6-7. oldal.

16 *Nagytétényi Ujság*, III. évfolyam 9. szám, 2. oldal.

17 [online] <www.btirt.hu/temetok/budafok.html> [2012. 12. 28.]

18 *Nagytétényi Ujság*, III. évfolyam 10. szám, 8. oldal.

19 *Nagytétényi Ujság*, III. évfolyam 16. szám, 8. oldal.

Rudnyánszky Gyula kegyúr december elsején a templomtéren rendezett ünnepségen mutatta be a híveknek Markó Gyula plébánost. Üdvözlő beszédében e szavakkal adta át az új plébánosnak a templomot: „*Önre bízom az őseim által épített templomot és annak kriptáját, amelyben őseim hamvai porladnak. Kérem, hogy mint a templom őre, azt az utókor részére épségben tartsa meg. Ezzel nemcsak családom és a község iránti kötelességét teljesíti, hanem a templomban levő művészi értékek folytán... az egész magyar nemzet egy nagy kincsének őrzőjeként egyháza és hazája iránti kötelességét is teljesíti.*”²⁰

A Nagytétényi Ujság szerkesztője otthonában látogatta meg Rudnyánszky Gyula bárót, a tétényi kegyúri család leszármazottját. A beszélgetés során a község múltjával kapcsolatban számos érdekességet mondott el a báró, melyet a szerkesztő a lap olvasóival is megosztott.

Ferschich János nyugdíjba vonulása előtt a templom alapításától kezdődően kilenc plébánosa volt a településnek. Az első plébános Bajcsy Antal volt 1771-től 1772-ig, majd őt követte Kőszegi (Küszöghi) Imre, Fakó József, Strommer Benedek, Kováts Imre, Berghammer Károly, Klauszrigler János, Károly János, végül 1885-től 1912-ig Téttry József.

Egy fakuló iratban, Mária Terézia korabeli urbáriumban jobbágyok, zsellérek, úrbéresek nevei szerepeltek: Tihi, Wittmann, Eisner, Baumann, Hasszán, Knopp, Majer, Pentz, Krizsán, Skolits, Grosz, Spiller, Mehrl. Leszármazottaik közül többen a 30-as években, sőt még ma is Nagytétényben éltek, élnek. Német őseiket a Rudnyánszky család telepítette le, s telkekkel, házakkal, állatokkal segítették őket.

A tétényi kis kúriának barokk kastélylá történő átépítése, a középkori romos templom újjáépítése, híres szobrászok, festők foglalkoztatása mind a Rudnyánszky család nevéhez fűződik. A nagytétényi plébániatemplomban sokan nyugszanak a Rudnyánszky család tagjai közül. A báró nagyapja, ükapja, s itt alussza örök álmát az alapító József báró, a hétszemélyes tábla elnöke feleségével, Száraz Juliannával együtt.²¹

1935-ben kezdődött meg a nagytétényi zsinagóga átalakítása és belső berendezésének cseréje.

20 Nagytétényi Ujság, III. évfolyam 24. szám, 8. oldal.

21 Nagytétényi Ujság, III. évfolyam 22. szám, 1-3. oldal.

Az év elején a képviselő-testület megvitatta Nagytétény vagyoni, gazdasági helyzetét, mely szerint a községnek 311 ezer pengő aktív vagyona volt, tartozása pedig 90 ezer pengő. Ennek nagy részét az állami elemi iskola 80 ezer pengős építési kölcsöne tette ki.²²

Az 1935. év virilistái, vagyis a legtöbb adót fizető polgárai között szerepelt özv. Löwy Ernőné, Stift Károly, Pentz István hentesmester, Grosz Ferenc pékmester, Schwarcz Miksa, Csókássy Pálné és vitéz Ősz János. Ők személyi jogon, választás nélkül kaptak tagságot a képviselő-testületben.²³

Az Országos Központi Hitelszövetkezet helyi fiókja januárban megkezdte heti betéti akcióját. Ez a kisjövedelmű emberek takarékoskodását segítette, s a belépők jogot szereztek arra, hogy szükség esetén igénybe vehessék a szövetkezet segítségét.²⁴

A Nemzeti Egység Pártjának januári ülésén megállapították, hogy Nagytétényben nyomor van, s hogy a helybeli iparosoknak nincs munkája. Kiss Sándor községi bíró a munkanélküliségről szólva azt is elmondta, hogy a községben munkanélküli segélyért sokan jelentkeznek, de ha azért munkát kérnek, megcsappan az érdeklődés.

A MÁV januárban felemelte a bérletjegyek árát, s ezzel azt a társadalmi réteget sújtotta legjobban, amelyiket a gazdasági válság leginkább érintette.²⁵

Gyűjtőívek segítségével havi 175 pengőt gyűjtöttek össze községünkben a szegények ellátására. Ezen kívül liszt, zsír, fűszer is érkezett e célra. Ennek ellenére sok volt a koldus Nagytétényben. Gyakran lehetett találkozni idegen koldusokkal is, akik csupán a pénzszerzés reményében járták utcáinkat. A lap egyik cikkének írója azt javasolta, hogy állítsanak fel figyelmeztető táblákat „E község területén a koldulás szigorúan tilos!” felirattal. Az illetéseket pedig arra kérte, hogy idegenek részére ne adjanak ki koldulási engedélyt.²⁶

A Nemzeti Egység Pártja női csoportjának novemberi teaestje 625 pengőt jövedelmezett. Az asszonycsoport december 21-én az állami elemi iskolában rendezett karácsonyfa ünnepélyén 72 pár gyermekcipőt és ugyanennyi meleg harisnyát osztott ki a rászoruló iskolás- és óvodásgyerekek között.²⁷

A gazdasági válság, az emberek kilátástalan helyzete a lap Humor rovatában is megjelent. Az egyik nyári számban „megszólalt” néhány érdekelt.

Az „Iparos”: „– Ugyan kérem, nincs itt baj! Évek óta nagy úr vagyok! Semmi dolgom! Egész nap sétálok! A múlt héten is ettem meleg levest! Ezt viszont nem muszáj mindennap csinálni! Igaz? Ugye!”

A „Kereskedő”: „– Most már jól megy minden! Nem panaszkodhatom! Múlt héten is volt egy vevőm... és minden reményem megvan, hogy egy-két-kilenc hét múlva megint bejön egy vevő! Igaz a lakbérrel még hátralékban vagyok. De ez csak öt-éves hátralék.”²⁸

22 Nagytétényi Ujság, III. évfolyam 5. szám, 2. oldal.

23 Nagytétényi Ujság, III. évfolyam 2. szám, 7. oldal.

24 Nagytétényi Ujság, III. évfolyam 1. szám, 3. oldal.

25 Nagytétényi Ujság, III. évfolyam 2. szám, 2. és 3. oldal.

26 Nagytétényi Ujság, III. évfolyam 3. szám, 4. oldal.

27 Nagytétényi Ujság, III. évfolyam 24. szám, 3. oldal.

28 Nagytétényi Ujság, III. évfolyam 14. szám, 6. oldal.

A gazdasági válság áthidalására részvényösszevonások, vállalati összevonások történtek az országban. A Fémkereskedelmi Rt., melynek 400 munkást foglalkoztató gyártelepe Nagytétényben volt, magába olvasztotta leányvállalatait, s így jött létre 1935-ben a Metallochemia Vállalat.²⁹

A Budafoki Villamossági Rt. júniusban csökkentette a villanyáram egységárát. Községünk lakóinak az eddigi 84 fillér helyett 77 fillért kellett ezután kilowattontként fizetni.

A nyár folyamán Érd–Diósd határában megkezdődött a balatoni új műút építése. A mintegy 9 kilométer hosszú és 9 méter széles útvonalon 500 munkás dolgozott. A tétényi és budafoki fuvarosok az anyagszállítással szép keresethez jutottak.³⁰

A Nagytétényi Őszibarack Termelők Egyesülete júliusi közgyűlésén Gömbös Gyula miniszterelnököt az egyesület díszelnökévé választotta. A budavidéki termelők idei termése kb. 4-5 vagon lehetett. Augusztus végén egy vagonnyi termést Hamburgba indítottak. Ezzel a szállítmánnyal vitték a német városba Gömbös Gyula nagytétényi őszibarackjait is.³¹

A kormány a búza átvételi árát 50 százalékkal megemelte. A Nagytétény–Diósd vasútállomáson átadott búza ára mázsánként 13 pengő 55 fillér lett.

Községünkben augusztus 11-én első alkalommal rendeztek aratőnnepélyt, mely a katolikus és református templomban tartott ünnepi istentisztelettel kezdődött. De a tervezett körmenetet és szabadtéri ünnepséget az eső elmosta, így az állami elemi iskola folyosójára vonultak a résztvevők, ahol – bár szűk keretek között – megtartották az ünnepélyt. A rendezvénynek szociális jellege is volt, hiszen adományokat gyűjtöttek. A készpénzt, a 105 mázsa tűzifát, a 6 mázsa lisztet, a sok szenet, burgonyát, ruhaneműt a tél folyamán a szegény, nagycsaládos lakosság között osztották szét.³²

Mikor épült a tétényi országút? címmel érdekes cikket közölt a lap januári száma. Római kori, mérföldtávot jelző oszlopokat találtak, melyek azt bizonyították, hogy községünk országútja a „régí római út nyomán halad... s közel 2000 esztendő”.³³

A Mithrasium feltárási képe.

A nyár folyamán nagyszabású ásatások kezdődtek a Zsák utca, Piac-tér és az iskola környékén. Dáni Géza kezdeményezésére és Dr. Paulovics István, a Nemzeti Múzeum régészeti osztálya vezetőjének irányítása mellett végzett ásatás során megtalálták Mithras, vagyis a Napisten tiszteletére emelt szentélyt. A kutatás során a szentélyt teljesen feltárták, s meglették annak főoltárkövét is. Az ásatást megtekintette Gömbös Gyula miniszterelnök is. A feltárásokkal azt a sokat vitatott kérdést kívánták eldönteni, hogy pontosan hol terült el Campona római táborváros.

29 Nagytétényi Ujság, III. évfolyam 5. szám, 7. oldal.

30 Nagytétényi Ujság, III. évfolyam 12. szám, 4. oldal és 16. szám, 2-3. oldal.

31 Nagytétényi Ujság, III. évfolyam 17. szám, 1. oldal.

32 Nagytétényi Ujság, III. évfolyam 16. szám, 5. oldal.

33 Nagytétényi Ujság, III. évfolyam 2. szám, 5. oldal.

A munka folyamán sorra napvilágra kerültek a római várfalak, s a falakon belüli épületek föld alatt rejtőző részei. A polgárváros, ahol a katonák hozzátartozói laktak, az Ó-utca környékén volt, ez lehetett tehát Nagytétény legrégibb utcája. Az ásások bebizonyították, hogy Campona római táborváros (castrum) helyén épült a mai Nagytétény. A tervek szerint a községben létesítendő kiállítóhelyen mutatták volna be a látogatóknak az eredeti alakjában helyre állított Mithras szentélyt, és a többi római emléket. A tervből azonban nem lett semmi, a leletek a Nemzeti Múzeumba kerültek.³⁴

A község életének egyik jelentős eseményére került sor szeptember 11-én. Az egy évig tartó előkészítő, szervező munka után megnyílt a Nagytétényi Kultúr Társulat által alapított polgári iskola. Az ünnepély szentmisével kezdődött, majd az állami elemi iskola udvarán lévő Országzászló előtt nyitották meg a tanévet a polgári fiú- és leányiskolában. Az iskola igazgatója a szervező munkát irányító Pentz Endre lett. Az első tanévben – mely még az állami elemi iskola épületében volt – 68 diákot tanított 4 pedagógus. Az iskolában havi 6 pengő tandíjat kellett fizetni.³⁵

A nagytétényi képviselő-testület szeptember 27-i ülésén úgy döntött, hogy a „*polgári iskola támogatásához fűtéssel és világítással természetben hozzájárul.*”³⁶

Elkészültek a Baross Gábor-telepi iskola bővítésének tervei. Három új tanterem és egy leventeotthon építését tűzték ki célul két egymást követő évben.³⁷

Nyáron községünk barokk kastélyában készültek az *Édes mostoha* című magyar film felvételei, melynek címszerepét a közismert szépségkirálynő és színésznő, Tasnády-Fekete Mária játszotta. A kastély kapujában mindig ott tolongtak a kíváncsi tétényiek, akik találkozni vagy csupán látni szerették volna a korszak híres színészeit: Páger Antalt, Gözon Gyulát, Vaszary Piroskát.³⁸

Az elkészült filmet az Apolló Mozgó a fővárosi bemutató után már december elsején műsorára tűzte.

Az idei évben is számos művelődési lehetőség, táncmulatság, szórakoztató program között válogathattak községünk lakói.

Május 7-én kezdte meg szezonját Nagytétényben a népszerű Tóváry Pál igazgató 24 tagból álló operett társulata. A Szelmann vendéglő színháztermében a fővárosi színházak újdonságait mutatták be. Tekintettel a nehéz gazdasági helyzetre a hely-árakat mérsékeltek, s több előadást ketten nézhettek meg egy jeggyel.

Bemutatták – többek között – a *Fehérvári huszárok*, a *Nápolyi kaland*, a *Három a kislány* és a *Mágnás Miska* című darabokat.³⁹

34 Nagytétényi Ujság, III. évfolyam 16. szám, 1-2. oldal.

35 Nagytétényi Ujság, III. évfolyam 18. szám, 1-2. és 6. oldal.

36 BFL. V. 707.a. Képviselőtestületi jegyzőkönyvek, 9. kötet, 231. oldal.

37 Nagytétényi Ujság, III. évfolyam 12. szám, 6. oldal.

38 Nagytétényi Ujság, III. évfolyam 16. szám, 3-4. oldal.

39 Nagytétényi Ujság, III. évfolyam 9. szám, 3. oldal és 10. szám, 2. oldal.

A *Nagytétényi Ujság* szeptemberi irodalmi estjén Pusztasándor fiatal papköltő mutatkozott be az érdeklődő közönségnek, s verseivel nagy sikert aratott. A műsorban közreműködött Adler Gitta operaénekesnő is.⁴⁰

Községi könyvtár működött a községháza 7. számú szobájában. Szépirodalmi, egészségügyi, gyümölcsstermesztési könyveket lehetett díjmentesen kölcsönözni.

Júliusban a Nagyboldogasszony Cserkészcsapat zsúfolt nézőtér előtt adta elő Jó-kai Mór dramatizált regényét, *A fekete gyémántokat*.

Az Apolló Mozgó a 30-as évek sikerfilmjeivel csalogatta a közönséget. Íme néhány a bemutatott filmekből: *A szőke párdúc* (Clark Gable), *Stan és Pan*, *Zoro-Huru a két örömapa*, *A vörös rém* (Nagy Kató), *King-Kong*, *Tarzan és pajtása* (Weissmüller), *Nőstényördög* (Marlene Dietrich).

Táncmulatságban sem volt hiány. A község társadalmi életének fénypontja volt a február 2-án tartott Körbál az Illés-vendéglő termeiben. A bál résztvevőiről így írt a riporter: „Ragyogó estélyi ruhák, elegáns frakkok, hódító szmokingok váltogatták egymást. Domináló divatszín a hölgyek körében a fekete volt, különféle díszítésekkel, de láttunk néhány nagyon szép világos estélyi ruhát is.”⁴¹ A *Nagytétényi Ujság* június 8-án reggelig tartó, remek hangulatú sajtóbált rendezett az Illés-vendéglőben. A fővárosban is népszerű Mahner-jazz zenekar slágereire táncolt a helyi sajtó nagyszámú baráti tábora.⁴² A NEP női csoportja július 6-án kerti ünnepséget rendezett a Halászcserkészdobozban, melyen megjelent Gömbös Gyula miniszterelnök is családjával. Az est 300 pengő anyagi sikerrel zárult. Másnap Gömbös Gyula nagy összeget adományozott a kerti mulatsággal kapcsolatos jótékony célra. A női csoport a bevételből az öt legszegényebb sokgyermekes anyát támogatta anyagilag. Wahl Lajos kosárfonó gyáros egy babakelengye kosár ajándékozásával járult hozzá a jótékonyossági akcióhoz.⁴³

A táncmulatságok, bálók sorát gyarapította a februári Nők bálja, a Polgári Kör húshagyókeddi bálja, az Iparos Kör pünkösdi táncmulatsága és szüreti bálja.

40 *Nagytétényi Ujság*, III. évfolyam 19. szám, 4. oldal.

41 *Nagytétényi Ujság*, III. évfolyam 4. szám, 3. oldal.

42 *Nagytétényi Ujság*, III. évfolyam 12. szám, 2. oldal.

43 *Nagytétényi Ujság*, III. évfolyam 14. szám, 2. és 7. oldal.

VI. A Polgári Kör jubileumi éve (1936)

A népszámlálás adatai szerint 1936-ban Nagytétény községnek 8099 lakosa volt. Ebből a 18 éven felüli férfiak száma 2674 fő, a 18 éven felüli nők száma 2833 fő, a 18 éven aluli férfiak száma 1245, a 18 éven aluli nők száma pedig 1347 fő volt. Az adatok szerint községünkben a női lakosság volt többségben. Az itt élők döntő többsége katolikus vallású volt (6617 fő), őket a reformátusok (949 fő), az evangélikusok (242 fő), izraeliták (180 fő), görög katolikus vallásúak (67 fő) és a görögkeleti vallásúak (33 fő) követték.¹

A 25 esztendő Nagytétényi Polgári Kör március elsején tartotta évi közgyűlését. Sokan a vezetés megújítását várták, mert véleményük szerint a Kör elmúlt esztendeje gyenge volt, a szokásos néhány táncmulatságon és heti összejöveteleken kívül nem sok minden történt az egyesület életében.

A választás eredményeként a Kör elnöke ismét dr. Fazekas Alajos lett, a két alelnök pedig Oberhuber Alfréd és dr. Pencz Ferenc. Felszólalásában az újonnan megválasztott alelnök elismerte: *„Be kell vallanunk, hogy egyesületi munkálkodásunk nem volt a legtekélyesebb.”*²

A Kör november 7-én tartotta meg 25 éves jubileumi díszközgyűlését. A feldíszített terembe lépőket az alapítók és az elmúlt évek nevezetesebb eseményeinek fényképei fogadták. A fotók felidéztek a Kör fénykorát, amikor egy-egy előadás, hangverseny, körbál nemcsak a községben, de a környező településeken is eseményszámba ment. Az ünnepségen részt vett a két díszelnök: Fáy Ignác és Marastoni László is. Dr. Pencz Ferenc az elmúlt 25 év munkájáról tartott beszámolót, majd Fáy Ignác köszöntötte a tagságot. Arra emlékeztetett, hogy *„Egy táborba hozni az embereket, szervezkedni társadalmi téren – ez volt a főcél.”* Arra biztatta a Kör tagságát, hogy a jövőben is erre törekedjenek. A díszközgyűlés után társasvacsorán vehettek részt a Kör tagjai.³

A Nemzeti Egység Pártja községi szervezetének júniusi ülésén Marastoni László országgyűlési képviselő az ország kül- és belpolitikájáról tartott tájékoztatót. A Gömbös-kormány külpolitikájáról szólva kiemelte, hogy *„Komoly nagy eredményeket hozott már az Ausztriához és Olaszországhoz való orientációnk. Egyre fokozódó eredményekkel kecsegtet továbbá az a kitűnően kiépített gazdasági kapcsolat, amelyet Németországgal és Lengyelországgal kötöttünk.”*⁴

1 Nagytétényi Ujság, IV. évfolyam 5. szám, 7. oldal.

2 Nagytétényi Ujság, IV. évfolyam 5. szám, 6. oldal és 6. szám, 4. oldal.

3 Nagytétényi Ujság, IV. évfolyam 22. szám, 2. oldal.

4 Nagytétényi Ujság, IV. évfolyam 13. szám, 2. oldal.

A Frontharcos Szövetség nagytétényi csoportja július 5-én zászlószentelési ünnepélyt tartott, melyen Gömbös Gyuláné, a miniszterelnök felesége volt a zászlóanya. Zenés ébresztővel kezdődött a nap, majd fél tízkor megkoszorúzták a Hősi Emlékművet. Ezután a résztvevők a Duna-parton felállított tábori oltárhoz vonultak. Tíz órakor díszhintón megérkezett Gömbös Gyuláné, akit a Gömbös-kúriából dr. Bálint Béla frontharcos körorvos kísért az ünnepségre. A gyengélkedő miniszterelnököt fia, Gömbös Ernő képviselte. A tábori misét Markó Gyula plébános tartotta, aki ünnepi beszédet is mondott, majd megáldotta a zászlót. Kutassy Gyula református lelkész és Takách-Tolvay József gróf, a frontharcosok országos elnökének felszólalásai után Gömbös Gyuláné feltűzte a zászlóra a zászlóanyai szalagot. A feldíszített zászlót rövid beszéd kíséretében vitéz Pusztay János vette át, majd a zászlószöveget a miniszterelnök megbízásából fia, Gömbös Ernő verte be a zászlórúdba. Az impozáns ünnepség a frontharcosok felvonulásával ért véget.⁵

Hogyan ünnepelték, köszöntötték vezetőik névnapját a nagytétényiek a 30-as években? Íme két példa:

Marastoni László volt főjegyzőt, országgyűlési képviselőt először a frontharcosok küldöttsége köszöntötte fel. Ezután a frontharcos zenekar, majd az iparos dalkör és a helybeli cigányzenekar adtak szerenádot. Végül a képviselőt tisztelői és barátai látták el jókívánságaikkal.

A Hungária Gumigyár igazgatójának, Dr. Sólyom Barna Zoltánnak névnapján a munkások a gyár sporttelepére vonultak, s ott ünnepi beszéd és szerenád köszöntötte a gyár vezetőjét.⁶

Gömbös Gyula négyévi miniszterelnökség után gyógyíthatatlan betegségben halt meg 1936. október 6-án, egy München melletti klinikán. Ellentmondásos életművének, politikájának megítélésében ma is viták vannak, bár a történészek napjainkban már árnyaltabban fogalmazznak, mint néhány évtizede. Töb-

ben elismerik, hogy miniszterelnöksége első két évében jelentős külpolitikai és gazdasági sikereket ért el.

A *Nagytétényi Ujság* Gömbös Gyula emlékének szentelte október 15-i számát.

Érzelmeiktől túlfűtött írások foglalkoztak a miniszterelnök tevékenységével, elsősorban Nagytétényhez, a községhez fűződő kapcsolatával: *Az elárvult Gömbös-kúria, A nagytétényiek jótevője, A nagytétényiek barátja.*

A község képviselő-testülete október 9-én gyászgyűlést tartott, melyen megjelent Kozma Miklós belügyminiszter is. A képviselők elfogadták Mészáros Jenő főjegyző előterjesztését, mely szerint „*egy szép utcát elneveznek Gömbös Gyuláról, s így emlékét maradandóan megörökítik.*” A mai Angeli utca kapta meg a miniszterelnök nevét.

A Nemzeti Egység Pártja nagytétényi szervezete az Illés-vendéglő nagytermében tartott gyászgyűlést, ahol Fáy Ignác elnök méltatta az elhunyt miniszterelnök tevékenységét.⁷

5 *Nagytétényi Ujság*, IV. évfolyam 14. szám, 1. oldal.

6 *Nagytétényi Ujság*, IV. évfolyam 13. szám, 6. oldal.

7 *Nagytétényi Ujság*, IV. évfolyam 20. szám, 1-4. oldal.

A nagytétényi Frontharcosok az Ambrus-vendéglőben kegyeleti ünnepségen emlékeztek elhunyt „bajtársukra”, Gömbös Gyulára. Behumi Ferenc társelnök méltató beszédét így fejezte be: *„Vitéz Jákfai Gömbös Gyula meghalt, de csak a teste ment el közülünk, szelleme köztünk tovább él és serkent fel a magyar munkára... dolgozunk Magyarország feltámadásáért.”*⁸

A kormányzó október 10-én Darányi Kálmánt nevezte ki hazánk miniszterelnökévé, aki nem fordult élesen szembe Gömbös Gyula politikájával, de visszatért a Bethlen István által képviselt alapokhoz, a liberális-konzervatív kormányzáshoz.

Horthy Miklós kormányzó 1936 novemberében Olaszországban járt. Visszaemlékezéseiben útjáról így írt: *„Repülőgépek és fegyverek beszerzését céloztuk, s ehhez a kívánságunkhoz Mussolini hozzá is járult... Bárhol is voltunk, bárkivel is beszéltünk, mindig érezni lehetett azt a rokonszenvet, amelyet hazánk iránt ott általában tanúsítottak.”*⁹

A kormányzó sikeres olaszországi útja alkalmából hazafias ünnepséget rendeztek az Országgyűlés előtt, ahol Mészáros Jenő főjegyző mondott ünnepi beszédet. Az ünnepségen Marastoni László országgyűlési képviselő is megjelent. A vitézek, frontharcosok, levették és a község iskoláinak di-

ákjai a pedagógusokkal együtt testületileg vettek részt az ünnepségen, mely hazafias szavalatokkal és a leventezenekar műsorával fejeződött be.¹⁰

A katolikus egyház 1936. évi eseményei közül kiemelkedett a 100 katolikus férfit tömörítő Nagytétényi Credo-egyesület nagysikerű estje, melyet február 18-án tartottak a Szelmann vendéglőben. Az est egyik fénypontja Takácsy Dénes, az „aranytorkú pap” szereplése volt. A gyönyörű hangú hittanár dalaival már az ország hercegprímását is elkápráztatta, s most községünk lakói élvezhették kivételes tehetségét.

A műsor kiemelkedő eseménye Böle Kornél domonkos atya, a Credo-egyesület országos elnökének ünnepi beszéde volt. A remekül sikerült program Markó Gyula plébános zárásával ért véget.¹¹

Nagytétényben 1805-ben állították fel az etyeki kőből, s a hívek adományaiból épült kálváriát, melyet Lorenz Frank szobrász készített. Az évtizedek alatt megrongálódott kálvária restaurálása befejeződött.

Nagypénteken délután a templomból ünnepi körmenet indult az Óhegy aljában elterülő kálváriához, melynek stációit Petrekovics Lajos festette újjá. A felszentelésen a község plébánosának bátyja, Markó Dénes ferences rendi házfőnök tartott ünnepi beszédet, majd a hívek énekelve visszavonultak a templomba.¹²

8 Nagytétényi Ujság, IV. évfolyam 21. szám, 2. oldal.

9 Horthy Miklós: *Emlékirataim*. Budapest, Európa Könyvkiadó, 2011. 198. és 202. oldal.

10 Nagytétényi Ujság, IV. évfolyam 23. szám, 7. oldal.

11 Nagytétényi Ujság, IV. évfolyam 5. szám, 1-2. oldal.

12 Nagytétényi Ujság, IV. évfolyam 8. szám, 2. oldal.

A 20. század második felében egyre rosszabb állapotba került ismét a kálvária. Az M0-ás körgyűrű építése pedig végleg megpecsételte a sorsát. A teljesen felújított és az út másik oldalára áthelyezett kálváriát 2009. szeptember 25-én szentelték fel újra.

Az Úrnap körmenet alkalmából ünnepi pompába öltözött Nagytétény. Cserfalombokkal és égő gyertyákkal díszítették fel a házakat. A körmenet útvonalát virágszirmokkal szórták fel, ahol frontharcosok, cserkészek, isko-

lák, leventék, a Credo-egyesület tagjai, az apácák és a zárda növendékei vonultak fel a díszes körmenetben.¹³

Augusztus közepén kereskedők, iparosok verték fel sátraikat a piactéren és a község utcáin, s napokig tartó vásári vigasság kezdődött. Évek óta ez volt a tétényi búcsú. A templom védőszentjének ünnepét a katolikusok búcsúnapnak nevezték. Nagytétény templomát Mária mennybemenetelére szentelték fel, ezért augusztus 15-ét, Nagyboldogasszony napját ünnepelte a község, mint búcsúnapot. E lehetőséget, kínálkozó alkalmat használták ki a kereskedők a vásári forgatag megtartására.

Dáni Géza a lap tudósítójának adott interjújában két érdekes dologra hívta fel a figyelmet. A templom igazi búcsúnapja nem augusztus 15-e, hanem a felszentelés évfordulójának a napja. Bíró Márton püspök 1755 október első vasárnapján szentelte fel a tétényi templomot. Nagy Ignác püspök pedig – mivel ez az esemény a 18. században egybeesett a rózsafüzér ünnepével – 1782-ben október második vasárnapjára helyezte át a búcsú napját. Ekkor van tehát a templom tényleges búcsúja.

A templom Mária mennybemenetele című főoltárképe egy ismeretlen festő átfestett alkotása, amelynek durva átfestése alatt a mecénás Rudnyánszky bárók által foglalkoztatott Dorfmeister István alkotása rejtőzik.¹⁴

Augusztusban megemelték az egyházi adót a községben. Több katolikus vallású lakos nehezményezte, hogy az eddigi adó háromszorosát kell a jövőben fizetni. Markó Gyula plébános szerint az emelés ellenére az egyházmegyében a nagytétényi hívek fizetik a legalacsonyabb adót. Az egyház, a templom fejlesztése érdekében pedig a hívek áldozatkészségére is szükség van.

A katolikus hívek körében a nyugtalanság és az elégedetlenség a továbbiakban sem csökkent. Az Egyháztanács tagjai ezért decemberi ülésükön úgy döntöttek, hogy 1937-től kezdődően az egyházi adót az általános adó 10 százalékaról 7 százalékra csökkentik. Az intézkedés a katolikus lakosság körében megnyugvást keltett.¹⁵

A mintegy 200 éves nagytétényi izraelita zsinagóga közel egy évig tartó tatarozási munkálatai befejeződtek. Az épület felújítva, kívül-belül megszépülve várta

13 *Nagytétényi Ujság*, IV. évfolyam 12. szám, 7. oldal.

14 *Nagytétényi Ujság*, IV. évfolyam 16. szám, 2-3. oldal.

15 *Nagytétényi Ujság*, IV. évfolyam 17. szám, 4-5. oldal és 23. szám, 2. oldal.

a híveket, akiknek augusztus 20-án ünnepség keretében adta át a templomot dr. Fleischer Gyula titkár.¹⁶

Az 1936. esztendő virilistái, azaz legtöbb adót fizető polgárai közül néhány ismert név: özv. Löwy Ernőné, Keller Béla, Stift Károly, Pencz István, Grosz Ferenc, Schwarcz Miksa, Wahl Lajos, Vitéz Jákfai Gömbös Gyula, dr. Pentz Ferenc, Marastoni László.

A katolikus egyház felügyelete alá tartozott Karitás januárban a zárdában megkezdte ebédeltetési akcióját községünkben. Naponta több mint 50 ebédet osztottak ki a rászoruló szegényeknek.

A HÉV ebben az évben sem kényeztette el utasait. Három éve hiába tiltakozott, harcolt Nagytétény és a környék lakossága a tarifareform érdekében. Nem történt semmi. Sőt! A kedvezményes füzetjegyek retúrjegyeinek érvényességi idejét 72 órától 24 órára csökkentették. Egy-egy füzet jegyeit eddig egyszerre többen is használhatták, mert a füzetből ki lehetett tépni a jegyeket. Január elsejétől a HÉV rendelete szerint ez tilos lett.¹⁷

1936-ban új vállalat jött létre Nagytétényben, a Magyar Bányaművelő Rt., mely nyersanyag kitermelésre alakult. A község határában szerzett bányajogot, ahol fullerföld (derítőagyag) található. Az ebből készített derítőanyag kiválóan alkalmas olajtermékek (kenőolaj, petróleum, gázolaj stb.) színtelenítésére, derítésére, semlegesítésére. Az új vállalat a községnek adót hozott és munkaalkalmakat is teremtett.

Márciusban hivatalosan létrejött egy másik vállalat is, a Terre Chémia és Vegyipari Rt., mely a kibányászott fullerföld feldolgozására alakult meg. Évente 400 vagon derítőagyagot kívánnak majd feldolgozni. A vállalat a diósárokai HÉV megálló és a Déli vasút közötti területen fog megépülni. A tervek szerint 1937-ben indul be a termelés.¹⁸

A Nemzeti Egység Pártja nagytétényi szervezetének áprilisi ülésén Fáy Ignác arról számolt be, hogy határozott fellépésük eredményeként a budafoki villamostársaság már két alkalommal szállította le a villany árát. Először 8,4-ről 8-ra, majd 7,5-re. Az elnök bejelentette, hogy a közeljövőben további csökkentés várható (7,2-re).¹⁹

Mészáros Jenő, a község főjegyzője júliusban arról adott tájékoztatót, hogy a hónap folyamán megkezdődnek a Baross Gábor-telepi iskola építkezési munkálatai, s ősszel az épület már használható állapotban lesz. Az iskola vízellátási gondjai pedig már megoldódtak. A tájékoztatón az is elhangzott, hogy a településen javult a közvilágítás: 89 lámpapár helyett 103 lámpapár, Baross Gábor-telepen pedig 20 lámpa biztosítja az esti világítást. Megkezdődtek a tétényi temető kibővítésének munkálatai, s hamarosan felépül a ravatalozó is.

16 *Nagy-tétényi Ujság*, IV. évfolyam 17. szám, 7. oldal.

17 *Nagy-tétényi Ujság*, IV. évfolyam 2. szám, 6. és 7-8. oldal.

18 *Nagy-tétényi Ujság*, IV. évfolyam 1. szám, 1. oldal és 7. szám, 4. oldal.

19 *Nagy-tétényi Ujság*, IV. évfolyam 8. szám, 3. oldal.

Júliusban tartotta közgyűlését a Nagytétényi Hitelszövetkezet, melyen több érdekes adat került ismertetésre. A szövetkezet 1881-ben alakult meg, mint önszegélyező egyesület, s 1923-ban lépett be az Országos Központi Hitelszövetkezet kötelékébe. 1924-ben még egyetlen fillér fedezeti alapjuk sem volt, azóta azonban sokat fejlődtek. 1936-ban már 237 ezer pengő a szövetkezet saját tőkéje, s az elmúlt esztendő eredménye több mint 7000 pengő volt. Az ország 109 szövetkezete közül csak kettő fizetett magas, öt százalékos kamatot, közülük az egyik a nagytétényi hitelszövetkezet. A nyereségből kulturális és szociális célokra is fordítottak. Nagyobb összeget adtak a Hősök Emlékműve építésére, és támogatták a hadiözvegyeket, árvákat.²⁰

Őszre elkészült a balatoni műút (a mai 7-es számú út). A *Nagytétényi Ujság* leírása szerint: „*Sima teste öröm a szemnek a kétoldalt elterülő szántóföldek hepe-hupás vonalai között. A nagytétényi lövöldénél kezd Diósdról láthatóvá válni, ahonnan erőteljes kanyarban ereszkedik alá. Majd további 2-3 szeszélyes kanyarulattal elkígyózik Diósd mellett, hogy azután mindinkább keskenyedő vonala Diósdliget magas dombjai között eltűnjék.*”

Nagytétény és Diósd közelebb került Budapesthez, s a gyümölcsöt szállító autók rövidebb és jobb úton juthattak a fővárosba.²¹

A nagytétényi képviselő-testület novemberi ülésén a gyümölcsstermelők érdekében úgy döntött, hogy a község a tulajdonát képező 400 négyszögöl ingatlant mintha, illetve törzsgyümölcsös létesítésére rendeli el. A képviselők határoztak a leendő törzsgyümölcsös bekerítéséről és a legjobb fajta gyümölcsfák betelepítéséről is.²²

Szórakozásban nem volt hiány 1936-ban. Gazdag báli szezonnal kezdődött az esztendő, Nagytétény lakói bőven válogathattak a táncmultságok között.

Az Iparos Kör január 12-én rendezte meg hagyományos teaestjét. Remek műsorszámok szórakoztatták a közönséget, melynek rendezője Rubió Lajos kabaréíró, a *Nagytétényi Ujság* humor rovatának vezetője volt. A kabarészámok, szavaltatok

20 *Nagytétényi Ujság*, IV. évfolyam 12. szám, 1-2. és 4-5. oldal.

21 *Nagytétényi Ujság*, IV. évfolyam 22. szám, 1. oldal.

22 BFL. V. 707.a. *Képviselőtestületi jegyzőkönyvek*, 10. kötet, 45-46. oldal.

és a Kör dalárdájának fellépése után a vendégek hajnalig táncoltak. Az Iparos Kör január 25-én a Szelmann vendéglőben rendezte meg a Nősök-bálját. Családias, vidám hangulatban mulattak a bál résztvevői.²³

A Polgári Kör február 1-jén az Illés-vendéglőben tartotta hagyományos Kör-bálját. Az országos hírű Mahner-jazz zenekar szolgáltatta a talpalávalót. A hajnalig tartó mulatságon az idősek és a fiatalok is jól szórakoztak.

Február 6-án nagyszerű hangulatban mulattak a vendégek a nagytétényi Emericana-bálon. A két fővédnök: báró Rudnyánszky Gyula és gróf Csáky Félix „a pálcás leventék virágdiszes sorfala közt léptek be a pazarul felékesített táncsterembe.” Tíz díszmagyar-ruhás pár magyar körtáncsal nyitotta meg a bált, majd kezdetét vette a reggelig tartó vigalom, melyhez a zenét a rádióból ismert Vörös Jóska cigányzenekara biztosította.

A Hungária Gumigyár jelmezes bálját a Szelmann vendéglőben tartotta. A nagyterembe lépve jelmezek sokasága fogadta a vendégeket: „Pierók, pierettek, balerinák, rokokók, magyar ruhás lányok és legények, bohócok, spanyoltáncosok és táncosnők, maharadzsák zsi bongó tarka jelmezes serege nyüzsgött körülöttünk.” Élvezetes műsorral kezdődött a bál, majd karneválszerű táncszámok következtek, s utána hajnalig mulattak a vendégek.²⁴

Sok ötlet és jókedv jellemezte az Iparos Kör február 7-én tartott farsangi álarcosbálját. A sok szép jelmez közül díjat kapott a matyópár, a Mickey egér, a hollandi menyecske és a kozák-pár. Nagy sikere volt a csárdás, a keringő, a polka és a tangó versenynek. A remek hangulatú bál a reggeli órákban fejeződött be.²⁵

A Polgári Kör február 9-én, vasárnap tartott farsangi összejövételén szerpentin, konfetti és hólabdacsaták emelték az est hangulatát. Ez volt a báli szezon utolsó programja, hamarosan megkezdődött a nagybőjt.²⁶

1936-ban sem Budafokon, sem a közelben nem volt még gimnázium. Nagytétényi 10-14 éves diákjai közül többen a Déli pályaudvarhoz közeli Werbőczy reálgimnáziumba jártak (ekkor még nem volt nyolcosztályos általános iskola). A gimnázium igazgatója, Korpás Ferenc a lap munkatársának nyilatkozva elmondta, hogy „Nem szívesen vesszük fel a vidéki gyermekeket... Ezek a tanulók testben, lélekben... leromlanak. A hosszú várakozási idő az állomáson, a vasúton való utazás alkalmat ad a gyermeknek arra, hogy idejét helytelenül használja fel. De legelsősorban azt kell megemlítenem, hogy az utazással járó fáradtság a legtöbb tanulónál óriási testi leromlást idéz elő...” Az igazgató javaslata szerint a problémát a diákok otthoni

23 Nagytétényi Ujság, IV. évfolyam 2. szám, 5. és 7. oldal.

24 Nagytétényi Ujság, IV. évfolyam 4. szám, 2. és 4-6. oldal.

25 Nagytétényi Ujság, IV. évfolyam 5. szám, 4. oldal.

26 Nagytétényi Ujság, IV. évfolyam 4. szám, 3. oldal.

taníttatása oldaná meg, egy vállalkozó tanár segítségével. Tanév végén pedig a gyerekek bemennének a gimnáziumba, s levizsgáznának.²⁷ Egy, a témához hozzászóló olvasó azt javasolta, hogy a szülők írassák be gyermeküket a helyi polgári iskolába, akik a negyedik osztály elvégzése után – különbözeti vizsga letételével – a gimnázium ötödik osztályába léphetnének.²⁸

A nagytétényi polgári iskola tantestülete április 4-én a Szelmann vendéglő színháztermében a diákok fellépésével műsoros estet rendezett, amelyet a szülők is érdeklődéssel figyeltek. A műsorban fellépett Szórád Ferenc operaénekes is. Pentz Endre igazgató érdekes vetítettképes előadást tartott *Kerékpárral Ázsiában és Afrikában* címmel. Az est bevételét az iskola felszerelésére és a szegény tanulók segélyezésére fordították.

Júniusban a Levente pályán érdekes tornaünnepélyt tartottak, melyet a szülőkön kívül nagyszámú érdeklődő tekintett meg.²⁹

Az 1936/37. tanév fontos eseménnyel kezdődött a polgári iskolában. A Fő-utca 36. szám alatti, az Apolló Mozgóval szemben álló új épületbe költözött az intézmény, melyet a Nagytétényi Kultúr Társulat vett bérbe, és megfelelően átalakított. Az épület három termében már 121 diákot tanított az iskola hat nevelője. A község képviselőtestülete 3000 pengőt biztosított az intézmény működésére.

A Kultuszminisztérium engedélye alapján szeptember 9-én megkezdte működését a Nagytétényi Zeneiskola. Igazgatója Szita Oszkár, a Zeneművészeti Főiskola tanára lett, aki nagyfelkészültségű művésztanárok közreműködésével indította be közsünkben a hangszeres oktatást.³⁰

Az elmúlt évben elkészültek a Baross Gábor-telepi iskola tervei, de az építkezés a község főjegyzőjének ígérete ellenére nem kezdődött el. A szülők és a telepi lakók türelmetlensége, felháborodása egyre nagyobb lett. A túlszűfolt épület iskolának alkalmatlan volt, a termek levegője hamar elhasználódott. Hidegben a tanulók fáztak, a kályhákból szénmonoxid áramlott, már több gyerek rosszul lett. Nem jó az ablakok szigetelése, villanyvilágítás sem volt. Az épületen kívül található illemhely primitív és egészségtelen. Pedig már 346 tanköteles gyerek járt ide 1936-ban, több mint az anyaközségben, a nagytétényi iskolában. Az egyik telepi tanító 74 diákot tanított az osztályteremnek nem nevezhető helyiségben, ahol borús, sötét időben gyertyát kellett gyújtani, hogy legyen egy kis fény a teremben.³¹

Nagytétény közösségi életében fontos szerepet töltöttek be a színházi előadások, műsoros estek és más kulturális programok.

27 *Nagytétényi Ujság*, IV. évfolyam 4. szám, 1-2. oldal.

28 *Nagytétényi Ujság*, IV. évfolyam 6. szám, 4-5. oldal.

29 *Nagytétényi Ujság*, IV. évfolyam 7. szám, 6. oldal és 12. szám, 7. oldal.

30 *Nagytétényi Ujság*, IV. évfolyam 15. szám, 1. és 3. oldal.

31 *Nagytétényi Ujság*, IV. évfolyam 17. szám, 4. és 3. oldal.

A 803. számú Nagyboldogasszony Cserkészcsapat tagjai januárban a Szelmann vendéglőben nagy sikerrel mutatták be Tóth Ede *A tolonc* című három felvonásos népszínművét.³²

A Városházán működő könyvtár mellett a Polgári Körnek is volt egy saját kezelésű könyvtára. Az Illés-vendéglőben minden csütörtökön és vasárnap tartottak könyvtárnapot, amikor kötetenként 5 fillérért lehetett könyvet kölcsönözni.³³

Községünkben Munkás Dalkör is működött. Országos sikert aratva márciusban a rádióban szerepelt az együttes. Műsorukat három alkalommal az Apolló Mozgóban is bemutatták.³⁴

Liszt Ferenc születésének 125. és halálának 50. évfordulója alkalmából a Polgári Kör Liszt hangversenyt rendezett az Illés-vendéglő nagytermében. A Budafoki Zeneegylet zenekarát a neves karnagy, Serafini Serafinó vezényelte. Liszt-dalokat adott elő Kutassy Gyuláné énekesnő. Sajnos a rendezvény anyagi és erkölcsi sikertelenséggel zárult. Nagytétény közönsége, a község értelmiségének nagy része számára érdektelen volt a műsor, sőt a rendezők egy része sem hallgatta meg a hangversenyt.³⁵

Az újjászervezett Tóváry-szintársulat júniusban az *Aki mer, az nyer* című operett bemutatásával kezdte meg nagytétényi előadásait. Bemutatták – többek között – a *Mit susog a szél?*, a *Pármai ibolya*, a *Mosoly országa* és *A fenséges asszony* című darabokat. A Nagytétényben született európai hírnő operaénekes, Szórád Ferenc is fellépett a társulat *Mosoly országa* előadásán, mint vendégművész. A közönség öszinte elragadtatással ünnepelte az énekest.³⁶

A Nagytétényben élt Böszörményi János festőművész kiállítása október 4-én nyílt meg a Hufnágel-vendéglőben, s az érdeklődők október 11-ig tekinthették meg festményeit. A művész restaurálta a község plébániatemplomának freskóit, s művei állandóan szerepeltek a Műcsarnokban.³⁷

Népszerűek voltak az Apolló Mozgó kracjáros szerdái, amikor 20 és 40 filléres belépőkért kiváló filmekben szórakozhattak a község lakói. Íme az év sikerfilmjei közül néhány: *Karenina Anna* Greta Garbo főszereplésével, a *Nagymama* Rózsahegyi Kálmánnal, a *Légy jó mindhalálig* Csontos Gyulával, *A vágy* Marlene Dietrich és Gary Cooper főszereplésével, a *Koldusdiák* Röck Mariska főszereplésével.

A Nagytétényi Modellező és Sportrepülő Egyesület, melynek vezetője dr. Bálint Béla volt, júniusban repülő és gázvédelmi kiállítást rendezett az állami elemi iskolában. A kiállítás anyagának többségét a község fiataljai készítették. Szép modelleket állított ki a Hungária Gumigyár és a Nagytétényi Vadásztöltény Gyár is.³⁸

32 *Nagytétényi Ujság*, IV. évfolyam 2. szám, 7. oldal.

33 *Nagytétényi Ujság*, IV. évfolyam 6. szám, 7. oldal.

34 *Nagytétényi Ujság*, IV. évfolyam 7. szám, 6. oldal.

35 *Nagytétényi Ujság*, IV. évfolyam 12. szám, 4. oldal.

36 *Nagytétényi Ujság*, IV. évfolyam 14. szám, 3. oldal és 15. szám, 5. oldal.

37 *Nagytétényi Ujság*, IV. évfolyam 18. szám, 2. oldal.

38 *Nagytétényi Ujság*, IV. évfolyam 13. szám, 4. oldal.

Az Iparos Kör szeptember 20-án tartotta hagyományos szüreti mulatságát, mely anyagi és erkölcsi sikerrel zárult. Nagyszabású és impozáns volt a csikós felvonulás. A bálon az ismert Láng-féle zenekar játszott. A szüret bírāja Mészáros Jenő főjegyző volt.³⁹

November 14-én a Szelmann vendéglő termeit zsúfolásig megtöltötték az érdeklődők. A NEP női csoportja teaestet rendezett, mely művészi és egyben társadalmi esemény is volt. Mészáros Jenőné elnöknő megnyitó beszédében azoknak az asszonyoknak, lányoknak tevékenységét méltatta, akik munkájukkal a szegény családok életét segítették. A műsorban a helyi fellépők mellett nagy sikere volt

Kutassy Gyuláné és Szórád Ferenc operaénekes énekszámainak, Murgács Kálmán dalköltő magyar nótáinak és Kékes Irén énekművésznő dalainak. A záróbeszédet Fáy Ignác pártelnök tartotta, aki lelkesen szólt a „szébb jövőt hozó, felénk áradó itáliai szellemről”, s Mussolini barátságáról.⁴⁰

A *Nagytétényi Ujság* decemberben tartotta meg sikeres irodalmi művésztjét. Az előadás főszereplője Gárdos Kornélia, a Nemzeti Színház művésznője volt. A közönség lelkes tapsa mellett Vörösmarty-, Tompa-, Arany- és Petőfi-verseket adott elő, majd műsora második részében modern költeményeket szavalt. Az est másik vendége Somody István, a Névmagyarosító Társaság elnöke volt, aki az idegen hangzású nevek mellőzése érdekében tartott előadást. Az est zárásaként az Iparos Kör dalárdája adott rövid műsort.⁴¹

Bensőséges karácsonyfa-ünnepélyekkel és vidám szilveszteri mulatságokkal ért véget az 1936-os esztendő.

A Hungária Gumigyár az idén a vállalat új kultúrházában tartotta munkásai számára a karácsonyi ünnepélyt, melyen több száz csomagot osztottak szét a gyerekek között. A Polgári Kör szilveszteri családi estén, az Iparos Kör pedig szilveszteri bál keretében búcsúztatta az óesztendőt.

39 *Nagytétényi Ujság*, IV. évfolyam 19. szám, 7. oldal.

40 *Nagytétényi Ujság*, IV. évfolyam 22. szám, 2-3. oldal.

41 *Nagytétényi Ujság*, IV. évfolyam 24. szám, 10. oldal.

VII. Emléktáblák és örökmécses állítása a községben (1937)

1937-ben már a lakosság életszínvonalára is pozitív hatást gyakorolt a lassú gazdasági fellendülés. Ebben az időben szerveződtek jellegzetes tömegmozgalommá a nyilasok, és a korábbiakhoz képest sikereket ért el a baloldal is.

Az újesztendő kezdetén Nagytétényben érdekes elképzelésről olvashattak az emberek. Gömbös Gyula özvegyének nyilvánosságra került az a terve, hogy férje hamvait a családi birtokra kívánta szállíttatni. A család egyik bizalmas embere szerint *„Amikor a miniszterelnök meghalt, özvegye már akkor kinyilvánította óhaját, hogy férjét Nagytétényben temessék el... Tervének végrehajtását most készíti elő és azt szeretné, hogy férje már tavasszal nagytétényi földben pihenjen.”*

Állami szinten a tervet megértéssel fogadták, az volt a vélemény, hogy az özvegy kívánságát tiszteletben kell tartani. Nagyobb sírboltot terveztek, amely majd a családnak valamennyi tagjának befogadására alkalmas lesz.¹

Az özvegy terve, mint ismeretes, nem valósult meg. Gömbös Gyula, felesége és Ernő fia sírja ma a Fiumei úti Nemzeti Sírkertben (12/1-es parcella 2. sor) található.

Februárban a Nagytétényi Polgári Kör és a Baross Gábor-telepi Polgári Kör is tisztújító közgyűlést tartott. Nagytétényben az elnök dr. Fazekas Alajos lett, alelnököknek Oberhuber Alfrédet és Kutassy Gyulát választották. Baross Gábor-telepen elnöknek vitéz Pusztay Jánost, alelnököknek pedig Zajác Andrászt és dr. Braun Györgyöt választották meg.²

Az egyre erősödő jobb- és baloldali ellenzék tevékenységére figyelmeztetett körleveleiben Ivády Béla, a Nemzeti Egység Pártjának országos elnöke, melyet minden pártszervezet megkapott: *„A szélső politikai kilengések a tekintélyrombolás, a nélkülözhetetlen fegyelem és rend megbontására irányulnak és ezzel az ország nyugalalmát veszélyeztetik, amelynek megóvását és biztosítását a NEP legelszörendű kötelességének tartja.”*

A körlevelet a NEP nagytétényi szervezetének február 15-i választmányi ülésén ismerte és vitatta meg a tagság.³

A Nagytétényi Ujság március 1-jei számában közölte Shvoy Lajos megyéspüspök templomban is ismertetett szövegét, melyben a főpap arra buzdított, hogy *„Szent Ferenc égi pártfogása ihlessen meg a híveket, hogy a kommunista világveszedelemmel szemben a Katolikus Akcióban lelkesen apostolkodva, ők is segítsenek megmenteni a végpusztulástól édes magyar hazánkat.”*⁴

1 Nagytétényi Ujság, V. évfolyam 2. szám, 3. oldal.

2 Nagytétényi Ujság, V. évfolyam 6. szám, 3. oldal.

3 Nagytétényi Ujság, V. évfolyam 4. szám, 2. oldal és 5. szám, 3. oldal.

4 Nagytétényi Ujság, V. évfolyam 5. szám, 1. oldal.

1937-ben a fővárosban több helyen állítottak emléket Gömbös Gyulának. Nagytétényben is felvetődött e kérdés. A lap március 15-i száma hosszabb cikket közölt e témában, melyben a szerző felhívta a figyelmet, hogy „Gömbös Gyulának emlékművet kell emelni Nagytétényben! Kőbe faragni, vagy ércbe öntenünk kell nemes alakját az utókor számára, hogy unokáink is megemeljék kalapjukat emléke előtt.”

A cikknek nagy visszhangja volt, sokan támogatták az ötletet. Benti Jenő albertirsai szobrász felajánlotta: „*Hajlandó vagyok, teljesen ingyen egy dupla életnagyságú mellszobrot mintázni az elhunyt Vezérről, úgy művészileg, mint esztétikailag tökéletes kivitelben – Nagytétény községnek.*”⁵

A javaslat nem valósult meg, nem lett szobra a községben Gömbös Gyulának.

A település március 15-i ünnepélyén Fáy Ignác a Nemzeti Egység Pártjának helyi elnöke volt a szónok. Beszédében az 1848/49-es forradalomra és szabadságharcra való emlékezés összefonódott az aktuális politikai kérdésekkel. Hazafias érzelmektől túlfűtött beszéde végén kijelentette: „*Ha nem engedjük úrrá lenni felettünk a magyar átkot, a széthúzást, akkor talán megérjük az időt, mikor diadalt ül az igazság, és amikor régi határaink között ismét magyarul szólnak majd a harangok.*”

Napilapokban ollózva idézte az Ujság a volt angol külügyminiszter, Sir Austin Chamberlain gondolatait Németországról: Anglia „*Ma is a legnagyobb bizalmatlansággal viseltetik Németország iránt, mert az, bár minduntalan hangoztatja békevágyát, mindazonáltal minduntalan újabb követelésekkel lép fel.*”⁶

Tavasszal a Nagytétényi Polgári Kör tevékenységét belső viszályok nehezítették. Fő problémát a frontharcosok kilépési ügye, és a felekezeti kérdés megbolygatása váltotta ki. Először dr. Fazekas Alajos írásban jelentette be a választmánynak, hogy lemond elnöki tisztségéről. Majd a tisztikar munkáját megnehezítő akciókra hivatkozva április 29-én a vezetőség is lemondott. A választmány tagjainak felszólalásai és érvelései után azonban a vezetőség visszavonta lemondási nyilatkozatát, s a helyükön maradtak.⁷

A NEP nagytétényi szervezetének áprilisban, az Illés-vendéglőben tartott választmányi ülésén fel szólalt Marastoni László országgyűlési képviselő, aki a különböző szervezetek, pártok tavaszi megmozdulásairól (pl. Márciusi Front), szervezkedéseiről tájékoztatta a tagságot. Kijelentette, hogy a Darányi-kormány által meghirdetett programnál jobbat az ellenzék sem tud adni, s arra kérte a résztvevőket, hogy tartsanak ki a „kibontott zászló mellett.”⁸

Az első világháború idején a 26. számú Tábori Vadászzászlóalj katonái a nagytétényi templomtól indultak a harctérre. Erre emlékezve május 9-én márvány emléktáblát helyeztek el a templom falán.

5 Nagytétényi Ujság, V. évfolyam 5. szám, 1. oldal és 7. szám, 3. oldal.

6 Nagytétényi Ujság, V. évfolyam 7. szám, 2. és 5. oldal.

7 Nagytétényi Ujság, V. évfolyam 8. szám, 4. oldal. és 9. szám, 6. oldal.

8 Nagytétényi Ujság, V. évfolyam 9. szám, 1. oldal.

Az ünnepség a Hősi Emlékmű megkoszorúzásával kezdődött, majd a katolikus, a református és az izraelita templomokban ünnepi istentiszteleteket tartottak. A zsidó templomban egy különös, akkor még szokatlan dolog történt. Az istentisztelet végén egy keresztény kórus, az Iparos Kör dalárdája a középoltár emelvényén elénekelte a Himnuszt. Ezután a templomtérren nagy tömeg előtt leplezték le a márvány emléktáblát, amelyet megkoszorúzott Mészáros Jenő főjegyző, valamint a hadirokkantak és a frontharcosok képviselője is. Az ünnepségen közreműködött a levantezenekar és az Iparos Kör dalárdája.⁹

Május 12-én a község képviselő-testülete az elhunyt Pencz Ferenc helyére új törvénybíróvá választott. Schultz Gábor járási főszolgabíró négy polgárt jelölt e tisztre. Közülük a képviselők Spiller György bádogosmestert választották meg törvénybírónak. Spiller György komoly érdemeket szerzett a helyi piac rendezési munkáiban és nagy segítséget nyújtott az árvíz által okozott problémák megoldásában.¹⁰

A község népességének gyarapodásával a közigazgatási feladatok is bővültek. Az 1907-ben épült községháza kicsi és zsúfolt lett. A képviselő-testület az épület Fő-utcai részének 8 méter széles és 22 méter hosszú épületrésszel való bővítéséről döntött 1937-ben, mely a következő évben el is készült.¹¹

1937-ben Nagytétényben is megerősödött az ellenzék hangja. A lap több alkalommal elítélte és cáfolta a képviselő-testület és tagjai, valamint Marastoni László országgyűlési képviselővel kapcsolatos vádakat. Előfordult az is, hogy az ellenzék véleményét megjelentették az Ujságban. Júliusban közölték dr. vitéz Molcsányi Endre írását, aki a törvényhatósági és községi képviselőválasztásokon előfordult visszaélésekkel vádolta meg a település vezetőit. A választások előtt állítólag a dunatelepi lakosságot azzal ijesztgették, hogy jönnek a svábok és felgyújtják házaikat. 50 kiló szemet ígértek azoknak, akik a hivatalos listára szavaznak. Teherautókon hozattak választójog nélküli választókat, s törölték a választójogi jegyzékből a 400 pengő évi adót fizető öslakosokat. A lap szerkesztője válaszcikkében minderre úgy reagált, hogy e vádakat bizonyítani kellene!¹²

Markó Gyula plébános meghívására július 17-én Nagytéténybe látogatott az Egyesült Keresztény Párt küldöttsége Friedrich István vezetésével. Először szabad ég alatt, fehér asztal mellett, a keresztény párt házizenekarának muzsikáját hallgatva beszélgettek, mulatoztak a vendégek és a házigazdák. A mulatságot vacsora követte, melyen Markó Gyula tartott beszédet, s üdvözölte Friedrich Istvánt, azt a férfit, „aki a kommun után a magyarságot talpra állította.”¹³ Friedrich István 1919. augusztus 7-e és november 24-e között volt hazánk miniszterelnöke. A mai történészek véleménye szerint hatalomvágy, kalandorság és gátlástalan törtetés jellemezte pályafutását.

Október 6-án, Gömbös Gyula halálának első évfordulóján ünnepség keretében leplezték le a község díszpolgárának emlékét megörökítő márványtáblát, melyet

9 *Nagytétényi Ujság*, V. évfolyam 10. szám, 1-2. oldal és 11. szám, 5. oldal.

10 *Nagytétényi Ujság*, V. évfolyam 10. szám, 1. oldal.

11 *Tétény-Promontor*, Budapest, Budapest Főváros XXII. Kerület Tanács VB, 1988. 344. oldal.

12 *Nagytétényi Ujság*, V. évfolyam 13. szám, 1. és 6. oldal.

13 *Nagytétényi Ujság*, V. évfolyam 15. szám, 3. oldal.

a róla elnevezett utcában, a református templom falán helyeztek el. Az ünnepségen megjelent Gömbös Gyuláné, az elhunyt miniszterelnök özvegye is. Ott voltak Nagytétény vezetői, az egyesületek képviselői, a tantestületek tagjai és az iskolák diákjai. A református dalárda éneke után Kiss Sándor községi bíró mondott emlékbeszédet, majd Kutassy Gyula református lelkész az emléktáblát megőrzésre átvette.¹⁴ A képen a templom mai külső képe látható, a tornyot 1956-ban emelték az épület mellé.

Októberben tartotta meg a Nemzeti Egység Pártjának nagytétényi szervezete szokatlan közgyűlést, melyen először Gömbös Gyula volt miniszterelnökről emlékezett meg a már több mint 800 tagot tömörítő helyi szervezet. A közgyűlés fő napirendje Marastoni László országgyűlési képviselő beszámolója volt. Beszédében kiemelte, hogy Darányi Kálmán, az új miniszterelnök számára is irányt és utat mutatott Gömbös Gyula politikája. *„Helyes úton jár kormányunk, ezt igazolja legjobban a gazdasági életünk lassú, fokozatos fellendülése...”*¹⁵

A magyar gazdaságkutató intézet adataira hivatkozva a lap rövid cikkben tájékoztatta olvasóit arról, hogy az ország gazdasági helyzete javult, főleg az ipari termelés emelkedett. A munkáslétszám is 11 százalékkal volt magasabb, mint 1935-ben. A fogyasztás várható mértékét az intézet kedvezően ítélte meg.

Ugyanebben a számban Nagytétény kereskedői mondták el véleményüket az 1936-os esztendő eredményeiről. Skrbek Arthur bőrkereskedő számára kismértékű javulást hozott az 1936-os év. A Hangya Szövetkezet forgalmában is javulást tapasztaltak, bár a drágulási folyamat már éreztette hatását. Schwarcz Miksa fűszer- és textilkereskedő üzletében a mérleg az előző évihez hasonló volt, de különösen a lisztnek és a kenyérnek a drágulása érzékenyen érintette a szegényebb vásárlókat. Kiss Béla fűszer- és csemegekereskedő eredménye évről-évre rosszabbodott, mert vevői között sok volt az állás nélküli, a szegény. Feimer István fűszer- és csemegekereskedőnél viszont az elmúlt esztendő kedvező volt. Berger Jakab fűszerkereskedő szerint *„Egymás hátán van Nagytétényen a sok üzlet és kevesen tudnak tisztességesen megélni.”* Többen elpanaszolták, hogy a helybeliek tömegesen jártak be Pestre vásárolni, ahol az áruházak minden szezonban reklámáron kínálták – gyakran silány – áruikat. A község kereskedői aggodalommal néztek a drágaság jegyében kezdődő új esztendő elé.¹⁶

A községben januárban szegényügyi bizottság alakult, mely a koldulás megszüntetéséről határozott, s a nagyszámú közsegélyre szorult lakos ügyeit intézte. A rászorulóknak lakást, tüzelőt, élelmet, ágy- és ruhaneműt kaptak. Több család lakbérét a község fizette, s voltak olyanok is, akiknek az élelmezési költségeit fedezték.

14 *Nagytétényi Ujság*, V. évfolyam 20. szám, 3. oldal.

15 *Nagytétényi Ujság*, V. évfolyam 21. szám, 3. oldal.

16 *Nagytétényi Ujság*, V. évfolyam 2. szám, 3. és 7. oldal.

Év elején Mészáros Jenő főjegyző arra kérte a lakosságot, hogy anyagilag is támogassák a szegényügyi bizottság fáradságos munkáját.¹⁷

Tavasszal tűrhetetlen állapotok uralkodtak a benépesült Dunatelepen, a Kolozsvári, Kassai és a többi utcában. A cikk írója szerint „*Alig, hogy kilépünk a kapun, cipőnk mohó szomjúsággal szívja be a vizet, sarat. Nem kis irigységgel gondolunk ilyenkor egy tűrhető gyalogjáróra. Egy pillanatig sem akarom, hogy azt higgyék rólunk, hogy nagyigényűek vagyunk. S talán a Fő-utcai aszfaltra merünk gondolni? Nem, nekünk ez csak örökké álom marad. Ellenben beélnénk fél méterenként elpotyogtatott kődarabokkal.*” Az esti gyér világítás sem kényeztette el az itt élőket.¹⁸

A nagy márciusi esőzések miatt a talajvíz annyira megnövekedett, hogy már több hete víz alatt volt a Szent Imre-herceg utca (a későbbi Akó utca). A lakók több helyen csaknem térdig gázoltak a latyakban, a járdán is 20-25 centiméter víz állt. A gyerekek egy része nem tudott iskolába járni. A siralmas helyzetet csak fokozta, hogy a kutakat elöntötte a szennyvíz, a mellékhelyiségek nagy része is víz alá került. Sok helyen a baromfi ólakat is elöntötte az ár, s így a szárnyasokat a lakók kénytelenek voltak eladni. A nagyobb katasztrófát végül a Déli vasúti állomás melletti csatorna szilipijének megnyitásával sikerült elhárítani.¹⁹

A képviselő-testület januári ülésén elhatározta Baross Gábor-telep világításának bővítését. Arról is döntöttek ekkor, hogy folytatódik a nagytétényi temető fokozatos rendezése és a halottasház felépítése.²⁰

Márciusban arról adott hírt a lap, hogy 40 személy befogadására alkalmas járási szegényház épül Nagytétényben. A község 1000 négyszögöl területet adományozott az építkezés céljára a MÁV állomás közelében. 20-20 férfi és női fekhely befogadására alkalmas két terem, valamint két melegedő szoba, közös társalkodó terem, konyha, gondnoki szoba és mellékhelyiségek épülnek. A szegényházban a község számára 14 helyet biztosítanak majd.²¹

A község elemi iskolájában nyugdíjazás miatt október óta hiányzott egy pedagógus. A tanító nélkül maradt IV. osztályt már több hónapja helyettesítette özv. Szikszayné, aki reggeltől estig tanított. Délelőtt a saját osztályában, délután pedig a tanító nélkül maradt osztályban lelkiismeretesen végezte a fűrésztő helyettesítést. A szülők egyre türelmetlenebbül

követelték az új tanító kinevezését, mert attól féltek, hogy gyermekeik tanulmányi eredménye megsínyl a pedagógus hiányát.²²

17 Nagytétényi Ujság, V. évfolyam 2. szám, 1. oldal.

18 Nagytétényi Ujság, V. évfolyam 5. szám, 4. oldal.

19 Nagytétényi Ujság, V. évfolyam 7. szám, 3-4. oldal.

20 Nagytétényi Ujság, V. évfolyam 3. szám, 2. oldal.

21 Nagytétényi Ujság, V. évfolyam 5. szám, 7. oldal és 10. szám, 2. oldal.

22 Nagytétényi Ujság, V. évfolyam 2. szám, 3. oldal.

A képviselő-testület februári ülésén döntés született, mely szerint az állami elemi iskolához egy 180 négyzetméter területű, 6 méter magas tornacsarnokot építenek, mely egy régi hiányt fog pótolni. A határozat azonban csak terv maradt, az építkezés nem valósult meg. Az iskolának csak húsz év múlva, 1957-ben, a megnövekedett létszám miatti bővítéskor lett tornaterme.

A polgári iskolát fenntartó Kultúr Társulat választmánya is elhatározta, hogy a szépen fejlődő iskola számára tornacsarnokot építtet. Ez a terv sem valósult meg, bár a későbbi években már hat tanterme lett az iskolának. A polgári iskola céljaira 2400 pengő támogatást szavaztak meg a képviselők, melyet a következő tanévben induló IV. osztály felszerelésére fordítottak.²³

A község előljárósága márciusban a Baross Gábor-telepi iskola munkálataira versenytárgyalást hirdetett, mely kikötötte, hogy a munkálatokat augusztus 31-ig be kell fejezni. Az építkezés május végén indult meg a telepi lakosság nagy örömeire. A munka gyors ütemben folyt, július második hetében már tető alá került az épület.

Szeptemberre elkészült az iskola, megkezdődhetett benne a tanítás. A tervező építész dísztermet, könyvtárszobát is épített. Két nagy tanterem közé szétnyitható fal került, amelyet különböző rendezvényeken a telep lakossága is használhatott. Szép, kényelmes új padokkal is gazdagodott az intézmény. Az iskola a képen látható mai formáját 1954-ben nyerte el.²⁴

Szeptemberben szép ünnepség keretében megkezdte működését a budafoki Szent István Gimnázium első osztálya három premontrei szerzetes tanár vezetésével. A tanítás ekkor még ideiglenes helyen, a Kossuth Lajos utca 60. szám alatti főjegyzői lakásban folyt.²⁵

Marastoni László országgyűlési képviselő februárban arról tájékoztatta a lap munkatársát, hogy az új nagytetényi gyár márciusban már teljesen elkészült, s áprilisban megkezdte üzemelését. Az új gépek egy része már megérkezett Berlinből. 15-20 érettségizett fiatal is állást kaphat az új üzemben.²⁶

A Nagytetényi Hitelszövetkezet vezetősége a március 14-én tartott közgyűlésén a szövetkezet további fejlődéséről számolt be. Az üzletrész-állomány 11 százalékos javulással 63 218 pengőre, a betétállomány 35 százalékos növekedéssel 183 934 pengőre, a kihelyezett kölcsönök összege pedig 351 745 pengőre emelkedett. A szövetkezet ismét magas, 5 százalékos osztalékot fizetett tagjainak.²⁷

A nagytetényi baracktermelők júliusban nagyon elkeseredettek voltak. Baracktermésüket képtelenek voltak elfogadható áron értékesíteni. A Budavidéki Őszibaracktermelők Szövetkezete mindössze 9-10 filléres átlagárát fizetett a kétségbeesett termelőknek.

23 *Nagytetényi Ujság*, V. évfolyam 5. szám, 7. oldal és 6. szám, 2. oldal.

24 *Nagytetényi Ujság*, V. évfolyam 6. szám, 2. oldal, 14. szám, 3. oldal és 18. szám, 1. oldal.

25 *A Budai Nagy Antal Gimnázium évkönyve 1937–1987*, 9. oldal.

26 *Nagytetényi Ujság*, V. évfolyam 4. szám, 1. oldal.

27 *Nagytetényi Ujság*, V. évfolyam 9. szám, 2. oldal.

A község vezetése elhatározta, hogy azokra a fővárosi piacokra, ahol kocsiról is lehet árusítani, Nagytétényből is őszibarackkal megrakott kocsikat küldenek. Július végétől pedig a londoni piacra is megindulhat a barackexport. E két intézkedés enyhítette a termelők gondjait.

Az Ujság rövid cikket közölt a magyar gabonakivitel kedvező kilátásairól. Az 1937. évi magyar gabonatermelés értéke 572 millió pengő volt, 18 millió pengővel jobb a tavalyinál. Magyarország az idén mintegy 5 millió mázsa búzát exportált.²⁸

1937-ben építették ki a Barackos utat. A község képviselő-testületének határozatát szeptemberben a vármegye is jóváhagyta, s így 33 nagytétényi telektulajdonos az út megépítése miatt igénybe vett magánterületekért kártérítést kapott.

Erdekes adatok jelentek meg a lap októberi számában. A statisztikai hivatal összeírása szerint Nagytétényben 1937-ben 142 835 darab őszibarackfa, 2718 meggyfa, 3458 cseresznyefa, 2001 almafa, 295 körtefa, 2666 szilvafa, 688 ringlófa, 1833 diófa, 178 mogyorófa és 2765 mandulafa volt. A község állatállománya a felmérés szerint 197 szarvasmarha, 201 ló, 21 135 sertés, 375 juh, 80 kecske, 3 szamár, 246 házinyúl, 5529 tyúkféle, 133 pulyka, 299 lúd, 275 kacsa, 144 galamb és 41 méhecsalád volt.²⁹

A tétényi lakosok hónapok óta panaszkodtak, hogy a Szent Imre-herceg utcában és a Nagytétény–Diósd vasútállomás környékén sötétség uralkodik. Október folyamán a község vezetése újabb lámpák felszerelésével ezt a problémát megoldotta. A Déli vasút állomása előtti hatalmas gödör nagy részének betemetésével pedig az itteni kellemetlen bűz megszüntetéséről is gondoskodtak.³⁰

A katolikus egyházközség szervezete, a Karitás sok szegény embert és gyermeket látott el ebéddel. 1937 novemberéig 8224 ebédet osztottak szét. Naponta 100 gyermeket ételmeztek, a többi felnőtt volt. A szegénygondozás költségeit gyűjtés útján teremtették elő. A szervezet hölgyei házról házra járva gyűjtötték össze a szükséges összeget. A katolikus híveken kívül a másvallású emberek is készséggel adományoztak e nemes célra. A községtől egy mázsa lisztet kaptak, a Sertéshizlalda igazgatósága hetente 7 kiló húst és 5 kiló lisztet biztosított számukra.³¹

Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc eseményeire emlékezve két elfeledett bátor és hős nagytétényi lakos emlékét idézte fel a *Nagytétényi Ujság*. A március 15-i pesti forradalom eseményei kapcsán Dáni Géza, Tétény történetének kutatója a község leghíresebb adófizetőjéről beszélt a lap munkatársának. A pesti forradalom híres 12 pontjának egyike a közteherviselés megvalósításának követelése volt. Kevesen tudják, hogy e pont megvalósulásában egy tétényi birtokos elsőnek mutatott példát. A reformkori országgyűléseken a nemesi adózás ügye zátonyra futott, s csak 1849-ben, az áprilisi törvényekben valósult meg. Rosty Albert, egy tétényi nemes a törvénybeiktatás előtt, még 1845-ben az országban elsőként követelte, hogy birtoka után adózzon. Dáni Géza az Ujságban idézte Rosty Albertnek a nemesi vármegyéhez írt nyilatkozatát: „*Kinyilatkozom, hogy e megye keblében fekvő tétényi ingatlan birtokaimra és javaimra nézve lemondva adómentességi kiváltságomról,*

28 *Nagytétényi Ujság*, V. évfolyam 15. szám, 1-2. és 7. oldal.

29 *Nagytétényi Ujság*, V. évfolyam 19. szám, 2. és 5. oldal.

30 *Nagytétényi Ujság*, V. évfolyam 20. szám, 1. oldal.

31 *Nagytétényi Ujság*, V. évfolyam 21. szám, 4-5. oldal.

mellyel mint nemes törvény szerint bírok, magamat mind a házi, mind a hadi adónak alávetem.” Az adóhivatal ki is vetette birtokára az adót. Rosty Albert példáját, közvetlenül utána, Kossuth Lajos, majd más nemesek is követték. Így a nemesi adózás részlegesen, önként megindult, mielőtt azt törvénybe iktatták volna.³²

A lap októberi száma felidézte a szabadságharc egyik elfelejtett ezredesének, Zambelly Lajosnak az emlékét, aki 37 ütközetben vett részt, közöttük a tétényi és az isaszegi csatában. A szabadságharc leverése után kétszer is elítélték, az 1867-es kiengedése után szabadult.

Nagytétényben, az Ó-utcában, Etelka leánya házában telepedett le. Szerényen, visszavonultan élt. Legjobb barátja, Degré Lajos 1895-ben meglátogatta őt, „*s a szomorú képtől, mely elmét tárult, szívem megremegett. Zambelly Lajos ma beteg, fuldokolva kapkod levegő után, s mellette fekszik halálisan beteg lánya is. Igen, igen szomorú kép! Neki is adósa marad a nemzet, mint sok ezernek, kiket megölt a nyomor és kétségbeesés.*” 1901-ben halt meg egyedül és szegényen. Nagytétény azonban nem feledte el. A község díszpolgárává választotta, s minden évben, március 15-én felkeresték és megkoszorúzták tétényi sírját. 1937-ben egyik fia még Budafokon élt, sőt Nagytétényben is lakott rokona, Fáy Mórinczné, aki az unokahúga volt.³³

Az Ó-utcat 1948-ban nevezték el Zambelly Lajos utcának. 1973-ban a 17. számú ház falán leplezték le emléktábláját, bár az ezredes nem e házban, hanem két épülettel lejjebb, a 21. szám alatt lakott. Ez az épület azonban az emléktábla állításakor nagyon leromlott állapotban volt. A nagytétényi temetőt a II. világháború után felszámolták, helyén urnatemető létesült. Zambelly Lajos hamvait a Fiumei úti Nemzeti Sírkert 48-as parcellájában helyezték el.

November elsején, Mindenszentek napján délelőtt tartották a Hősi Emlékmű örökmécsesének lángra lobbantását. Behumi Ferenc a frontharcosok elnökének ünnepi beszéde után Marastoni László országgyűlési képviselő lobbantotta lángra az örökmécses, melyet a községi elöljáróság nevében Kiss Sándor bíró vett át. Az egyesületek képviselői ezután megkoszorúzták az emlékművet. Az ünnepségen az Iparos Kör dalárdája és a levantezenekar is közreműködött.³⁴

32 *Nagytétényi Ujság*, V. évfolyam 7. szám, 6. oldal.

33 *Nagytétényi Ujság*, V. évfolyam 19. szám, 3. oldal.

34 *Nagytétényi Ujság*, V. évfolyam 21. szám, 6. oldal.

A Nagytétényi Modellező és Sportrepülő Egyesület fiataljai május 6-án országos vitorlázó modell rekordot állítottak fel. Az EV 103-as típusú vitorlázógépük Nagytétényből felengedve, több mint öt kilométeres repülés után szállt le a Csepel-szigeti Gyökérpusztán. Ez a teljesítmény ebben a kategóriában hazánkban egyedülálló volt.

Nem sokkal ezután a katonai gyakorlótéren egy másik vitorlázó modellt bocsátottak a levegőbe a sportrepülőök. Ez a modell a Dunán átrepülve Inárcpusztán ért földet, s a megállapítás szerint 40 kilométert repült. Ez az újabb teljesítmény európai rekordot eredményezett.³⁵

Augusztus 15-én az állami elemi iskolában nyílt meg a község sportrepülőinek rendezésében a repülő és légoltalmi kiállítás. Az iskola udvarán egy hangár fogadta a látogatókat, amelyben vitorlázógépeket lehetett megtekinteni. Az emelet egyik termében a magyar sportrepülés muzeális értékeit állították ki. A légoltalmi teremben a Vadásztöltény Gyár légoltalmi cikkei is helyet kaptak. A modellező teremben kisebb-nagyobb motoros és motor nélküli modellek mellett az Európa rekordot felállított kis gép is látható volt. A kiállítást egy hétig láthatták az érdeklődők.³⁶

A nagytétényi Munkás Dalkör rövid működése alatt már másodszor szerepelt a magyar rádióban. A dalkör június 6-án a Szelmann vendéglőben nagyszabású hangversenyt rendezett, melyen fővárosi művészek is felléptek.

Június 30-án ismét nagy sikerrel szerepelt a rádióban a munkás dalkör. A tétényiek közül sokan hallgatták otthon a község kiváló együttesét.³⁷

Színházi előadásokban, műsoros estekben, táncmulatságokban és bálokban nem volt hiány 1937-ben.

A község katolikus társadalmának nagysikerű Americana-bálja február 6-án volt az Illés-vendéglőben. Tíz díszmagyar-ruhás pár nyitotta meg az estélyt, melyen Rudnyánszky Gyula kegyúr és Marastoni László képviselő is részt vett. „*A hölgyek szebbnél-szebb toalettjekben jelentek meg, és a díszruhás magyarban levő fiatalsággal együtt igen szép és színpompás látványt nyújtottak.*”³⁸

A Baross Gábor-telepi Szeretet Dalkör április 4-én vidám műsoros estet rendezett. A bemutatott tréfáknak, daraboknak, köztük Nóti Károly *Majd a Jegenye* című bohózatának nagy sikere volt.³⁹

Június végén megkezdte egy hónapig tartó vendégszereplését Nagytétényben a Tóváry-társulat. Remek színészekkel bővült a színház. Pécsi Irén primadonna és Holyba Ila drámai hősnő szereplése nagy meglepetés volt. Gazdag műsort mutatott be az együttes. Láthatta a közönség a *Csárdás*, a *Csavargólány* című operetteket és Heltai Jenő *Néma levente* című vígjátékát is.⁴⁰

A község egyesületei, szervezetei az idén is megtartották hagyományos farsangi, húsvéti, szüreti és egyéb báljaikat, táncmulatságaikat, ahol a tagság és a vendégek remekül szórakoztak.

35 Nagytétényi Ujság, V. évfolyam 11. szám, 7. oldal és 12. szám, 2. oldal.

36 Nagytétényi Ujság, V. évfolyam 17. szám, 5. oldal.

37 Nagytétényi Ujság, V. évfolyam 11. szám, 2. oldal és 13. szám, 7. oldal.

38 Nagytétényi Ujság, V. évfolyam 4. szám, 3. oldal.

39 Nagytétényi Ujság, V. évfolyam 8. szám, 3. oldal.

40 Nagytétényi Ujság, V. évfolyam 13. szám, 6. oldal.

Az esztendő egyik utolsó jól sikerült programját a Nemzeti Egység Pártja nagytétényi szervezetének női csoportja rendezte. November 13-án a Szelmann vendéglőben közel ezer résztvevő előtt tartották műsoros teaestélyüket, melyen megjelent özvegy Gömbös Gyuláné is. Mészáros Jenőné, a női szervezet elnöknője ünnepi megnyitójában a csoport emberbaráti munkájáról beszélt. Példaként említette meg, hogy „*akik ma itt egybegyűltünk, az első inségház felállítását valósítottuk meg, s egy szegény családot kivezettünk a börtönlakásból szép egészséges otthonba.*” A gazdag műsorban sikere volt a Polgári Kör zenekarának, az Iparos Kör dalárdájának és a két Zilahy Lajos egyfelvonásost bemutató műkedvelő csoportnak. Detre Károly festőművész karikatúráin jókat nevetett a közönség. Az estélyen felszólalt dr. Nádas János, a NEP központi kiküldötte, aki a trianoni szégyenbékére emlékeztette a résztvevőket, melynek éppen e napon volt 17. évfordulója.⁴¹

Egy reklám a Nagytétényi Ujságból:

⁴¹ Nagytétényi Ujság, V. évfolyam 21. szám, 1-2. p.

VIII. A visszatért Felvidék tétényi ünneplése (1938)

1938-ban jelentős külpolitikai és belpolitikai események történtek. Márciusban Darányi Kálmán miniszterelnök meghirdette fegyverkezési programját. Németország megszállta Ausztriát (Anschluss). Májusban megalakult Imrédy Béla kormánya. A hónap végén Budapest rendezte meg a 34. Eucharisztikus Világkongresszust, majd megkezdődtek a Szent István év programjai. Szeptember végén a müncheni egyezmény alapján Németország elfoglalta a túlnyomórészt németek lakta cseh Szudétavidéket. November elején az első bécsi döntés értelmében Magyarország visszakapta a Felvidéket. A felsoroltak természetesen hatással voltak Nagytétény életére, eseményeire is.

Az 1938-as esztendő hagyományosan műsoros estekkel, táncmulatságokkal, farsangi bálokkal kezdődött községünkben.

A Polgári Kör január 5-én az Illés-vendéglőben házi hangversenyt rendezett, melyen közreműködött a Kör zenekara, Szita Oszkár zongoraművész, a község zeneiskolájának igazgatója, Várhelyi László hegedűművész, a zeneiskola tanára, valamint a gyermek tánctanfolyam növendékei. A nívós műsort nagyszámú közönség tapsolta végig. Február 5-én a Szelmann vendéglőben tartották meg a hagyományos körbált, melyen a cigányzene mellett a fiatalok kérésére jazz-zenéről is gondoskodtak.¹

Az Iparos Kör január 15-én a Szelmann vendéglőben rendezte meg szokásos teaestjét, ahol a közkedvelt Kovács Andor konferált. Nagy sikere volt a *Három légionista* című bohózatnak és a *Hacsek és Sajó* jelenetnek. A zenét fővárosi jazz-zenekar szolgáltatta. Január 29-én pedig a Kereskedők és Iparosok bálját tartották meg a Szelmann vendéglőben. A díszes bál műsorában fellépett Pethes Sándor, a Nemzeti Színház és Dénes György, a Vígszínház művésze is. A remek tánczenét a Zsolnay János budapesti cigányprímás cigány- és jazz egyesített zenekara biztosította.

Nagy sikere volt a Mátyás Király Polgári Lövész Egyesület táncmulatságának, a „pöttyös bálnak”, melyen az asszonyok és lányok egyszerű pöttyös, karton ruhákban jelentek meg. A kedves, magyaros ruhák mellett a kitűnő zene csak fokozta a reggelig tartó vidám hangulatot.²

A Nagytétényi Hadirokantak teaestje a zsúfolásig megtelt Szelmann vendéglőben kitűnő hangulatban zajlott. A jó műsor és a remek zenekar vidám szórakozást biztosított, s az egyesületnek szép bevételt eredményezett.

A Nagytétényi Munkás Dalkör február 5-én, a 803. Nagyboldogasszony Cserkészcsapat pedig február 19-én tartott sikeres teaestet a Szelmann vendéglőben.

A másfél éve működő Nagytétényi Zeneiskola februárban rendezte meg félévi növendékhangversenyt az Illés-vendéglő nagyertermében. A növendékek gazdag tar-

1 *Nagytétényi Ujság*, VI. évfolyam 2. szám, 2. és 4. oldal.

2 *Nagytétényi Ujság*, VI. évfolyam 3. szám, 3-4. és 6. oldal.

talmú, szépen felépített műsort mutattak be, melynek végén Szita Oszkár igazgató kiosztotta a félévi bizonyítványokat.³

A Nemzeti Egység Pártja nagytétényi szervezetének február 22-i ülésén a fő téma a közelgő községi választásokra való felkészülés volt. A választás alkalmával bírót, törvénybírót, pénztarost, közgyámot, 12 elöljárót és 10 képviselő-testületi tagot választott a község. A választás előkészítésére hat tagból álló bizottságot alakítottak.

A választásra júniusban került sor. Két körzetben folyt a szavazás: a községházán és a régi katolikus iskolában felállított szavazóhelyiségekben. Érdekesek voltak a szavazás adatai: az 1300 szavazóból 242 szavazott le érvényesen, ebből 196 szavazatot kapott a pártközi lista. 20 szavazatot a főszolgabíró megsemmisített, mert női jelölt is szerepelt rajta. A megválasztott községi képviselői tagok közé került dr. Fazekas Alajos, Höflinger András, Szelmann Ignác, Pentz Jakab is. Az új képviselő-testület első ülésén az elöljáróság tagjait választotta meg. Községi bíró Kiss Sándor, törvénybíró Spiller György lett. Pénztárnoknak Oberhuber Alfrédet, közgyámnak Szakály Károlyt választották. Esküdtek lettek többek között: Mehrl József, Guth József, Lindmayer Lipót, Grosz István. Este a Duna-parti Halászcserdjében vacsora keretében ünnepelték meg a megválasztott elöljáróságot, akiket az Iparos Kör dalárdája szerenáddal köszöntött.⁴

Bensőséges ünnepség keretében februárban iktatták be tisztjébe Kutassy Gyulát, a nagytétényi önállóvá vált református egyház első vezető lelkészét. A beiktatási szertartást Mocsy Mihály, a pesti református egyházmegye esperese végezte, aki rövid beszéd kíséretében adta át Kutassy Gyulának a lelkipásztori szimbólumokat: a Bibliát, az imaház kulcsát és a lelkipásztori hivatal pecsétjét. Kutassy Gyula igehirdetése után a Hungária Dalkör énekelt régi egyházi dalokat. Minden felekezet és a község vezetői, egyesületei is képviseltették magukat az ünnepségen és köszöntötték a beiktatott lelkipásztort. Az ünnepség díszebéddel ért véget.⁵

Darányi Kálmán miniszterelnök március 5-én, a Nemzeti Egység Pártja győri ülésén egymilliárd pengő értékű fegyverkezési programot hirdetett meg.

A nagytétényi alapszervezet lelkesen fogadta a bejelentést, a „hatalmas nemzetépítő programot.” Fáy Ignác elnök javaslatára táviratban üdvözölték a „vezért”, a miniszterelnököt.

A lap arra hívta fel olvasói figyelmét, *„hogy a hadseregre fordított pénz a legjobb befektetés. E beruházással szaporítjuk a munkaalkalmat, felélénkítjük az ország gazdasági életét... Nekünk, polgároknak csak az legyen a feladatunk, hogy megértéssel fogadjuk a kormány programját.”* Augusztusban a honvédelmi miniszternek a Gellért-szállóban a sajtónak adott nyilatkozatáról számolt be a *Nagytétényi Ujság*. A miniszter kijelentette, hogy *„a nemzet katonás szellemét nem korlátozza semmi, ezt a végsőig lehet fokozni... Az ország minden egyes lakosa, akár be van sorozva, akár odahaza folytatja polgári foglalkozását, tulajdonképpen egyformán katona.”*⁶

3 *Nagytétényi Ujság*, VI. évfolyam 4. szám, 4. oldal.

4 *Nagytétényi Ujság*, VI. évfolyam 5. szám, 2. oldal, 12. szám, 1-2. oldal és 13. szám, 2. oldal.

5 *Nagytétényi Ujság*, VI. évfolyam 4. szám, 2. oldal.

6 *Nagytétényi Ujság*, VI. évfolyam 7. szám, 2. és 6. oldal és 16. szám, 3. oldal.

A Polgári Kör nagy érdeklődés mellett március 6-án tartotta meg tisztújító közgyűlését. A Kör új elnöke egyhangú titkos szavazással Markó Gyula püspöki tanácsos lett. Ügyvezető alelnöknek Oberhuber Alfrédet, alelnöknek Kutassy Gyula református lelkészt választották. Titkár és pénztáros dr. Pentz Ferenc, háznagy Knapp Béla lett. A választás után küldöttség indult a plébániára az új elnökért, aki megérkezve beszédet mondott, melyben programját is ismertette. Fontosnak tartotta a fiatalok erőteljesebb bekapcsolását és aktív tevékenységét. Hangsúlyozta, hogy a polgárság szélesebb rétegeit kell bevonni a Kör munkájába. Kijelentette, hogy a felekezeti békesség megóvását szem előtt kell tartani.

A gyűlés után három Gyulát is ünnepeltek a résztvevők: Markó Gyulát, Kutassy Gyulát és dr. Fleischner Gyulát. Ez a kis epizód a felekezeti békesség jó példája volt.⁷

Március 12-én és 13-án német csapatok szállták meg Ausztriát. Az ország önállósága megszűnt, Ostmark néven a Harmadik Birodalom része lett.

Községünk lakóit megdöbbenették az Anschluss eseményei, többen meg is rémültek. A *Nagyтétényi Ujság* több írása is foglalkozott a témával.

Az április elsejei vezércikk írója szerint „*Az az igazság, amely a szétszaggatott Ausztriát és Németországot egymásra utalta és egybefűzte a maga ragyogó tisztaságával teljesen elnémította a békeszerződések harsányszavú őreit.*”

A Nemzeti Egység Pártja nagyтétényi szervezetének március 25-i választmányi ülésén a „Mi lesz velünk?” kérdésre válaszolva Barotányi Ferenc arra figyelmeztetett, hogy „*rémképeket ne lásson senki... ami történt nem velünk történt, és nem is történhet meg velünk.*” Keller Béla választókerületi elnök kijelentette, hogy az új helyzet hazánk számára jól is alakulhat, hiszen a közvetlen szomszéd óriási fogyasztópiaca mezőgazdasági termékeink számára fontos lehet.

A lap egy másik írása azt bizonygatta, hogy az osztrákok lelkesen ünnepelték a nagy fordulatot, a beolvadást: „*Aki ezekben a napokban Ausztriára nyitotta rádióját, egyebet sem hallott, mint órákig tartó éljenzést.*”⁸

A Nemzeti Egység Pártjának községi alapszervezete április 29-én választmányi gyűlést tartott, melyen megvitatták Tasnádi Nagy Tamás, új országos elnök levelét, melyben az alapszervezetek segítségét kérte az „országrontó szélsőségek” elleni felvilágosító munkában. A tagság ezután eszmecserét folytatott a kormányban tárgyalás alatt lévő úgynevezett zsidótörvény és sajtójavaslatról. A választmány többsége a kérdés tárgyalását még korainak tartotta. Kijelentették azonban, hogy támogatnak minden olyan kormány által beterjesztett javaslatot, mely az ország érdekében áll.⁹

Az első zsidótörvényt a Darányi-kormány készítette elő, de Imrédy Béla miniszterelnöksége alatt, május 29-én lépett hatályba. A jogszabály kimondta, hogy a szabadfoglalkozású állásoknál és a tíz értelmiséginél többet foglalkoztató kereskedelmi, pénzügyi és ipari vállalatoknál 20 százalék lehet a zsidók maximális aránya, melyet öt év alatt kellett elérni.

7 *Nagyтétényi Ujság*, VI. évfolyam 6. szám, 2. oldal.

8 *Nagyтétényi Ujság*, VI. évfolyam 7. szám, 1-3. oldal és 8. szám, 3. oldal.

9 *Nagyтétényi Ujság*, VI. évfolyam 9. szám, 2. oldal.

1938. május 29-én ünnepelte meg a község lakossága a Hősök Napját. A leventezeknek reggel 6 órakor zenés ébresztőt adott, majd fél nyolckor a katolikus templomban tartott szentmise után az elemi- és polgári iskolák tanulói, a leventék, a frontharcosok és a község lakói a Hősi Emlékmű elé vonultak. Itt vitéz Pusztay János iskolaigazgató tartott emlékbeszédet. A rövid műsor után a különböző testületek képviselői koszorút helyeztek a szoborra, majd a diákok és a közönség virágokkal borította be a talpazatot.¹⁰

Május 25. és 29. között Budapest rendezte meg a 34. Eucharisztikus Világkongresszust. Az eucharisztia magyarul oltáriszentséget jelent, s ennek tiszteletére szervezte meg a katolikus egyház 1881 óta ezeket a világkongresszusokat.

Az Ujság február 15-i vezércikke az Eucharisztikus Világkongresszus jelvényével foglalkozott, melyet a Kongresszusi Főbizottság megállapítása szerint ekkor már 700 ezer ember viselt az országban. A cikk írója arra buzdította a község katolikusait, hogy viseljék büszkén és örömmel a kitűzött, mert

az egy nagyszerű programnak a jelképe. *„Olyan program ez, amely egy életet jegyez el a legmagasabb eszméknek, s egyetlen frontba egyesíti öt világgrész minden országának komoly katolikusait.”*¹¹

A nagytétényi templomban missziós hetet tartottak az eucharisztikus szentév előkészítésére. A templomot minden alkalommal zsúfolásig megtöltő hívek részére missziós Páter tartott lelkigyakorlatokat és szentbeszédet.

A rendezvények iránti hatalmas érdeklődést bizonyította, hogy a rendezők a Hősök terén és környékén 137 046 ülőhelyet alakítottak ki. A lap közölte az ünnepségek programját is: május 25-én délután a Hősök terén megnyitó ünnepség, 26-án délelőtt ugyanitt ifjúsági szentmise, este a Duna-parton hajókörmény, május 29-én délelőtt a Hősök terén legátusi (a pápa személyes megbízottja) szentmise, délután záróünnepség. A kongresszus tiszteletére a főváros ünnepi díszet öltött, egyetlen hatalmas templommá alakult át, melyben 35 nyelven imádkoztak a résztvevők.

A község lakói közül is sokan utaztak a fővárosba, a kongresszus egy-egy programjára. Áldozócsüörtökön kb. 300 diák vett részt szüleik kíséretében. A pénteki, férfiak számára tartott éjfél szentségimádáson 100 nagytétényi férfi vett részt Markó Gyula plébános vezetésével.¹²

A polgári iskola június 4-én tartotta zászlóavató ünnepségét, melyen vitéz jákfai Gömbös Gyuláné volt a zászlóánya. Heller Béla iskolaszéki elnök üdvözölte a vendégeket, majd Pentz Endre igazgató tartott ünnepi beszédet. A műsort az iskola ének- és szavalókórusa adta. Gömbös Gyuláné a következő jelmonddal avatta fel a zászlót: *„Dolgozzatok és tanuljatok Nagy-Magyarorszáért!”*¹³

10 Nagytétényi Ujság, VI. évfolyam 10. szám, 2. oldal.

11 Nagytétényi Ujság, VI. évfolyam 4. szám, 1. oldal.

12 Nagytétényi Ujság, VI. évfolyam 7. szám, 2. és 5. oldal, 11. szám, 4. oldal.

13 Nagytétényi Ujság, VI. évfolyam 12. szám, 2-3. oldal.

Júniusban 40 éves korában elhunyt Tessely Károly, a *Nagytétényi Ujság* alapítója és szerkesztője. Június 25-i temetésén megjelentek a község vezetői és a különböző egyesületek képviselői is. A lap július elsejei száma több cikkben méltatta munkásságát. Dáni Géza *In Memoriam* című írása szerint „*Tessely Károlyt el sem tudjuk képzelni a tétényi temető mozdulatlan némaságában. Gondolata, terve és alkotása a Nagytétényi Ujság él, virágzik és gyümölcsözik...*”¹⁴

Horthy Miklóst születésnapján, istentiszteleteken köszöntötte a község lakossága. A katolikus templomban Markó Gyula plébános, a református imaházban Kutassy Gyula lelkész, az izraelita hitközségben pedig dr. Róth Béla rabbi méltatták a 70 éves kormányzó érdemeit.¹⁵

A Nagytétényi Önkéntes Tűzoltó Egyesület július 27-én tartotta éves közgyűlését. A parancsnok beszámolójában elmondta, hogy 24 működő tagja van az egyesületnek. Az év során 295 esetben tartottak ügyeleti szolgálatot. Két tüzesethez vonultak ki: januárban a MÁV állomáson kigyulladt 1200 talpfa eloltásában, megmentésében vettek részt, szeptember 20-án pedig a Löwy gazdaság szérűskertjében kigyulladt szalmakazal leégett ugyan, de a szomszédos kazlakat sikerült megmenteniük.¹⁶

A jubileumi Szent István év Szent István héten tartott programokról az *Ujság* több alkalommal tájékoztatta a lakosságot, akik közül sokan elmentek egy-egy rendezvényre. A Várplébánia templomban augusztus 19 és 27 között minden este szentbeszéd és ájtatosság volt. Itt őrizték a Szent Jobbot, mely ebben az időben látható is volt. (A Várplébánia templom a II. világháború idején elpusztult, s nem építették újjá.)

Augusztus 14-én Esztergomban felavatták a Szent Tamás hegyi Szent István emlékművet, és leleplezték Balassi Bálint szobrát. Augusztus 16-án és 17-én a királyi vár márványtermében kiállították, s meg lehetett tekinteni a Szent Koronát. Székesfehérváron 18-án leleplezték le Szent István szobrát, s ugyanezen a napon ugyanitt az országgyűlés ünnepi ülést tartott, melyen törvénybe iktatták Szent István emlékét. Augusztus 20-án az Actio Catholica rendezésében tartották meg a Szent Jobb körmenetet. A menet a Várplébánia templomból indult Serédi Justinian bíboros vezetésével. Este 10 órakor tűzijáték volt a Gellért-hegyen, s közben kivilágított sétahajók közlekedtek a Dunán.

Szent István szobrát Nagytétényen át vitték Székesfehérvárra. Augusztus 9-én éjjel a község kíváncsi lakói különös fogatot láttak a Fő-utcán. Egy nagy társzekéren hatalmas szobrot szállítottak át a településen: Sidló Ferenc Szent István szobrát.¹⁷

14 *Nagy-tétényi Ujság*, VI. évfolyam 13. szám, 1-3. oldal.

15 *Nagy-tétényi Ujság*, VI. évfolyam 13. szám, 2. oldal.

16 *Nagy-tétényi Ujság*, VI. évfolyam 16. szám, 7. oldal.

17 *Nagy-tétényi Ujság*, VI. évfolyam 16. szám, 2. és 4-6. oldal és 17. szám, 1-2. oldal.

A császári és királyi 26. számú Tábori Vadászzászlóalj baráti köre, mintegy 150 fő szeptember 11-én Nagytéténybe látogatott. Az érkezőket a leventezekar fogadta, majd felvonultak a Hősök Emlékművéhez, ahol a község frontharcosai várták a vendégeket. A koszorúzás után tábori mise kezdődött a templom előtt. Markó Gyula plébános ünnepi beszédében szólt a találkozó fő céljáról: az emléktábla fölé helyezett örökmécses jelentőségéről. A szentmise után dr. Ráday Gyula miniszteri tanácsos, volt főhadnagy avatta fel az örökmécses, melyet az oltárról vett lánggal gyújtottak meg. Az ünnepség az emléktábla megkoszorúzásával fejeződött be.

Délben Ambrus Károly volt 26-os vadász vendéglőjében ünnepi ebédet tartottak, majd a vendégek látogatást tettek a kastélyban, a 26-os tisztikar egykori otthonában.¹⁸

A Baross Gábor-telepi Polgári Kör szeptemberi ülésén Várnagy István örökös elnök vezetésével bizottság alakult, mely egy különös ötleten, a terület új nevének megválasztásán dolgozott. Szerintük a telep szót elhagyva új nevet érdemel a szépen fejlődő közösség. Néhány példa a felmerült javaslatokból: Barosszúg, Barossfelvég, Barosshegyhát stb. Sokan tiltakoztak a „tervbe vett szörnyűség” ellen. Kiálltak a telep szó mellett, mert az valódi tényeket fejez ki, s nincs benne lekicsinylés, tehát a régi nevet nem szabad megváltoztatni.

A telep állami iskolájába szeptemberben 507 tanuló iratkozott be. A bővítés ellenére az iskola már szűknek bizonyult. A vallás- és közoktatásügyi miniszter az igazgatói teendők ellátásával Kántor Imrét bízta meg.¹⁹

Ebben az évben vezették be az iskolaorvosi vizsgálatokat. Évente minden óvodás és elemi iskolás tanuló orvosi vizsgálatban részesült, s a betegnek talált gyerekeket szakorvoshoz küldték.²⁰

Az 1938. szeptember 29-én aláírt „müncheni egyezmény” néven ismert okmány alapján a német hadsereg október elején elfoglalta a túlnyomórészt németek lakta cseh Szudétavidéket. Az egyezmény függeléke értelmében október 8-án Komáromban magyar–cseh tárgyalások kezdődtek a Felvidék magyarlakta területeinek visszaadásáról. Néhány nap múlva azonban a megbeszélések eredmény nélkül megszakadtak.

Nagytétény polgársága is felháborodással fogadta a hírt. A *Nagytétényi Ujság* „álnokságnak, hazugságnak” nevezte a prágai kormány magatartását. A cikk írója kijelentette, hogy *„Higgadtan és nyugodtan akkor és ott csapunk le, amikor legalkalmasabb és legcélszerűbb lesz, és... a magyar férfiak és nők ott lesznek mindnyájan a kormány mögött.”*²¹

A november 2-án lezajlott bécsi döntés értelmében német és olasz támogatással Magyarország visszakapta a terület túlnyomórészt magyarok lakta déli szegélyét, s november 5-én megkezdődött a magyar bevonulás a Felvidékre és Kárpátalja déli övezetébe.

18 *Nagytétényi Ujság*, VI. évfolyam 18. szám, 3. oldal.

19 *Nagytétényi Ujság*, VI. évfolyam 19. szám, 3. oldal és 18. szám, 7. oldal.

20 *Tétény-Promontor*, Budapest, Budapest Főváros XXII. Kerület Tanács VB, 1988. 295. oldal.

21 *Nagytétényi Ujság*, VI. évfolyam 20. szám, 1. oldal.

Községünk lakossága lelkesen ünnepelte a Felvidék visszacsatolását. November 3-án a település házait fellobogózták, az ablakokat feldíszítették. Dél előtt az Országzászlónál ünnepélyt rendeztek, melyen a húsz éve félárbocon lengő zászló felszökkent a magasba. Délután a zsúfolásig megtelt katolikus és református templomban hálaadó istentiszteleteket tartottak. Ezután az ünneplők a Hősök Emlékművéhez vonultak, ahol a mintegy 4000 főnyi résztvevő meghallgatta Markó Gyula plébános, Kutassy Gyula református lel-

kész és Mészáros Jenő főjegyző lelkesítő beszédeit. A következő napokon minden este zenés felvonulást tartottak, egészen addig, míg a Felvidék megszállása be nem fejeződött. November 10-re, az ünnepségek zárására elkészült egy szép címeres országzászló, a nagytétényi és a Baross-telepi állami elemi iskolák növendékei részéről pedig egy-egy iskolai zászló, amelyeket a főjegyző szülőfalujának, Feketeardónak ajánlottak fel a nagytétényi polgárok.

Mészáros Jenő vezetésével küldött-ség vitte az ajándékzászlót Feketeardóra. A főjegyző így emlékezett az útra: „Amint a felszabadult területre értünk, fellobogóztunk minden községben óriási lelkesedéssel ünnepelték... sok helyen csak lépésben haladhattunk a községen át, az ujjongó tömeg miatt.”

Feketeardón „... a község bejáratánál díszkapu fogadott minket. Itt a község előjárói és a pillanatok alatt összesereglett hatalmas tömeg, akik ujjongva éljenek minket... köszöntve a küldöttséget illetve Nagytétény ajándékát.”

A település ma Ukrajnában, Kárpátalján található. 2001-ben a népszámlálás adatai szerint 2232 fős lakosságának 25 százaléka volt magyar nemzetiségű.

A Nemzeti Egység Pártja helyi szervezetének választmánya november 12-én tartotta ünnepi ülését. Fáy Ignác elnök és Keller Béla kerületi pártelnök beszédei után felszólalt Marastoni László országgyűlési képviselő, aki részt vett a kassai bevonuláson. Beszélt a két órán át tartott katonai díszszemlééről, a Dómban tartott fényes nagymiséről és a lelkesedésről, mellyel Kassa lakossága a magyarokat fogadta.²²

November második felében kiéleződtek az ellentétek a kormánypárton belül, belpolitikai válság alakult ki. November 22-én 62 fő lépett ki a Nemzeti Egység Pártból, közöttük volt Marastoni László is. November 23-án egy törvényjavaslat fölötti parlamenti szavazás során leszavazták a kormányfőt. Horthy Miklós kormányzó ennek ellenére 27-én ismét Imrédy Bélát bízta meg kormányalakítással.

A Nemzeti Egység Pártjának nagytétényi választmányi gyűlése november 28-án foglalkozott a belpolitikai válsággal, s bizonyosságot tett a kormányelnök iránti bizalmáról. Fáy Ignác elnök kijelentette: „Mi elítéljük az egység megbontására irányuló

²² Nagytétényi Ujság, VI. évfolyam 22. szám, 1-2. és 4. oldal.

minden törekvést, helyeseljük kormányunk keresztény és szociális politikáját, - rendületlen bizalmunkról biztosítjuk vezérünket, vitéz Imrédy Bélát.”

Az ülésen ismertetésre került Marastoni Lászlónak a választmányhoz intézett levele, melyben elismerte, hogy téves következtetések levonása miatt lépett ki a pártból. Ezeket belátta, s a NEP-be való visszatérését november 25-én a vármegye elnökének bejelentette. A választmány a visszalépést örömmel vette tudomásul.²³

A nagytétényi templom tövében állt egy rozoga épület, apró, megrepedezett és törött ablakokkal, hulló vakolattal. Ez volt a plébánia. A község képviselő-testülete is elhatározta a plébániakérdés megoldását, és nagyobb összeggel hozzájárult az új plébánia felépítési költségeihez. Az építkezés Foidl Elemér építész tervei és felügyelete alatt kezdődött meg.

A modern, új plébániaépület átadását és Markó Gyula plébános beiktatási ünnepségét, melyen megjelent Shvoy Lajos megyéspüspök is, december 18-án tartotta az egyházközség. A plébánia megáldása után a hívek és a püspök átvonultak a templomba, ahol megtörtént Markó Gyula beiktatása, majd Shvoy Lajos szólt a hívekhez. Beszért a papi hivatás jelentőségéről és a plébániának a község szellemi életében betöltött szerepéről.

Ebéd után a megyéspüspök megtekintette a Hungária Gumigyárat, s részt vett annak karácsonyi ünnepségén is. A püspök nagytétényi programja egyházi hangversennyel fejeződött be.²⁴

Az év során megkezdődött Nagytétény 18. századi templomának renoválása. Lemosatták a templomfal 50 éves mázolását, s így az eredeti, nagy értékű freskók napfényre kerültek. Ezeket is restaurálták a következő években. Dr. Molnár Ernő, az Egyházművészeti Hivatal igazgatója és munkatársai megtekintették a templomot, majd szakszerű tanácsokat adtak a további munkálatokhoz. Júniusban a Hivatal munkatársai ellenőrizték a renoválási munkákat, s a látottak alapján elismeréssel szóltak az építkezésről.²⁵

Nagytétény gazdasági helyzetét, a lakosság életkörülményeit befolyásoló események közül is felidézzünk néhányat.

A Hungária Gumigyár forgalmi adója eddig a fővárost illetve, 1938-tól ezt az adót Nagytétény számára állapították meg, mely évi több ezer pengő bevételt jelentett a községnek.

A gyárban 1938-ban 800 ember, jórészt nagytétényi lakos dolgozott. Egy keresőre három eltartottat számítva ez azt jelentette, hogy körülbelül 2400 fő innen kapta a nyeresét. A gyár április 24-én ünnepség keretében 82 munkását és tisztviselőjét jutalmazta meg, azokat, akik tíz vagy ennél több éve dolgoztak a vállalatnál. A délelőtti

23 *Nagytétényi Ujság*, VI. évfolyam 23. szám, 3. oldal.

24 *Nagytétényi Ujság*, VI. évfolyam 4. szám, 3. oldal és 24. szám, 2. oldal.

25 *Nagytétényi Ujság*, VI. évfolyam 8. szám, 4. oldal és 11. szám, 4. oldal.

ünnepségen Dr. Sólyom Barna Zoltán adta át munkatársainak a gyár ajándékát: kis ezüstérmét és zárt borítékban 20 pengőt. Este a kultúrházban vacsora volt, ahol az ünnepelt munkások adták át ajándékukat az igazgatónak: egy antik bőrkötésű könyvet, a 82 kitüntetett aláírásával. Ez a módszer ekkor még ritka volt Magyarországon.²⁶

Tavasszal befejeződtek az inségmunkák, melynek során másfél kilométeres utat építtetett a képviselő-testület. Elkészült az új temetőrész. A temetési menet ezután a Diósi utcán ment végig, melynek portalanításáról esetenként gondoskodtak. A piactéren egy hatósági hússzék épült, a kényszervágásokból és magánvágásokból származó húst ezután csak itt lehetett árusítani.²⁷

Müller Józsefné alkalmi áruházat nyitott a községben. Férfi és női ruhákat, fehérneműt, cipőt és más dolgokat lehetett az üzletben olcsón vásárolni. Az áruház hamar a közép- és munkásosztály bevásárlóhelye lett.

Két érdekes felhívás jelent meg a lap július 15-i számában: „*Aki 1 kg-ot meghaladó húst és egyéb húsneműt..., aki 2 litert meghaladó bort a község területére behoz, köteles a község elöljáróságánál bejelenteni és a fogyasztási adót megfizetni.*”²⁸

Minden évben visszatérő téma volt az ősziбарack terjesztésével és értékesítésével kapcsolatos probléma. Februárban az Apolló Mozgó zsúfolásig megtelt érdeklődőkkel, akik a Külkereskedelmi Hivatal munkatársainak előadásait hallgatták meg az ősziбарack terjesztéséről és eladásáról. A ténylegi termelők is egyet értettek az előadók fő mondanivalójával: „*A világpiac versenyében csak céltudatos, szakszerű és egyseges munkával érhetnek el sikert.*”

A tavaszi fagykár 1938-ban tönkre tette a meggyet, a cseresznyét, a korai almát, de az ősziбарack árát is befolyásolta. Kezdeti árai magasak voltak, amit a vásárlók nem sokáig tudtak megfizetni. A tömegesen érő gyümölcs árát ezért le kellett szállítani, ami viszont a termelőknek okozott csatlódást. A külföldi értékesítéssel is gond volt. Az olcsóbb olasz ősziбарack árával nehezen lehetett versenyezni. A budavideki ősziбарack-termelők szövetkezete igyekezett segíteni a gazdáknak, de nehezen tudták a tagok bizalmatlanságát leküzdeni.

Az értékesítés átlagárai a problémák ellenére – az előrejelzések alapján – jobbakk lettek, mint 1937-ben. Az alig 30 filléres átlagár helyett 45-51 filléres átlagárát jósoltak 1938-ra.²⁹

A 30-as években nem csak Budafokon voltak barlanglakások, hanem Nagytétényben is.

1938 augusztus elején a község elöljárósága versenytárgyalást hirdetett szükséglakások építésére. Az egyszobás lakásépítési akcióval a Diósárok hírhedt barlangla-

26 *Nagytétényi Ujság*, VI. évfolyam 7. szám, 4. oldal és 9. szám, 1. és 3. oldal.

27 *Nagytétényi Ujság*, VI. évfolyam 8. szám, 2. oldal.

28 *Nagytétényi Ujság*, VI. évfolyam 14. szám, 7. és 8. oldal.

29 *Nagytétényi Ujság*, VI. évfolyam 3. szám, 5. oldal és 15. szám, 1. oldal.

kásaiban élő mintegy 25 család helyzetét kívánták javítani. Tíz lakás építését tervezték, melyhez segítséget kértek a Belügyminisztériumtól is. A munkát a képviselő-testület Foidl Elemér helybeli kőművesmesternek ítélte. A tíz lakásból végül csak két épület készült el.³⁰

A község előljárósága októberben a közelgő télre való tekintettel felkérte a lakosságot, hogy aki teheti használt ruháját, cipőjét vigye be a községházára. Az adományokat a rászorulóknak a vezetőség osztotta szét.

A „Magyar a magyarért” mozgalom Nagytétényben is beindult november elején. Az akció keretében a felvidéki magyarok nyomorának enyhítésére gyűjtöttek adományokat. A „jótékony hölgyek” munkája révén 1630 pengő gyűlt össze. A képviselő-testület saját pénztára terhére 2000 pengőt szavazott meg, így Nagytétény község a Felvidék megsegítésére összesen 3630 pengővel járult hozzá.³¹

A Gömbös Gyula volt miniszterelnök emlékére készülő országos emlékmű felállításához Nagytétény 1000 pengőt adományozott. *„A nagy ember emlékét méltóan megörökíteni csak a nemzet összessége képes... Nagytétény község el nem múló hátlájának csak legcsekélyebb kifejezője az az összeg, amellyel a nemzet által felállítandó emlékműhöz hozzájárulunk.”*³²

A Hungária Gumigyár december 18-án tartotta szokásos karácsonyfa-ünnepélyét, amelynek fényét Shvoy Lajos püspök részvétele is emelte. Ebben az évben 589 munkásgyermek kapott ajándékot. Minden csomagban volt hasznos ruhadarab (pulóver, cipő, meleg zokni stb.), játék és édesség. A játékok nagy részét maguk a munkások készítették munkaidőn kívül.

A frontharcosok december 22-én az Ambrus-féle vendéglőben rendezték meg bensőséges karácsonyfa ünnepélyüket. A szegény frontharcosok gyermekei itt vehették át az adományokból összeállított ajándékokat.

A Metallochemia Rt. vezetősége karácsonyi segélyben részesítette munkásait, az üzemben eltöltött szolgálati idő alapján személyenként 25 pengőtől 5 pengőig terjedő összegekkel. A segélyt a munkások heti fizetésükkel együtt kapták meg.³³

30 Nagytétényi Ujság, VI. évfolyam 14. szám, 6. oldal és 22. szám, 6. oldal.

Dokumentumok Budafok-Tétény történetéhez, 1731–1950. Budapest, BFL, 2002. 260-261. oldal.

31 Nagytétényi Ujság, VI. évfolyam 21. szám, 4. oldal és 22. szám, 5. oldal.

32 BFL. V. 707.a. Képviselőtestületi jegyzőkönyvek, 10. kötet, 338-339. oldal.

33 Nagytétényi Ujság, VI. évfolyam 24. szám, 2. és 7. oldal.

A komoly közéleti, politikai, egyházi események mellett, az év eleji bálokon, táncmulatságokon kívül számos kulturális, művelődési program csalogatta a község lakóit 1938-ban.

Az Iparos Kör műkedvelő gárdája áprilisban a Szelmann vendéglőben két alkalommal is előadta Eisemann Mihály *Az alvinci huszárok* című operettjét. A Polgári Kör 20 tagú szimfonikus zenekara kísérte a sikeres előadásokat.³⁴

A Polgári Kör április 9-én az Illés-vendéglőben házi hangversenyt rendezett. A szimfonikus zenekart Várhelyi László karnagy vezényelte. A műsorban nagy sikere volt Szita Oszkár zongoraművész számainak, valamint Várhelyi László és dr. Pentz Ferenc hegedű duójának is.³⁵

Szita Oszkár és Várhelyi László zenetanárok és művészek május 7-én hangversenyt adtak a Polgári Kör helyiségében. A színvonalas műsorban Beethoven, Brahms, Bach, Paganini és Chopin művei is elhangzottak. A hangversenyen sajnos igen kevesen jelentek meg. A lap szerkesztője írásában megjegyezte, ha „*egy pincekirándulást szervezünk, akkor sokkal nagyobb kereslet mutatkozik..., de azért méltóztassanak elhinni, hogy egy Chopin keringő, vagy egy Liszt-rapszódia – az is valami.*”³⁶

A katolikus egyházközség hitbuzgalmi és érdek-képviselési Dolgozó-leány csoportja június 11-én a Szelmann vendéglő nagytermében műsorral egybekötött táncmulatságot rendezett. A program Molnár István községi káplán bevezetőjével kezdődött, amit egy központi vezető-testvér beszéde követett, aki a Dolgozó-leány mozgalom hitbuzgalmi és érdek-képviselési feladatairól szólt. A csoport tagjai ezután a levantezenekar muzsikájára egy balett-táncot mutattak be, majd hajnali két óráig tartott a multság.³⁷

A Nagytétényi Zeneiskola év végi vizsgahangversenye július 2-án volt az Illés-vendéglő nagytermében. A zeneiskola II. évfolyamát zárta le ezzel a műsorral, melyen valamennyi növendék fellépett. A nívós programban Bartók, Mozart, Chopin, Beethoven és mások művei szerepeltek.³⁸

Július 3-án a levantezenekar zenés ébresztővel adta tudtára a lakosságnak, hogy a leventék és a lövészek nyári ünnepélyt rendeznek. A hűvös, borongós idő ellenére sokan mentek ki a Duna-partra délután, ahol vidám, tréfás műsorszámokon szórakozhatott a közönség.

Augusztus 3-án kezdte meg községünkben a Tóváry-társulat az idei színházi évadot az Apolló Mozgóban. Ebben az évben többen látogatták az előadásokat, mint tavaly, mert az összeszokott gárda remek darabokat mutatott be. Az *Illatszertár*, az *Egyetlen éjszakára*, a *Legyen úgy, mint régen volt*, a *Mezei pacsirta* és a *Hazudik a muzsikászó* című operetteknek nagy közönségük volt.³⁹

34 Nagytétényi Ujság, VI. évfolyam 7. szám, 3. oldal.

35 Nagytétényi Ujság, VI. évfolyam 8. szám, 4. oldal.

36 Nagytétényi Ujság, VI. évfolyam 9. szám, 5. oldal és 10. szám, 2. oldal.

37 Nagytétényi Ujság, VI. évfolyam 12. szám, 2. oldal.

38 Nagytétényi Ujság, VI. évfolyam 13. szám, 4. oldal.

39 Nagytétényi Ujság, VI. évfolyam 14. szám, 6. oldal és 16. szám, 8. oldal.

A Szelmann vendéglőben szeptemberben két szüreti mulatságot is tartottak. Az Iparos Kör Sportegylete szeptember 18-án, a Nagyboldogasszony Cserkészcsapat pedig 25-én tartotta meg hagyományos szüreti bálját. A mulatságokat délután nagy felvonulás előzte meg.⁴⁰

---

40 *Nagytétényi Ujság*, VI. évfolyam 17. szám, 5. oldal és 18. szám, 7. oldal.

IX. A Nagytétényi Ujság utolsó éve (1939)

1939 elejére mélyreható változások történtek Európában. Előretört a fasiszmus, a polgári demokráciák meggyöngültek, a konfliktusok kiéleződtek. Szinte mindenhol előkészületek folytak egy lehetséges háborúra. Hazánk politikusai igyekeztek csökkenteni a német befolyást és a szélsőjobboldal megerősödését, a határrevízióknak azonban éppen a Harmadik Birodalom és Olaszország volt a támogatója. Februárban Imrédy Béla helyett gróf Teleki Pál lett hazánk miniszterelnöke. A Nemzeti Egység Pártja megszűnt, illetve beolvadt az új kormánypártba, a Magyar Élet Pártjába. Márciusban német csapatok vonultak be Cseh- és Morvaországba, megszűnt Csehszlovákia, s létrejött Szlovákia. A Felvidék egy részének visszakerülése, majd Kárpátalja magyar megszállása miatt az új állam nem lett békés szomszédunk. Tavasszal országgyűlési választásokat tartottak hazánkban az új választójogi törvény alapján, amely megszüntette a nyílt szavazás intézményét. A választásokon a Magyar Élet Pártja szerepelt a legjobban: a 260 parlamenti mandátumból 181-et szerzett meg a kormánypárt.

1939 januárjában egyetlen alkalommal sem jelent meg a *Nagytétényi Ujság*. Az új kiadó és szerkesztő, Marastoni László országgyűlési képviselő január 31-én kapta meg az engedélyt időszaki lap alapítására. Februárban újra indult a lap, de csökkent a terjedelme, és pár napot csúsztak a megjelenések is.

A Felvidék visszaszerzésének idején a nagytétényi lövészcsapat tagjai másokkal együtt egy vakmerő és merész vállalkozásban vettek részt a határok visszaszerzése érdekében. A csehek több mint 300 lövést, köztük 8 nagytétényit is elfogtak. Illován tartották őket fogva, ahol sok szenvedés, kínzás, halálos fenyegetés volt a sorsuk. December 31-én kicserélték őket a csehek, s hazatérhettek mind a nyolcan. Név szerint: Ugrob Ferenc, Rubió Ferenc, Barotányi Ferenc, Mészáros Ádám, Kiss István, Cenker Vilmos, Lévy János és Marosszéki Aladár. A Frontharcos Szövetség községi szervezete ünnepi vacsorát adott tiszteletükre, melyen részt vettek Nagytétény vezetői is. A nyolc „illovi hős” nagy szeretettel fogadták. Üdvözlő beszédekben Markó Gyula plébános, Behumi Ferenc, a frontharcosok elnöke és Mészáros Jenő főjegyző is méltatták *„példás magatartásukat, mellyel megmutatták, hogy ezért a hazáért hogyan kell élni és halni a magyarnak.”*¹

Februárban alig volt hét, hogy két-három mulatság ne lett volna a községben azok számára, akik a sok gond közepette el akartak feledkezni a szürke hétköznapiokról, a problémákról.

A Polgári Kör bálja február 4-én volt az Illés-vendéglő összes termében. Az aszszonyok és lányok szebbnél szebb, nagyrészt magyaros ruhákban jelentek meg a

1 *Nagytétényi Ujság*, VII. évfolyam 1. szám, 3. oldal.

szépen feldíszített teremben. Fáy Ignác díszelnök este 10 órakor nyitotta meg a bált. A zenét a kedvelt nagytétényi cigány, Mende András és zenekara, valamint a Baross Gábor-telepi Takács-jazz szolgáltatta. A reggelig tartó multság méltó volt elődjeihez, a híres tétényi körbálokhoz.

Ugyancsak február 4-én tartotta táncmultságát a Baross Gábor-telepi Polgári Kör a Páll-féle vendéglőben, ahol nagyszerű hangulatban hajnalig mulattak a vendégek.

Február 11-én fényes külsőségek között rendezték meg a budafoki vitézi bált. A csaknem 500 előkelő vendég először rövid műsort tekintett meg, majd hajnalig tartott a magyaros hangulatú báli éjszaka, melyen számos nagytétényi vitézi család is megjelent.²

A Nagytétényi Zeneiskola február 19-én rendezte meg félévi növendék-hangversenyét az Illés-vendéglő nagytermében. A termet az idén teljesen megtöltötte a közönség. A szülők és az érdeklődők a régiek mellett sok új növendék színvonalas zeneszámait hallgathatták meg.³

Dáni Géza hosszú cikkben mutatta be a község lakóinak a település egyik legszebb barokk emlékét, a Szentháromság-szobrot.

A szobor a községháza előtti tér nyugati sarkában állt, a Fő-utca felé fordulva. Az emlékműn három szent alakja látható, melyeket a művészettörténész be is mutatott a lap olvasóinak. Az előreugró kölap alatti fülkét Szent Rozália fekvő alakja tölti ki. Előkelő családból származott, de elvonult Monte Pellegrino barlangjába. Ott élt és halt meg fiatalon. 1664-ben találták meg testét teljes épségben. A palermói székesegyházban helyezték el, üvegkoporsóban. A sok áldozatot követelő pestis akkor szűnt meg. Az oszloptörzstől jobbra Szent Rókus áll. Ő gazdag örökségét a szegények között osztotta szét, s bejárta a pestis sújtotta helyeket, ahol a betegeket gyógyította. Amikor ő is elkapta a betegséget, egy erdőbe vonult vissza. Egy kutya hozott neki naponta kenyeret, nyalogatta sebeit és meg is gyógyította. Rókus ezért lett a kórházak védőszentje. Az oszloptörzstől balra Szent Sebestyén látható. Ő római légionárius volt Diocletianus császár idején. Nem tagadta meg keresztény hitét, ezért a császár kiszolgáltatta katonáinak. Bár sebeiből kigyógyult, később mégis kivégezték. 680-ban Rómában a pestis akkor szűnt meg, amikor Szent Sebestyénnek oltárt emeltek.

2 *Nagytétényi Ujság*, VII. évfolyam 2. szám, 2-3. és 5. oldal.

3 *Nagytétényi Ujság*, VII. évfolyam 4. szám, 7. oldal.

A tétényi Szentháromság-szobor (pestisoszlop) az 1740-es években keletkezett, alkotója ismeretlen. Az 1739–40-es pestisjárvány idején Tétény elnéptelenedett. Rudnyánszky Szász Julianna feljegyzéseiben olvasható, hogy ferences Páter is, „amikor az lelkeknek szolgált a kastélyba levő kis kápolnában, azon Pestis alkalmatosságával ki attá lelkét és nem csak eő, hanem az egész jobbágyság úgy kihalt, hogy nem maradt több 10 vagy 12 lakóháznál.” Bíró Márton veszprémi püspök kezdeményezésére a Szentháromság-szobor felállíttatója a község kegyura, Rudnyánszky József báró volt.⁴

A pestisoszlop az 1960-as években került mai helyére, a plébániatemplom kertjébe.

A Vadásztölténygyár a megalakítandó sportegyesülete javára februárban nagyszabású táncestélyt rendezett a nagytétényi Export-szálló termeiben.

A község sportéletét a harmincas években sikerek és kudarcok jellemezték.

Az 1913-ban alakult Nagytétényi SE futballcsapata szép sikereket ért el. A környék legjobb csapatai közé tartozott. A jól működő egyesület azonban a támogatás hiánya és anyagi problémák miatt 1937-ben megszűnt. A Nagytétényi Iparosok Sportegylete (NISE) 1920-ban kezdte meg működését amatőr labdarugó szakosztállyal. Sporttelepe 1000 személy befogadására volt alkalmas. Az amatőr mérkőzések színvonala igen gyenge volt. A község lakói közül többen osztották Missik Béla sporttitkár véleményét: „Községünknek erkölcsi érdeke, hogy a profi csapat megalakuljon.” 1933 szeptemberében a NISE újjáalakult és a Nagytétényi Football Club (Nagytétényi FC) nevet vette fel. Az Iparos Kör fiataljai nagy lelkesedéssel fogadták a profi klub megalakulását, Kiss László ügyvezető elnök szinte fanatizálta őket.

Két kudarc után az első siker 1933. szeptember 24-én született meg, amikor a Budafok FC ellen pontot szerzett a csapat. A játékosok megérdemlik, hogy nevüket megjegyezzük: Hajduk kapus több mérkőzésen is remekül védett, a csatárok közül a fiatalos lendületet Steiner és Csörgei, a technikát Princz és Messbauer képviselte. Schwartz és Takács a védelem erősségei voltak. A csapat játékosai közé tartoztak még: Urbán, Pilis, Lindmayer II., Kludák I.

1934 áprilisa a Nagytétényi FC nagy hónapja volt: legyőzték a Csepelt, a Mille-náris FC-t, s a nagy múltú Vasast is. A következő években a csapat teljesítménye nagyon változó volt. 1937-ben az FC gyenge eredményei és gazdasági adóssága miatt feloszlott, ismét megalakult a NISE. Júliusban azonban Nagytétényi FC néven ismét elindult a profiligában. A NISE csapata pedig benevezett a Kölaszba (körzeti bajnokság).⁵

A 30-as években sportegyesület alakult a Hungária Gumigyárban is. A vívószakosztályban sportoló versenyzők hírnevet szereztek a gyárnak. Az 1935-ben rendezett országos versenyen a Gumigyár vívói megnyerték a csapatversenyt.

4 Nagytétényi Ujság, VII. évfolyam 1. szám, 4-5. oldal.

5 Nagytétényi Ujság, I. évfolyam 6. szám, 2. oldal, 7. szám, 7. oldal és II. évfolyam 5. szám, 5. oldal.

1936-ban kezdte meg működését a Metallochemia Sportkör (Nagytétényi Kohász) labdarugó és íjász szakosztálya. A labdarugók rövid idő alatt szép eredményeket értek el. A munkások sportolási lehetőségeinek bővítése érdekében 1937-ben megszervezték a labdarugó szakosztály második csapatát is.

1939-ben a vadászok megalakították a Nagytétényi Vadász Sportkört (Bányagyutacsgyár) hat szakosztállyal.

A község sakk sportjának fellendítéséért sokat tett a 30-as években Maróczy Géza nagymester. A sakkozás megszerettetése, a tehetséges játékosok felfedezése, nevelése volt a fő célja. Sok szál kötötte Nagytétényhez. Egy ideig itt élt, a 20. század elején az ő javaslatára külföldi nagymesterek részvételével versenyt rendeztek a községben. Maróczy 1936-ban szövetségi kapitánya volt a berlini nem hivatalos sakkolimpián veretlenül győztes magyar csapatnak.⁶

A nagytétényi református női tábor 1939. március 5-én avatta fel a visszacsatolt területen lévő Hetény község részére készített díszzászlót, mely dr. Hamatzky-Simon Béláné országos hírű iparművésznő munkája volt. Délelőtt 10 órakor Zsemlye Lajos hetényi református lelkipásztor tartott ünnepi istentiszteletet, majd Benkő István, a pestkörnyéki egyházmegye esperese felavatta a díszzászlót. Az avatóbeszéd után Kutassy Gyuláné, aki a zászlóanyai szerepet töltötte be, a zászlóhoz lépett és felkötötte a zászlóanyai szalagot. Ezután dr. Szász Lajos államtitkár, Markó Gyula római katolikus plébános és dr. Horváth János, a budakörnyéki járás főszolgabírója mondtak rövid beszédet. A főszolgabíró kiemelte, hogy *„Nagy-tétény már a múltban is számos jelét adta hazaszeretetének. Ennek a zászlónak is újból csak azt a hitünket kell erősítenie, hogy győznie kell a magyar igazságnak.”*⁷

Délután Zsemlye Lajos, a hetényi gyülekezet lelkésze tartott előadást *A húszéves kisebbségi sors* címmel. Elmondta, hogy a két évtized alatt egyetlen céljuk volt: megmaradni magyarnak! Ekörül folyt a küzdelem. *„Ezerszer is jaj volt annak, akiről megtudták, hogy nem tud leszakadni annak a nemzetnek a testéről, amelyik édesanyaként fölnevelte őt.”* A cseh állam a lelkek átalakítását már az iskolákban megkezdte. A szülőknek, lelkipásztoroknak és a kevés magyar tanítónak kellett a cseh tankönyvek és a cseh tanítóság „lélekmergezését” helyrehozni.⁸

A díszzászlót március 26-án vitte a nagytétényi küldöttség a felszabadult Heténybe. Az ünnepségen részt vett dr. Fáy István főispán, akit rokonai kötelék is fűzött a településhez és környékéhez, valamint dr. Horváth János főszolgabíró is. Délelőtt volt az istentisztelet a képen látható református templomban, melyen Kutassy Gyula nagytétényi református lelkész prédikált, majd átadta a zászlót a hetényi lelkésznek. Zsemlye Lajos gyülekezete nevében

6 *Tétény-Promontor*, Budapest, Budapest Főváros XXII. Kerület Tanács VB, 1988. 339-341. oldal.

7 *Nagy-tétényi Ujság*, VII. évfolyam 3. szám, 6. oldal és 4. szám, 3-4. oldal.

8 *Nagy-tétényi Ujság*, VII. évfolyam 4. szám, 1. oldal.

megköszönte a nagytétényiek ajándékát. A község testületei, a lakosság ifjú és idősebb tagjai is üdvözltek a zászlót, majd vendégül látták a küldöttség tagjait, „*akik sohasem fogják elfelejteni a hetényi magyarok vendégszeretetét.*”⁹

Hetény szlovák község (Chotin) Komáromtól 10 kilométerre található. 2011-ben 1383 lakosából 1157 fő volt magyar nemzetiségű.

Januárban az érdeklődő gazdák részére három alkalommal is megbeszélést tartottak a községháza tanácstermében a gyümölcsstermesztés aktuális kérdéseiről. Január 24-én pedig a polgári iskolában vetített képes előadás hallgathattak meg ugyanabban a témában.

A lap Tanácsadó című rovata a kereskedelmi alkalmazottak életbe lépett munkaidéjéről tájékoztatta olvasóit. A tisztviselők, segédek és más alkalmazottak munkaidéje napi 10 (heti 60) óra; a kocsisok, gépkocsivezetők, árukísérők munkaidéje napi 12 óra (2 óra pihenőidővel) lett. Túlmunkáért a munkaadónak a rendes munkabér legalább 25 százalékát kellett fizetnie.

Februárban hírt adott a *Nagytétényi Ujság* a családi munkabér intézményének bevezetéséről. Szakmai családpénztárak létesültek, melyek 3-7 pengő családi pótlékot fizettek ki. Egy gyermek után 3, két gyermek után 4, három gyermek után 5 stb. pengőt kaptak havonta a munkások.¹⁰

Nagytétényben is megalakult az országos munkásszervezet, az EMSzO helyi csoportja, melynek az volt a célja, hogy „mutassa az utat, melyen haladnia kell a mai magyarnak.” Márciusban felhívást, üzenetet küldött a község munkásságához, melynek szövegét az *Ujság* is közölte. Ebből idézünk három érdekes gondolatot:

„*A magyar munkás ne politizáljon, hanem dolgozzon!*”

„*Nőnek a családban a helye! A családanyáknak elég munkát ad a háztartás és a gyermek nevelése, tehát nőnek gyárban nincs és nem is lehet helye!*”

„*Liberalizmus, marxizmus és farizeusság helyébe a Krisztusi magyarság törvényei kellenek!*”¹¹

A Nagytétényi Ipartestület március 5-én tartotta tisztújító közgyűlését. Kiss Sándor, aki 25 évig volt elnöke a testületnek korára hivatkozva lemondott. A választás során a tagság Müller József építőmestert választotta az Ipartestület új elnökévé.

A Nagytétényi Polgári Kör is ezen a napon tartotta tisztújító közgyűlését. A Hirsch Ede korelnök által elrendelt szavazás eredményeként a Kör 1939. évi tisztikara a következő lett: elnök Markó Gyula plébános, ügyvezető alelnök Oberhuber Alfréd, pénztáros dr. Pencz Ferenc, háznagy Mihálka Pál, gazda Solti Jakab. A választmány tagja lett, többek között: vitéz Barotányi Ferenc, Grosz Jakab, Höflinger András, Keller Béla, Knapp Béla, Mészáros Jenő.¹²

Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc 91. évfordulóját március 15-én ünnepelte Nagytétény. Az iskolák együttes ünnepélye délelőtt volt az Országzászló előtt. A műsorban hazafias verseket szavaltak az elemi és a polgári iskola tanulói. Fellépett az elemi iskola énekkara, valamint a polgári iskola szavalókórusa és énekkara.

9 *Nagytétényi Ujság*, VII. évfolyam 5. szám, 3-4. oldal.

10 *Nagytétényi Ujság*, VII. évfolyam 1. szám, 6. és 8. oldal, 2. szám, 5. oldal.

11 *Nagytétényi Ujság*, VII. évfolyam 4. szám, 5. oldal.

12 *Nagytétényi Ujság*, VII. évfolyam 4. szám, 6. oldal.

Az elemi iskola IV. osztályos tanulói egy tornajátékot mutattak be. Az ünnepi beszédet Pallai Magda tanárnő tartotta.

A község hazafias ünnepélyét este tartották az Apolló Mozgóban. Az elemi és polgári iskola diákjain kívül a műsorban közreműködött az Iparos Kör vegyes kara és a leventezenekar is. Az ünnepi beszédet itt Pentz Endre, a polgári iskola igazgatója tartotta.¹³

Imrédy Béla kormányfő pozíciója 1938 végére meggyöngült, ezért a párt erősítése érdekében elindította a Magyar Élet Mozgalmat, melynek célja a különféle társadalmi rétegek egyesítése volt a nemzeti egység jelszava alatt. Az ellenzék mindent megtett, hogy a miniszterelnököt elmozdítsa. Sikerült kideríteniük, hogy Imrédy egyik távoli leszármazottja zsidó volt. Az ezt bizonyító okmányok hatására a kormányfő február 15-én lemondott. Az új miniszterelnök gróf Teleki Pál lett. A Magyar Élet Mozgalom és Teleki Pál megegyezése alapján a mozgalom beolvadt a Nemzeti Egység Pártjába, s a Magyar Élet Pártja nevet vette fel.

A nagytétényi Nemzeti Egység Pártjának szervezte március 27-én tartotta utolsó választmányi ülését. Fáy Ignác elnök felidézte a szervezet elmúlt éveinek legfontosabb eseményeit, s megemlékezett Gömbös Gyuláról, aki hét éve életre hívta a pártot.

Javaslatára a választmány kimondta a NEP megszűnését és egyben beolvadását a Magyar Élet Pártjába.

Ezután ismét Fáy Ignác mondott beszédet: „Az évek során szükségessé vált a NEP elgondolásának bővítése...

Ezt a célt kívánta szolgálni Imrédy Béla miniszterelnök, amikor kibontotta a Magyar Élet Mozgalom zászlaját, s csak megerősítette az ily irányú munkát a jelenlegi miniszterelnök, gróf Teleki Pál, amikor a két szervezetet a Magyar Élet Pártja neve alatt egyesítette.” Az elnök beszédében kiemelte az új párt jelszavát: „*Hinni, engedelmeskedni, küzdeni!*”¹⁴

Nagytétény múltjának egy 660 éve történt, kevesek által ismert eseményéről, a tétényi országgyűlésről írt hosszabb cikket Dáni Géza. Írásával a község lakóinak helytörténeti ismereteit kívánta bővíteni.

1279 nyarán IV. (Kun) László királyunk a hazánkban élő kunokkal kapcsolatos problémák megoldására Téténybe hívta össze az országgyűlést. Az elfogadott, s a király által oklevélbe foglalt törvény szerint a kunok kiváltságokat kaptak, cserébe megtérésre, állandó letelepedésre és a keresztények elleni harcok megszüntetésére kötelezték őket.

Dáni Géza véleménye szerint a tétényi országgyűlésnek magyar alkotmánytörténeti jelentősége is volt, mert ez volt az első törvényhozás, amelyben a középosztály nemesi rendként vett részt. „*Közjogi gondolkodásunk eredete innen Tétény község ősi falai közül bontakozott ki az Úr 1279. évének július 15-ét követő napjain. A magyar parlamentarizmus innen indult el évszázados útjára.*”

13 Nagytétényi Ujság, VII. évfolyam 4. szám, 6. oldal.

14 Nagytétényi Ujság, VII. évfolyam 5. szám, 1-2. oldal.

Írása végén a szerző felidézte azoknak a történelmi személyeknek, híres embereknek az emlékét, akik e vidéken, településünk falai között töltöttek hosszabb-rövidebb időt, s megérdemlik, hogy a község lakói ne feledkezzenek meg róluk. Néhány közülük: Nagy Konstantin római császár, aki Campona falainál verte meg a túlsó partról áttört barbárokat. A honfoglaló Árpád vezér, aki seregével itt kelt át a Dunán. Mátyás király, aki az akkori hatalmas erdőségeinkben pihente ki fáradalmait. Rudnyánszky József báró, aki újjáteremtette Tétényt. Batthyány József gróf, a hercegprímás, aki itt lakott az 1791/92-es országgyűlés idején. Dugonics András piarista költő, aki megénekelte Tétény Ékességét. Hugonnai Vilma grófnő, az első magyar orvosnő..., s végül eljutott Gömbös Gyuláig, akinek emlékét ekkor már márványtábla őrizte a református templom falán.¹⁵

Dáni Géza elképzelése szerint a községháza homlokzatán márványtábla hirdette volna a tétényi országgyűlés emlékét.

Ma, a képen látható megkopott márványtábla az Angeli utca és a Nagytétényi út sarkán álló, s a Polgári Körnek ott-hont adó épület falán található. 2006-ban, államalapításunk jubileumi évében állította a kerület önkormányzata a tétényi országgyűlés emlékére.

A *Nagytétényi Ujság* utolsó száma április 16-án jelent meg mindössze négy oldalon. Április 7-én Mussolini csapatai lerohanták Albániát. A lap ennek kapcsán *Mit ér Albánia?* című hosszú cikkében elemezte Olaszország és Albánia jövője sorát. Az írás névtelen szerzőjének következtetése szerint „*Olaszország földközi-tengeri helyzetét és hatalmi súlyát az utóbbi események bizonyára rendkívüli módon emelték.*”¹⁶

Említésre méltó nagytétényi eseményről nem tudósított a lap utolsó száma. A megszűnés okát nem sikerült kideríteni. Valószínűleg anyagi, személyi és politikai problémák együttesen okozhatták, hogy a *Nagytétényi Ujság* nem jelent meg többé.

A község képviselő-testületi üléseinek jegyzőkönyveit tanulmányozva az 1930-as évek egy különös, érdekes közigazgatási „eljárását” ismerhetjük meg. A Nagytétényben hosszú ideje lakó polgárok az előjárásnak benyújthatták „a község kötelekébe való felvétel iránti kérvényüket”. A képviselő-testület minden egyes kérelmet megvitatott, majd döntött annak elfogadásáról vagy elutasításáról. A felvétel díját 2 pengőben állapították meg. Egy példa 1939-ből: A testület 108/1939. számú határozata kimondta, hogy Hradeczky József és családja kérelmét elfogadják, mert „*Nevezettek Magyarországon születtek, 26 év óta állandóan községünk területén laknak, a családfő állandó alkalmazásban áll, adót fizet, így maga és családja fenntartásáról gondoskodni képes.*”¹⁷

15 *Nagytétényi Ujság*, VII. évfolyam 5. szám, 2-4. oldal.

16 *Nagytétényi Ujság*, VII. évfolyam 6. szám, 1-2. oldal.

17 BFL. V. 707.a. *Képviselőtestületi jegyzőkönyvek*, 10. kötet, 546. oldal.

1939-ben már negyedik éve működött a polgári iskola, ahol több mint 200 nagytényi diák tanult. A tandíjából befolyt összeg csak a tanárok csekély fizetésére, a fűtésre és a világításra volt elég. A gondok enyhítésére a község 2000 pengőt biztosított az intézmény számára, melyet házbérre, berendezési és felszerelési tárgyakra fordíthattak.

A községben működött iparos tanonctanfolyamon tanulók száma már meghaladta a 40 főt, ezért a település 1939. szeptember elsejével iparos tanonciskolát indított.¹⁸

A Baross Gábor-telepi lakosság túlnyomó része munkás volt, akik a közeli vagy távolabbi gyárakban dolgoztak. Gyermekük felügyelet nélkül maradtak. A község képviselő-testülete, hogy a dolgozó szülők gyermekei rendes nevelésben részesüljenek és a felügyeletük biztosítva legyen, Napközi Otthon építését határozta el.¹⁹

A templomtéren állt egy régi épület, melyet tűzoltószerkek tárolására használtak. Az épület 1939-re romos és használhatatlan lett, s a templom és környéke esztétikai képét is rontotta. Az épületet lebontották, a tűzoltószerkeket a Baross Gábor-telepi tűzoltószertárban helyezték el.

A községi temető egy 200 méteres szakasza még nem volt bekerítve. Ez sok gondot jelentett, mert baromfi, kecske, sertés szabadon járhatott a temetőbe, s már több sírt tönkretettek. Döntés született a temető bekerítéséről, melyhez az ínségakció során kitermelt kőanyagot használták fel.²⁰

A helybeli kereskedők szakosztálya heti vásár tartásának engedélyezését kérte az előljárástól, ahol élelmiszereken kívül más termékeket is lehetett árusítani. A képviselő-testület azonban továbbra is csak az élelmiszerpiacot kívánta fenntartani, mert szerintük „*ezzel a lakosság igénye ki van elégítve.*” Ezért a szakosztály kérelmét elutasították.

A képviselők szabályozták a községi élelmiszerpiac működését. A rendelet szerint szerdán reggeltől 12 óráig, szombaton pedig reggeltől estig lehetett árusítani a piacon.²¹

Kérvény érkezett az előljáráshoz italmérés nyitásának engedélyezéséről. A községben 1939-ben 21 korlátlan és 15 korlátozott italmérő volt, mely bőven elegendő volt a lakosság létszámát tekintve. Ezért újabb italmérők létrehozását nem engedélyezték.²²

Nagytényben 1939-ben 340 hold gyümölcsös és 60 hold szőlő volt. A gyümölcs értékesítése nagy gondot okozott a gazdáknak, mert a nagymennyiségű gyümölcs az árakat lecsökkentette, s így a termelési költség sem térült meg. A Nagytényi Hegyközség szeszfőzde felállításának engedélyezését kérte a képviselő-testülettől, mely azt elfogadta. Így csak a szép áru került a piacra, az apróbb gyümölcsből pálinka készült, melyet szintén értékesíteni lehetett.²³

18 BFL. V. 707.a. *Képviselőtestületi jegyzőkönyvek*, 10. kötet, 489. és 493. oldal.

19 BFL. V. 707.a. *Képviselőtestületi jegyzőkönyvek*, 10. kötet, 551. oldal.

20 BFL. V. 707.a. *Képviselőtestületi jegyzőkönyvek*, 10. kötet, 514. és 528. oldal.

21 BFL. V. 707.a. *Képviselőtestületi jegyzőkönyvek*, 10. kötet, 308-309. és 543. oldal.

22 BFL. V. 707.a. *Képviselőtestületi jegyzőkönyvek*, 10. kötet 503. oldal.

23 BFL. V. 707.a. *Képviselőtestületi jegyzőkönyvek*, 10. kötet, 564-565. oldal.

Az 1939. évi földreformmal kapcsolatban Nagytétény is bejelentette az állam felé igényét. Többek között az alábbi telkekre tartott igényt a község: községháza telke, piactér, sportpálya, állami elemi iskola telke, polgári iskola telke stb. Az indoklás szerint ezekre a telkekre a községnek feltétlenül szüksége van.²⁴

Nagytétény lakóinak száma 1939-ben 9000 fő volt. Területe 3420 kataszteri holdat tett ki. A sűrűn lakott részek útjainak hossza 34 kilométer, a lakóházak száma 1620 volt. A lakott részeken kívül, a gyümölcsös és szőlőkertekben is több lakóépület létesült. E területek közbiztonsági szolgálatát a 6-7 főből álló csendőrség nehezen tudta ellátni, s ráadásul hozzájuk tartozott a 3000 főt számláló Budatétény is.²⁵

A Nagytétényi Modellező és Sportrepülő Egyesület részére a képviselő-testület 100 pengő segélyt szavazott meg, mert az „*egyesület magasabb nemzeti célok megvalósításáért dolgozik*.” A képviselők szerint különösen a légvédelmi oktatás terén tettek sokat a községben.

A repülés fokozódó jelentőségét felismerve az országgyűlés törvényt fogadott el a Horthy Miklós Nemzeti Repülő Alap létesítéséről. Az Alap az ifjúságnak a repülésben való rendszeres elméleti és gyakorlati kiképzéséhez, a repülés fejlesztéséhez és népszerűsítéséhez nyújtott támogatást.

Nagytétény az Alap támogatására évi 1000 pengőt ajánlott fel. A képviselő-testület indoklása szerint „*E nagy nemzeti célok megvalósításában községünk is részt kíván venni...*”²⁶

24 BFL. V. 707.a. *Képviselőtestületi jegyzőkönyvek*, 10. kötet, 572-573. oldal.

25 BFL. V. 707.a. *Képviselőtestületi jegyzőkönyvek*, 10. kötet, 577. oldal.

26 BFL. V. 707.a. *Képviselőtestületi jegyzőkönyvek*, 10. kötet, 209. és 587-588. oldal.

X. Utószó

A harmincas évek krónikája véget ért. A következő évtizedben nehéz idöket élt át az ország és Nagytétény is. Drámai események hosszú sora következett.

Községünkben egy természeti csapással kezdődött a sor. A tavaszi áradások idején, 1940 márciusában kiöntött a Duna. Az áradás következtében Dunatelepen több mint 100 házat árasztott el a víz, 35 össze is dőlt. Nagytétény központjában, a Déli vasúti töltés aluljáróján átzúduló árvíz a Gömbös Gyula utcáig jutott, s itt is több mint 100 épületet öntött el. Az elöljáróság mindkét helyen kilakoltatta a lakosságot, s közlekedési célokra csónakokat, tutajokat biztosított. A mindenét elvesztett, kilakoltatott embereket több héten át segélyezni kellett, s a mentéshez kirendelt katonaságot is a község élélmezte.¹

Az 1940-es évek tragikus országos jelenségei Nagytétényt sem kímélték: jegyrendszer, tüzelőanyagok beszerzésének és a fűtésnek a korlátozása, légvédelmi készsűltés, a gazdaság háborús átalakítása, az infláció felgyorsulása, német megszállás, deportálások, bombázások, a háború közvetlen hatása, 1945 utáni kitelepítések, B-listázás, államosítások...

A felsorolt jelenségek konkrét nagytétényi eseményeinek megismerése, felderítése komoly adatgyűjtést, dokumentumok elemzését, levéltári kutatást igényel. E munka eredménye egy újabb krónika, az 1940-es évek nagytétényi eseményeinek helytörténeti krónikája lehet. Érdemes tehát folytatni a kutatást, helytörténeti ismereteink bővítését. Egy régi aforizma is erre ösztönöz: „*A múlt erős gyökér, jelen és jövő belőle él.*”

1 BFL. V. 707.a. Képviselőtestületi jegyzőkönyvek, 11. kötet, 129-131. oldal.

XI. Függelék

A krónikában szereplő utcanevek változásai
az 1930-as évektől napjainkig

1. *Fő-utca* – 1945 után Vörös-Hadsereg útja – ma Nagytétényi út
2. *Március 15. utca* – ma is Március 15. utca
3. *Duna utca* – 1949-től Csókási Pál utca – ma Kastélypark utca
4. *Szentháromság tér* – 1949-től Hősök tere – ma ismét Szentháromság tér
5. *Szentháromság utca* – 1949-től Hámán Kató utca
– ma ismét Szentháromság utca
6. *Flórián tér* – 1949-től Rózsa Ferenc tér – ma Szent Flórián tér
7. *Flórián utca* – 1949-től Landler Jenő utca – ma Szent Flórián utca
8. *Templom utca* – ma is Templom utca
9. *Plébánia utca* – 1949-től Szabadság utca – ma is Szabadság utca
10. *Templom-tér* – ma a Nagytétényi út része
11. *Fürdő utca* – 1949-től Kiss János utca – ma is Kiss János utca
12. *Molnár utca* – 1949-től Úttörők útja – ma is Úttörők útja
13. *Zsák utca* – 1945 után Ságvári Endre utca volt – ma ismét Zsák utca
14. *Gömbös Gyula utca* – ma Angeli utca
15. *Ó-utca* – ma Zambelly Lajos utca
16. *Diósdí utca* – 1949-től Koltói Anna utca – ma Romhányi József utca
17. *Levente utca* – 1949-től Sport utca – ma is Sport utca
18. *Szent Imre-herceg utca* – ma Akó utca

Az 1930-as évek iparosai, kereskedői, szórakozóhelyei
(A Nagytényeni Ujság cikkei, apróhirdetései alapján)

1. Fehér János kalapos mester, Fürdő utca 10.
2. Pentz Károly kalapos mester, Fő-utca 44.
3. Spiller kalapos, Fő-utca
4. Horváth Ferenc cipész mester, Diósi utca 13.
5. Skrbek Arthur bőrkereskedő, Duna utca 3.
6. Bayer-Hüll mészáros- és hentes üzlet, Fő-utca 76.
7. Kludák József hentesüzlete, Fő-utca
8. Pentz István hentesmester üzlete, Fő-utca 58.
9. Bosch Mihályné fűszer- és csemege üzlete, Duna utca 7.
10. Schwarcz Miksa kereskedő üzlete, Fő-utca és a Templom utca sarkán
11. Haut élelmiszerüzlet, Fő-utca
12. Feimer István fűszer- és csemegekereskedő, Fő-utca és Fürdő utca sarkán
13. Berger Jakab fűszerkereskedő, Fő-utca és Flórián utca sarkán
14. Grosz Ferenc péksége, Fő-utca 62.
15. Grosz Jakab terménydaráló malma, Fő-utca 78.
16. Posch Mihály cukrászdája, Fő-utca 63.
17. Gerő László műszerész, Fő-utca 37.
18. Endl Károly úri- és női fodrász, Fő-utca 51.
19. Schön Armin borbély és fodrász, Fő-utca 41.
20. Ecsedi János hölgy- és úri fodrász, Fő-utca 75.
21. özv. Bende Lajosné órák és ékszerész, Fürdő utca 46.
22. Varga József órasmester, Föld utca 20.
23. Gaál Józsefné kézimunkaüzlete, Fő-utca 71.
24. Blanka virágüzlete, Fő-utca 37.
25. Benti Rezső és fia szobrászok, Fürdő utca 6.
26. Bleyer Ernő szén- és fakereskedő, Ó-utca 27.
27. Papp Rezső fényképész, Fő-utca (Apolló Mozgó előtti ház)
28. Müller József építési vállalkozó, Fő-utca 43.
29. Müller Józsefné alkalmi áruháza
30. Hangya Szövetkezet üzlete, Fő-utca és a Templom utca sarkán
31. Wittmann asztalos, Ó-utca 31.
32. Whal kosárfonó műhelye, Fő-utca és Március 15. utca sarkán
33. Hayder Róbert mérnök (földmérő), Petőfi utca 25.
34. Apolló Mozgósínház, Fő-utca 37.
35. Hufnágel-vendéglő, a Duna utca és a Fő-utca sarkán
36. Illés-vendéglő, Szentháromság téren a községháza mellett
37. Ambrus-vendéglő, Diósi utca 3.
38. Spiller-féle vendéglő, Fő-utca és a Gömbös Gyula utca sarkán
39. Szelmann Ignác vendéglője, Fő-utca
40. Halászcserda (Hauth Gyula), a Duna-parton

Apróhirdetések a Nagytétényi Ujságban

Ha jó és tartós cipőt akar úgy keresse fel **Horváth Ferec cipészt**

Diósd ucca 13 sz. alatt

ahol a legmodernebb kivitelben elsőrendű munkát és anyagot kap jutányos árban. Vállal minden e szakmába vágó munkát ugyiszintén cipő felőlést is minden szímben teljes garanciával.

FEHÉR JÁNOS

KALAPOS-MESTER
NAGYTÉTÉNY, FÜRDŐ UCCA 10,

Regi cég! — Elismerett jó munkát jutányos áron vállal.

Művészies felvételek kedvező fizetési feltételekkel

Papp Rezső

FÉNYKÉPÉSNÉL

NAGYTÉTÉNY

Földmérés

telekelsztást, parcellázást jutányos áron vállal, építési ügyekben szaktanácsot ad.

Hayder Róbert mérnök.

Nagyttény, Petőli ucca 25.

Ujdonság! Most jelent meg!

Tessely Károly új könyve:
Rohanó ember szomorúsága . . .

Ára 2 pengő.

Előfizetőkink 1 pengő 60 filléres árban megrendelhetik szerkesztőségünkben

Az Apolló Mozgóban

Állandóan

kiváló szép

műsor!

Női- és férfi kalap

Pentz Károly-nál

Fő ucca 44. szám.

Hirdessen a Nagytétényi Ujságban!

Méhészkedjék

A méhészet kenyeret ad!

A méhészetből vagyont gyűjthet!

A méhészet a legjobb nyugdíj!

MÉHÉSZETI eszközökről árjegyzéket, szaklapból mutatványszámot kívánatra ingyen küld.

„MÉR” Magyar Méhészek Értékesítő Szövetkeze Budapest, V., Arany János ucca 1 (a Lánchíd mellett)

Mézet, viaszot legmagasabb napi áron állandóan veszünk

Szent István

csokoládé és cukorka

minősége kiváló!

HAUT-nál

10 deka juhturó 16 illl.

Fél kg. málnaszörp 96 „

1 tábla (33 deka) csokoládé 84 „

Téli szalámi rud vételmél 1 kg. 4.50 „

Olcsó és előzékeny kiszolgálás

SCHÖN uri- és női fodrászüzletében.

Hungária Gummiáru és

Guttaperchagyár Rt.

Városi iroda: Budapest,

V., Wekerle Sándor ucca 12. szám.

Gyártelep:

Nagyttény, Baross Gábor-telep

Rézgálc

Horganyfehér

Eltopfon

Minium

Olomdázag-ban

Csakis **O R I O N** védjegyet kérjünk! Gyártja: a Fémkereskedelmi Rt. nagytétényi gyártelepe

Különleges és olcsóbb gyermekcipők, szandálok és gummipők nagy választékban kapható

Skrbek Artúr

Duna ucca 3. szám alatt üzletében.

A Nagytétényi Ujság

községünk hű tükre! A Nagytétényi Ujság mindnyájunk érdekeiért küzd!! A helyi sajtó felkarolása mindnyájunk közös érdeke! Siessen hát előfizetni a Nagytétényi Ujságra! Kiadóhivatal: Fürdő ucca 6 szám. Előfizetést felvesz Benti Rudolf kiadóhivatali vezető.

Apolló Mozgó

Szept. 2-án 8 órakor és
3-án vasárnap 3, fél 6, 8

A király táncosnője

Szerelmi regény LI L. DAGOVER írászerop.
Minden héten kiűző új műsor!

Ha jó és tartós cipőt akar úgy keresse fel

Horváth Ferenc cipész

Díósdí ucca 13 sz. alatt

ahol a legmodernebb kivitelben elsőrendű munkát és anyagot kap jutányos áron. Vállal minden a szakmába vágó munkát ugyancsak cipő festést is minden színben teljes garanciával.

FEHÉR JÁNOS

KALAPOS-MESTER

NAGYTÉTÉNY, FÜRDŐ UCCA 10.

Régi cég! — Elismert jó munkát jutányos áron vállal.

Művészies felvételek kedvező fizetési feltételekkel

Papp Rezső

FÉNYKÉPÉSNÉL

NAGYTÉTÉNY

Szent István

cokolddé és cukorka

minősége kiváló!

HAUT-nál

1. a Hódmező 1.20 IIII.

Téli szalómi (rud vételnél) kg. 4. — „

(Pick és Vidai)

Friss habtejszín 1 lit. 2. —

Olcsó és előzékeny kiszolgálás

SCHÖN uri- és női fodrászüzletében.

Rézgálc

Horganyfehér

Előpon

Miniam

Ólomházag-ban

Csakis ORION védjegyet kérjünk! Gyártja: a
Fémkereskedelmi Rt. nagytétényi gyártelepe

Különleges és olcsóbb
gyermekcipők, szandálok és
gümmicpők nagy választékban kapható

Skrbek Arifur

Duna ucca 3. szám alatt üzletében.

Tessely Károly új könyve:
Rohanó ember szomorúsága . . .

Ára 2 pengő.

Előfizetünk 1 pengő 60 filléres áron megrendel-
hetik szerkesztőségünkben

Földmérés

telekeosztást, parcellázást jutányos áron vállal, építési
ügyekben szaktanácsot ad.

Hayder Róbert mérnök

Nagytétény, Petőfi ucca 25.

Hirdessen a Nagytétényi Ujságban!

Felhasznált irodalom

Nagytétényi Ujság
I–VII. évfolyam (1933–1939)

Budapest Főváros Levéltára (BFL), V. 707.a. Nagytétény nagyközség iratai
Képviselőtestületi jegyzőkönyvek, 8., 9., 10. és 11. kötet.

Dokumentumok Budafok-Tétény történetéhez, 1731–1950
Szerkesztette: Czaga Viktória, Garbóczi László és Szabó Csaba
Budapest, Budapest Főváros Levéltára, 2002.

Tétény-Promontor: Budapest XXII. kerületének története
Szerkesztette: Joó Ernő és Tóth Gábor
Budapest, Budapest Főváros XXII. Kerület Tanács VB, 1988.

Budafok-Tétény: Millenniumi Album
Szerkesztette: Garbóci László, Kanyó Ferenc és Száray Miklós
Budapest, XXII. Kerület Önkormányzat, 2001.

Képek jegyzéke

A régi képeslapok, képek, fotók a szerző gyűjteményéből valók.

- Borító: Nagytétényi Fő-utca. Régi képeslap részlete.
8. oldal: A Nagytétényi Ujság egyik címlapja.
9. oldal: Gömbös Gyula miniszterelnök.
10. oldal: A régi nagytétényi országzászló félárbocon.
Régi képeslap részlete.
11. oldal: Régi fotó a Baross Gábor-telepi Jézus-szíve templom avatási ünnepségéről.
13. oldal: A Hungária Gumigyár. Régi képeslap részlete.
14. oldal: A Nagytétényi Ujság fotómontázsa. Papp Rezső felvételei.
16. oldal: Ünnepség a Hősök Emlékművénél. Régi fénykép.
Marastoni László. A Nagytétényi Ujság fotója.
17. oldal: Shvoy Lajos megyéspüspök.
18. oldal: A Nagytétényi Sertéshizlalda. Régi képeslap részlete.
A nagytétényi HÉV végállomása. Régi képeslap.
20. oldal: A Flórián utca a Szent Flórián szoborral. Régi képeslap.
A Duna-parti Halászcserda régi képeslapon.
22. oldal: A Hősi Emlékmű.
23. oldal: A községháza régi képeslapon.
Régi képeslap a Fő-utcáról.
24. oldal: Szent József freskó a plébániatemplomban.
25. oldal: A plébániatemplom. Régi képeslap részlete.
A Rudnyánszky-család kriptája.
27. oldal: A Mithras szentély főoltárköve. A Nagytétényi Ujság képe.
28. oldal: Az édes mostoha című film egyik jelenete.
29. oldal: Régi képeslap Nagytéténnyről.
31. oldal: A Nagytétényi Ujság részlete (Gömbös Gyula halálhíre).
32. oldal: Régi fotó az országzászló előtt.
33. oldal: Az új kálvária.
34. oldal: A zsinagóga bejáratának felirata.
35. oldal: A községháza és a HÉV megálló régi képeslapon.
36. oldal: Az Illés-vendéglő régi képeslapon.
37. oldal: A polgári iskola volt épülete napjainkban.
39. oldal: Csikos lány és fiú régi fényképen.
A Duna-utca régi képeslapon.
41. oldal: A 26. sz. Tábori Vadászzászlóalj emléktáblája a templom falán.
43. oldal: A nagytétényi református templom.
44. oldal: Az állami elemi iskola. Régi képeslap részlete.
45. oldal: A Baross Gábor-telepi iskola napjainkban.

47. oldal: Zám belly Lajos időskori fotója.
A Hősi Emlékmű.
49. oldal: Reklám a Nagytétényi Ujságból.
53. oldal: A 34. Eucharisztikus Világkongresszus kitűzője.
54. oldal: A jubileumi Szent István év plakátja.
56. oldal: Emlékbélyeg a Felvidék visszacsatolása alkalmából.
Revíziós plakát.
57. oldal: A nagytétényi plébániatemplom. Régi képeslap részlete.
58. oldal: A Hungária Gumigyár. Régi képeslap részlete.
59. oldal: Barlanglakások.
Régi fotó a Metallochemia Rt.-ről.
61. oldal: Az 1938-as kassai bevonulás régi képeslapon.
63. oldal: A Szentháromság-szobor.
64. oldal: A Nagytétényi SE jelvénye.
65. oldal: A hetényi református templom.
67. oldal: A Magyar Élet Pártjának jelvénye.
68. oldal: A tétényi országgyűlés emléktáblája.
70. oldal: Horthy Miklós Repülő Alap emlékbélyeg.
71. oldal: Nagytétényi utcarészlet régi képeslapon.
72. oldal: A Templom-tér régi képeslapon.
76. oldal: A Nagytétényi Ujság egyik címoldala.
78. oldal: Régi nagytétényi képeslap.
- Hátsó borító: Régi nagytétényi képeslapok.

Tárgy- és névmutató

26. számú Tábori Vadászzászlóalj 41, 55

A

Apolló Mozgó 7, 14, 28, 29, 37, 38, 58, 60, 67, 73

B

Bálint Béla 16, 19, 22, 31, 38

Baross Gábor-telep 11, 15, 18, 19, 23, 28, 34, 37,
40, 44, 45, 48, 62, 69, 77, 78

Baross Gábor-telepi Polgári Kör 12, 40, 55, 63

Barotányi Ferenc 10, 52, 62, 66

Behumi Ferenc 23, 32, 47, 62

Benti Rezső 10, 73

Böszörményi János 24, 38

Braun György 40

C

Campona 5, 27, 28, 68

Credo-egyesület 11, 20, 24, 32, 33

D

Dáni Géza 14, 17, 20, 24, 27, 33, 46, 54, 63, 67, 68

Darányi Kálmán 32, 43, 50, 51

Duna-part 7, 14, 31, 51, 53, 60, 73, 77

E

elemi iskola 10, 12, 15, 26, 27, 28, 66, 67, 70, 78

Emericana 23, 36, 48

EMSzO 66

Eucharisztikus Világkongresszus 50, 53, 78

F

Fáy Ignác	9, 12, 15, 17, 21, 23, 30, 31, 34, 39, 41, 51, 56, 63, 67
Fazekas Alajos	11, 21, 30, 40, 41, 51
Ferschich János	11, 24, 25
Fleischner Gyula	34
Foidl Elemér	13, 17, 57, 59
Frontharcos Szövetség	15, 16, 23, 31, 62

G

Gömbös Ernő	31
Gömbös Gyula	9, 10, 15, 16, 21, 27, 29, 31, 32, 34, 40, 42, 43, 59, 71, 72, 73, 77
Gömbös Gyuláné.....	31, 43, 49, 53

H

Halászcserda	7, 14, 73, 77
Heller Béla	53
Hetény	65, 66, 78
Hitelszövetkezet	26, 35, 45
Horthy Miklós	21, 32, 54, 56, 70, 78
Höflinger András	9, 12, 51, 66
Hósi Emlékmű	10, 15, 16, 23, 31, 42, 47, 53, 77, 78
Hufnágel-vendéglő	38, 73
Hungária Gumigyár	7, 13, 15, 16, 18, 19, 31, 36, 38, 39, 57, 59, 64, 77, 78

I

Illés-vendéglő	7, 12, 16, 19, 20, 29, 31, 36, 38, 41, 48, 50, 60, 62, 63, 73, 77
Imrédy Béla	50, 52, 62, 67
Iparos Kör	7, 10, 12, 19, 20, 22, 23, 24, 29, 35, 36, 39, 42, 47, 49, 50, 51, 60, 61, 64, 67

J

József főherceg	16
-----------------------	----

K

kálvária	32, 33, 77
Karitás	34, 46
Keller Béla	9, 10, 34, 52, 56, 66
Kiss Sándor	11, 12, 16, 21, 23, 26, 43, 47, 51, 66
Knapp Béla	12, 52, 66
Kovács József	16
könyvtár	29, 38
Kutassy Gyula	8, 11, 31, 43, 51, 52, 54, 56, 65
Kutassy Gyuláné	14, 38, 39, 65

L

Levente Egyesület	12, 19, 20
-------------------------	------------

M

Magyar Bányaművelő Rt	34
Magyar Élet Pártja	62, 67
Marastoni László	8, 10, 11, 16, 17, 21, 22, 30, 31, 32, 34, 41, 42, 43, 45, 47, 48, 56, 62, 77
Markó Gyula	24, 25, 31, 32, 33, 42, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 62, 65, 66
Maróczy Géza	65
Mátyás Király Polgári Lövész Egyesület	12, 50
Maulbertsch, Anton	17, 24
Mészáros Jenő	21, 23, 31, 32, 34, 39, 42, 44, 49, 56, 62, 66
Mészáros Jenőné	39, 49
Metallochemia	7, 27, 59, 65, 78
Mithras	27, 28, 77
Modellező és Sportrepülő Egyesület	38, 48, 70
Munkás Dalkör	38, 48, 50
Müller József	66, 73

N

Nagyboldogasszony Cserkészcsapat	12, 19, 29, 38, 50, 61
Nagytétényi FC	64
Nagytétényi Kohász	65
Nagytétényi Kultúr Társulat	28, 37

Nagytétényi Polgári Kör	9, 10, 12, 30, 40, 41, 66
Nagytétényi SE	64, 78
Nagytétényi Sertéshizlalda	18, 46, 77
Nagytétényi Zeneiskola	37, 50, 60, 63
Német Népművelődési Egyesület	21
Nemzeti Egység Pártja (NEP)	9, 15, 17, 18, 21, 22, 23, 26, 29, 30, 31, 34, 39, 40, 41, 49, 51, 52, 56, 57, 62, 67

O

Oberhuber Alfréd	17, 21, 23, 30, 40, 51, 52, 66
Országzászló	10, 15, 28, 32, 56, 66, 77
Önkéntes Tűzoltó Egyesület	12, 54
Őszibarack Termelők Egyesülete	13, 27

P

Pencz Ferenc	23, 30, 42, 66
Pentz Endre	19, 28, 37, 53, 67
polgári iskola	19, 28, 37, 45, 53, 66, 67, 69, 70, 77
Pusztay János	12, 14, 15, 31, 40, 53

R

Révész Béla	16
Rosty Albert	6, 46, 47
Róth Béla	54
Rudnyánszky Gyula	16, 17, 24, 25, 48

S

Shvoy Lajos	11, 17, 40, 57, 59, 77
Sólyom Barna Zoltán	31, 58
Sólyom Zoltánné	15
Spiller György	42, 51

Sz

Szakály Károly	11, 51
Szécsen Miklós	22
Szelmann Ignác	18, 51, 73

Szelmann vendéglő	7, 14, 16, 19, 20, 22, 23, 24, 28, 32, 36, 37, 38, 39, 48, 49, 50, 60
Szent István év	50, 54, 78
Szita Oszkár	37, 50, 51, 60
Szórád Ferenc	37, 38, 39

T

Takách-Tolvay József	31
Teleki Pál	62, 67
Terre Chémia és Vegyiipari Rt.	34
Tessely Károly	8, 54
tétényi búcsú	33
Trüger Ábrahám	11

U

Ungár Rezső	11
-------------------	----

V

Vadásztöltény Gyár	38, 48
Várhelyi László	50, 60
Várnagy István	55

Z

Zajác András	40
Zambelly Lajos	47, 72

Zs

Zsemlye Lajos	65
---------------------	----

Baross-téri kat. templom

Országzászló

Nagyfőut. Kiváló emlékműve

Glóriá iskola

Kastély

Fegyversor

Nagyfőut. Kiváló emlékműve

Rím. kat. templom